श्री गौतमस्वामिने नमः ।

શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રવેશક જ્ઞાનમાળા

સામાયિક ને ચૈત્યવંદનના મૂળ સૂત્રો અર્થ સમજુતી
સાથે તથા કંઠે કરવા લાયક ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ
સ્તવન, સજ્ઝાય, છંદાદિનો સંગ્રહ કરનાર

સદ્ગુણાનુરાગી મુનિ કર્પૂરવિજયજી

એમના જ સદુપદેશથી

આર્થિક સહાયક
શ્રી નવઆંગી જૈન સંઘ સમુદાય

પ્રસિદ્ધ કરનાર
શા. કુંવરજી આણંદજી
ભાવનગર

આવૃત્તિ ત્રીજી

વિક્રમ સં. ૧૯૯૩] [વીર સંવત ૨૪૬૩

મુદ્રક: શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ,
શ્રી મહોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, દાણાપીઠ—ભાવનગર

કિંમત સાદર પઠન પાઠન

અનુક્રમણિકા

વિભાગ બીજો

પ્રાસંગિક બે બોલ

સાધકને મોક્ષની સાથે જોડે તેવા યોગ જૈન દર્શનમા અસખ્ય કહ્યા છે તેમા સમતા-સામાયિક યોગ સર્વોત્કૃષ્ટ છે તેથી ગમે તે આત્મા વિશુદ્ધ થઈ, પરમાનદ કે પૂર્ણતા (Perfection) પામી શકે છે પ્રભુ તેથી જ પૂર્ણતા પામ્યા હતા અને ભવ્યાત્માઓને પૂર્ણતા પામવાનો તે જ રાજમાર્ગ બતાવી ગયા છે તેને અનુસરવુ એ આપણું કામ છે વિષય-કષાય ને નિદ્રા-વિકથાદિક પ્રમાદાચરણ તજવાથી જ તે બની શકે છે, અને પ્રમાદાચરણ તજીને સમતા-સામાયિકનો અનુપમ લાભ લેવા સહુ ભાઈ બ્હેનોએ જરૂર લક્ષ રાખવુ જોઈએ બીજા ધર્મ-અધ્યાત્મકો પ્રભુ-પ્રાર્થના (Prayer) કરતા જેવો રસ લે છે તેથી અધિક રસ વીતરાગ પ્રભુને હાર્દિક પ્રાર્થના કરનાર લહી આત્મસતોષ મેળવે એવા ઊંચા હેતુથી, કંઈક માર્ગદર્શક આ પુસ્તકનું નિર્માણ થયુ છે પ્રથમ માર્ગપ્રવેશકને સરલતાથી વસ્તુ તત્ત્વની સમજ પડે એવા બોધદાયક ૧૦૮ પાઠો ક્રમસર આપી, સામાયિકનો અધિકાર પૂરો કર્યો છે તેમા બાર પાઠ સુધી જીવવિચાર, પછી વીશ પાઠ સુધીમા જીવ ને પ્રાણનો સબધ, પાચ ઇન્દ્રિયના વિષયો, જીવને કર્મ, પુણ્યકર્મ અને પાપકર્મ સબધી સમજુતી સામાન્ય રીતે આપી, તેને લગતી કવિતા યોજી છે એકવીશમા પાઠથી પચ્ચીશમા પાઠ સુધીમા પરમેશ્વર-તીર્થકર-અરિહત પદની સમજુતી આપી, તેની કવિતા અને પચપરમેષ્ઠીની સાદી સમજ આપવામા આવી છે પાઠ છવીશમાથી બત્રીશમા સુધી નવકાર મત્ર અને તેમા વર્ણવેલા પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાના હેતુ જણાવી, પાઠ ૩૩ માથી ગુરુ અને તેના ગુણો તથા ગુરુસ્થાપના સબધી સૂત્રપાઠનો-

અર્થ કહી, ઠેક ૫૯ મા પાઠ સુધી ૩૬ ગુણાલકૃત અદ્ભુત ગુણોની સારી સમજ ભાવવાહી કવિતા સાથે, ત્યા બાદ પ્રતિક્રમણ, છ આવશ્યક, પ્રાકૃત ભાષા ને ૬૪ મા પાઠ સુધી આપી, પાસઠમા પાઠથી એક પાઠ સુધી સામાયિકને લગતા બધા સૂત્રો સાથે તે બહુ સારી પ્રતિપાદક શૈલીથી સમજાવવામા આવ્યુ સુધી પ્રસિદ્ધ થયેલ સામાયિકાદિકના પુસ્તકો કર બતાવેલી રચનાગેલી બારીકીથી અવલોકન કરનારા માર્ગદર્શક લાગશે તથી જ સહૃદય તત્ત્વરુચિજનો હોઠે શાંતિથી વાચી, એનું રહસ્ય ત્વત સમજી બાળ જીવાન ધીમેધીમે સમજતા, ખરે માર્ગે દોરે રાખુ છુ છતાં સામાયિક લેવા-પારવાની વિધિ દર્શન ને ચૈત્યવંદનની વિધિ-મર્યાદા સાથે તેનો પૃષ્ઠ ૧૦૦ થી પ્રસ્તાવના રૂપે આપી, તેના ઉપયે સમજુતી સાથે પૃષ્ઠ ૧૨૬ સુધીમા આપ્યા છે ભાગમા કંઠાગ્ર કરવા યોગ્ય ચાલીશે પ્રભુના ચૈત્યવંદને ને સ્તવનોનો સંગ્રહ કરી, ખાસ ઉપયોગી સ ઉમેરી, પુસ્તક પૂરુ કર્યું છે આ પુસ્તક ખાસ તથા બીજા ખપી જીવોને પણ ઉપયોગી થશે અ વાચી-વિચારી સુજ્ઞ ભાઈબ્હેનો ચાલુ રૂઢીમા સામાયિક ને ચૈત્યવંદનાદિક ભાવ-ક્રિયાનો જાતે બીજા અજાણ્યા ભાઈબ્હેનોને પ્રેમ-વાત્સલ્ય થવા ખરા તો મારો પ્રયાસ લેખે થયો માનીશ

પ્રથમાવૃત્તિમા પ્રારંભમા આપેલા મહગુણાનુરાગી શા ણુ મા પ્રાંતે આપ્યા છે

સદ્‌ગુણાનુરાગી મુનિરાજ શ્રીકર્પૂરવિજયજી

જન્મ સંવત ૧૯૨૫ | દીક્ષા સં ૧૯૪૭ વૈશાખ સુદિ ૬ | સં ૧૯૯૩ ...ા વદિ ૮

શ્રી

જૈન તત્ત્વપ્રવેશક

જ્ઞાન માળા

પાઠ ૧ લો

જીવ

ગુરુજી—છોકરાઓ ! આજે હુ તમને કાઇક ધર્મ સબધી બોધ આપવાનો છુ

શિષ્ય—વારુ ગુરુજી ! પણ તે પહેલા એક વાતનો ખુલાસો કરશો ?

ગુરુજી—હા, એવી કઇ વાત છે ?

શિષ્ય—વાત તો એ કે-આપણે ખાઇએ છીએ, પીએ છીએ, બોલીએ છીએ, બેસીએ છીએ, ઊઠીએ છીએ તે શા કારણથી ?

ગુરુજી—આપણા શરીરમા જીવ છે તેથી તે બધુ કરી શકીએ છીએ

શિષ્ય—જીવ તો આપણા દેખવામા આવતો નથી

ગુરુજી—જીવ એ નરી આખે દેખી શકાય તેવી વસ્તુ નથી

શિષ્ય—ત્યારે જીવને આપણે કેવી રીતે જાણી શકીએ ?

ગુરુજી—જીવ જ્ઞા [illegible] શકાય છે જ્યારે તમને નિ[illegible] જ્ઞાન [illegible] જીવને જાણી શકશો

શિષ્ય—વારુ ગુરુજી! જેમ આપણા શરીરમા જીવ છે, તેમ જે કોઈ હાલતાચાલતા જણાય તે સર્વેમા જીવ છે?

ગુરુજી—હા, જે હાલતાચાલતા જણાય છે તેમા તો જીવ છે જ, પણ કેટલાક હાલતાચાલતા નથી તેમા પણ જીવ છે તે હુ તમને હવે પછીના પાઠોમા સમજાવીશ

પાઠ ૨ જો

ત્રસ અને સ્થાવર જીવ

હાલતાચાલતા જીવો જેવા કે ગાય, ભેંશ, હાથી, ઘોડા, બળદ, ઉંટ, કુતરા, બિલાડી વિગેરે સર્વ પશુઓના શરીરમા જીવ છે

વળી પોપટ, કબુતર, ચકલા, કાગડા, સમળી, વાગોળ, ચામચીડીઆ વિગેરે સર્વ પક્ષીઓના શરીરમા પણ જીવ છે

વળી સાપ, અજગર, નોળીઆ, ઉંદર, ખીસકોલી, ચ દનઘો વિગેરેમા પણ જીવ છે

તેમજ પાણીમા રહેનારા જેવા કે-માછલા, મગરમચ્છ, કાચબા વિગેરેના શરીરમા પણ જીવ છે અને તે પાણીમા રહેનારા જીવો જળચર જીવો કહેવાય છે

નાના શરીરવાળા જ તુઓ જેવા કે કાનખજૂરા, ભમરા, માખી, મ કોડા, કીડી, જૂ, ડાસ, મચ્છર, જળો, પૂરા, અળ સીયા વિગેરેમા પણ જીવ છે સારાશ કે જેઓનુ શરીર ચાલે છે, દોડે છે, વળી જેઓ તાપના કા ણથી કે ભય અથવા ત્રાસના કારણથી એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ પોતાની મેળે જઈ શકે છે એવા સર્વે શરીરવાળા જીવો છે

ઉપરના સર્વે શરીરવાળા જીવો ત્રસ જીવો કહેવાય છે

વળી એવા શરીરવાળા પણ જીવ છે કે જેઓ ચાલવુ, ઊઠવુ, બેસવુ, દોડવુ વિગેરે કાંઈ પણ કામ પોતાની મેળે કરી શકતા નથી આવા શરીરવાળા જીવો સ્થાવર જીવ કહેવાય છે

પાઠ ૩ જો

સ્થાવર જીવ

સ્થાવર જીવો પાચ જાતના છે —પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ આ પાચે જાતના જીવો સ્થાવર જીવ કહેવાય છે

વનસ્પતિ જીવ છે એમ સૌ કોઈ કબૂલ કરે છે, તેમજ પૃથ્વી પણ જીવ છે એમ હાલના શોધક વિદ્વાનોને શોધ કરતા માલૂમ પડ્યુ છે, પરતુ પાણી, અગ્નિ અને વાયુ એ પોતે જીવ છે એવી તેઓને હજી ખબર પડી નથી, પણ જૈનશાસ્ત્રમા આ પાચે જાતના સ્થાવર જીવ છે એવુ સિદ્ધ કરેલ છે

કેટલાક વર્ષો પહેલા જનાવરોમા અને થોડા વર્ષ અગાઉ વનસ્પતિમા જીવ છે એવુ મનાતુ નહીં, પરતુ હાલ તે સર્વેમા જીવો છે એમ મનાય છે, તો જેમ જેમ જીવનશાસ્ત્રની શોધમા વધારો થશે, તેમ તેમ પાણી, અગ્નિ અને વાયુ પણ સજીવ છે એવો જે જૈનશાસ્ત્રમા બોધ છે તે ખરો જ છે, એવી બીજાઓને પણ ધીમે ધીમે ખાત્રી થશે

શિષ્ય—ગુરુજી સાહેબ! ત્યારે તો જૈનધર્મના શાસ્ત્રનુ જ્ઞાન મેળવવુ જ જોઇએ, કારણ કે જ્યાસુધી આ દુનિયામા જેમ પોતાના શરીરમા જીવ છે તેમ બીજા કઇ કઇ જાતના શરીરોમા જીવ છે તેની સમજ પડી નથી ત્યાસુધી ખરી રીતે જીવની દયા કરવામા ખામી રહે છે અને તેથી આપણે આપણા આત્માનુ (જીવનુ) હિત કરી શકતા નથી.

ગુરુજી—આ રીતે તમને જીવ સબંધી જ્ઞાન શીખવાની લાગણી છે તો તમે થોડા વખતમા સારી રીતનુ જ્ઞાન મેળવી શકશો

પાઠ ૪ યો

પ્રાણ

શિષ્ય—ગુરુજી ! કોઇ પણ શરીરમા જીવ છે તે કેવી રીતે જાણી શકાએ ?

ગુરુજી—છોકરાઓ ! જે જે શરીરમા પ્રાણ હોય છે તે તે શરીરમા જીવ હોય છે

શિષ્ય—ગુરુજી ! પ્રાણ એ શુ વસ્તુ છે ?

ગુરુજી—જે વડે જીવ શરીરમા રહી શકે તથા જે વડે જીવ સર્વ કામ કરી શકે તે પ્રાણ કહેવાય

શિષ્ય—ત્યારે શુ એમ સમજવુ કે જે શરીરમા પ્રાણ હોય છે તે શરીરમા જીવ હોય છે, અને જેમા પ્રાણ ન હોય તેમા જીવ પણ ન હોય ?

ગુરુજી—હા, એમજ છે જીવ પ્રાણ વિના શરીરમા રહી શકતો જ નથી

શિષ્ય—પ્રાણ એટલે જેને આપણે શ્વાસોચ્છ્વાસ કહીએ છીએ તે જ કે બીજુ કાઇ છે ?

ગુરુજી—પ્રાણ એટલે માત્ર શ્વાસોચ્છ્વાસ જ નહીં પણ જેમ શ્વાસોચ્છ્વાસ પ્રાણ કહેવાય છે, તેમ બીજા પણ પ્રાણ ગણાય છે

શિષ્ય—ત્યારે પ્રાણ કેટલા હશે વારુ ?

ગુરુજી—પ્રાણના દશ પ્રકાર છે, એટલે કે દશ વસ્તુઓને પ્રાણ કહેવામા આવે છે

શિષ્ય—એ દશ પ્રાણ તે કયા કયા છે ?

ગુરુજી—પાચ ઇંદ્રિય, ત્રણ બળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુષ્ય એ દશ પ્રાણ છે

પાઠ ૫ મો

પ્રાણ

(ચોપાઇ)

પ્રાણધકી જીવ જીવન થાય, તે જીવના દશ પ્રાણ ગણાય,
ઇંદ્રિય પાચ ત્રણ બળ જાણ, શ્વાસોચ્છ્વાસ આયુષ્ય પ્રમાણ.
સઘળા કામ કરે જીવ કોય, જો દશ પ્રાણતણુ બળ હોય,
પ્રાણબળે જીવ પૂર્ણ ગણાય, એવો પ્રાણતણો મહિમાય

પાઠ ૬ ઠ્ઠો

દશ પ્રાણ

છોકરાઓ ! આજે તમને દશ પ્રાણ સબધી વિશેષ સમજણ આપવાની છે તેમા પાચ ઇંદ્રિયો નીચે પ્રમાણે છે

૧ જે વડે બીજાને અડકી શકીએ છીએ તે શરીર ઇંદ્રિય છે
૨ જે વડે વસ્તુને ચાખી શકીએ છીએ તે રસના ઇંદ્રિય છે
૩ જે વડે વસ્તુ સુઘી શકીએ છીએ તે ઘ્રાણ ઇંદ્રિય છે
૪ જે વડે કાઇ પણ દેખી શકીએ છીએ તે ચક્ષુ ઇંદ્રિય છે
૫ જે વડે શબ્દ સાભળી શકીએ છીએ તે શ્રોત્ર ઇંદ્રિય છે.

ઉપરની પાચે ઇંદ્રિયોને [illegible] ઠેકાણા નીચે પ્રમા

શરીર ઇંદ્રિય આપણા શરીરની ચામડીમા રહે છે, રસના ઇંદ્રિય જીભમા રહે છે, ઘ્રાણ ઇંદ્રિય નાકમા રહે છે, ચક્ષુ ઇંદ્રિય આખમા રહે છે, શ્રોત્ર ઇંદ્રિય કાનમા રહે છે

(ત્રણ બળ નીચે પ્રમાણે છે)

૬ જેથી આપણે વિચાર કરી શકીએ છીએ તે મનબળ છે
૭ જેથી આપણે બોલી શકીએ છીએ તે વચનબળ છે
૮ જેથી આપણે ઊઠવુ, બેસવુ, લેવુ, મૂકવુ વિગેરે કામ કરી શકીએ છીએ તે શરીરબળ છે

(શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુષ્ય તે નીચે પ્રમાણે છે)

૯ જે શક્તિવડે જીવ શરીરમા વાયુ દાખલ કરે, ફિર કરે તથા શરીરમાથી વાયુને બહાર કાઢે તે શ્વાસોચ્છ્વાસ છે
૧૦ જે વડે જીવ શરીરની સાથે અમુક કાળ સુધી બધનમા રહે તે આયુષ્ય છે

પાઠ ૭ મો

દશ પ્રાણ

(દોહા)

શરીરેંદ્રિય તે ચામડી, રસનેંદ્રિય તે જીભ,
ઘ્રાણેંદ્રિય તે નાસિકા, સર્વ પ્રાણીમા લીધ ૧
ચક્ષુરિંદ્રિય તે આખ છે, શ્રોત્રેંદ્રિય તે કાન,
એ પચેંદ્રિયથી મળે, સર્વ વસ્તુનુ જ્ઞાન ૨
મન બળ પામી માનવી, શકે વિચારી આપ,
વચનબળે વદનાતણી, શક્તિ વધે અમાપ ૩
ઊઠે બેસે આપથી, શરીરબળની સાથ,
ત્રણે બળથી પૂર્ણ તે, હોય પ્રાણનો નાથ ૪

જે વાયુ તનુમાં વહે, નાખે કાઢે બ્હાર,
શ્વાસોચ્છ્વાસની શક્તિ તે, જાણો પ્રાણાવાર ૫
દેહબંધનમાં જે વસે, પ્રાણી કાળ પ્રમાણ,
આયુષ્ય તેને જાણવું, જે છે દશમો પ્રાણ. ૬

પાઠ ૮ મો
પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવો

માતાપિતાના સંયોગથી ઉત્પન્ન થનારા મનુષ્યો પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવ છે પશુ અને પક્ષીઓ તથા જળચરો પણ પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવ છે

અત્યંત દુઃખ ભોગવનારા જીવો જેઓ નારકી કહેવાય છે તેઓને પણ પાંચ ઇંદ્રિય છે, તેમજ અત્યંત સુખ ભોગવનારા જીવો જેઓ દેવતા કહેવાય છે તેઓને પણ પાંચ ઇંદ્રિય છે પશુ પક્ષીઓ તિર્યંચ કહેવાય છે

આ પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવોને દશ પ્રાણ હોય છે વળી પાંચ ઇંદ્રિયવાળા બીજા જીવ પણ છે, તેઓને દશથી ઓછા પ્રાણ હોય છે એવા જીવો સંબંધી સમજણ જીવો સંબંધી બારીક સમજણ આપતી વખતે આપીશું

પાઠ ૯ મો
ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવો

ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે

"નીચેના જીવો ચાર ઇંદ્રિયવાળા છે"

૧ પુષ્પમાંથી ગંધ લેનારા ભમરા
૨ ઘોડાના તબેલા વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થનારી

૩ છાણમા ઉત્પન્ન થનારા ઝેરી	વિંછી
૪ ખેતરમા ધાન્યને ખાઈ જનારા	તીડ
૫ કીચડથી ઉપજનારા	મચ્છરાં
૬ દીવામા પડનારા	પતંગ
૭ ગંદકીમા ઉપજનારા	ડાંસ

એ પ્રમાણેના જીવો તથા માખી, મધમાખી, કંસારી, ભમરીઓ, ખડમાકડી અને કરોળીયા એવી જાતના બીજા ઘણા જીવો ચાર ઇંદ્રિયવાળા છે

ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવોને નીચે મુજબ આઠ પ્રાણ હોય છે
૧ શરીર, ૨ જીભ, ૩ નાસિકા, ૪ ચક્ષુ, ૫ વચનબળ, ૬ શરીરબળ, ૭ શ્વાસોચ્છ્વાસ, ૮ આયુષ્ય.

પાઠ ૧૦ મો

ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવો

ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે

"નીચેના જીવો ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા છે"

૧ કાનમા પેસી જનારા	કાનખજૂરા
૨ બીછાનામા ઉપજનારા	માકડ
૩ માણસના માથામા ઉપજનારી	જૂ
૪ શરીરના મેલમા ઉપજનારી	લીંખ
૫ મીઠાઇ, ગળપણ વિગેરે ખાનારી રાતી, કાળી	કીડી
૬ ઝાડના થડ વિગેરેમા ઉપજનારા	મંકોડા
૭ ધાન્યમા ઉપજનારી	ઇયળ

એ પ્રમાણેના જીવો તથા ધીમેલ, સાવા, ધનેડીયા, ગીંગોડા વિગેરે ઘણી જાતના બીજા જીવો પણ ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા છે

(ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવોને સાત પ્રાણ હોય છે તેના નામ)

૧ શરીર, ૨ જીભ, ૩ નાસિકા, ૪ વચનબળ, ૫ શરીરબળ, ૬ શ્વાસોચ્છ્વાસ, ૭ આયુષ્ય

પાઠ ૧૧ મો

બે ઇંદ્રિયવાળા જીવો

બે ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે

" નીચેના જીવો બે ઇંદ્રિયવાળા છે "

૧ ખરાબ લોહી ચુસનારી	જળો
૨ વરસાદમા ઉપજનારા	અળસીઆ
૩ વાસી અને એઠા અન્ન જળમા ઉપજનાર	લાળીયા
૪ પેટમા ઉપજનાર	કરમીયા
૫ પાણીમા ઉપજનારા	પૂરા
૬ સમુદ્રમા ઉપજનાર	શંખ
૭ પેટમા ઉપજનાર મોટા	ગડોળા

એ પ્રમાણેના જીવો, તથા કોડા [1]ચંદન, [2]મેહરિ, [3]ઇદરસ વિગેરે બીજા ઘણી જાતના જીવો બે ઇંદ્રિયવાળા છે

(બે ઇંદ્રિયવાળા જીવોને છ પ્રાણ હોય છે તેના નામ.)

૧ શરીર, ૨ જીભ, ૩ વચનબળ, ૪ શરીરબળ, ૫ શ્વાસોચ્છ્વાસ. ૬ આયુષ્ય

---

૧ સાધુજી સ્થાપનામા રાખે છે તે જીવવાળા હોય ત્યારે
૨ લાકડામા ઉપજનારા કીડા (ઘૂણો)
૩ ગુદાના ભાગમા ઉત્પન્ન થનાર કીડા

પાઠ ૧૨ મો

એક ઇંદ્રિયવાળા જીવો

(એક ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે)

એક ઇંદ્રિયવાળા જીવ સબધી સમજણ બહુજ બારીક છે, તેથી ત થોડુ શિખવ્યા પછી આપીશ હાલ તો તેના નામ યાદ રાખો

" નીચેના જીવો એક ઇંદ્રિયવાળા છે "

૧ કાચી માટી, પથ્થર, મીઠુ વિગેરે .	પૃથ્વીકાય
૨ પાણી ત	અપ્કાય
૩ અગ્નિ તે	તેઉકાય
૪ પવન તે	વાયુકાય
૫ ઝાડપાન તે	વનસ્પતિકાય

(એક ઇંદ્રિયવાળા જીવને ચાર પ્રાણ હોય છે)

૧ શરીર ઇંદ્રિય, ૨ શરીરબળ, ૩ શ્વાસોચ્છ્વાસ, ૪ આયુષ્ય

પાઠ ૧૩ મો

જીવ અને પ્રાણનો સબધ

જીવ અને પ્રાણને બહુ જ ગાઢો સબધ છે જેને આપણે કોઇ પણ જીવનુ મરણ કહીએ છીએ તે મરણ પ્રાણ જીવથી જુદા પડે ત્યારે જ થાય છે

શિષ્ય—ગુરુજી ! મનુષ્ય મરણ પામે છે તેમ છતા તેના શરીરમા આપણે પાચ ઇંદ્રિયો તો દેખીએ છીએ

ગુરુજી—તમે જે દેખો છો તે ઇંદ્રિયો નથી તે તો ઇંદ્રિયોને રહેવાના ઠેકાણા છે, ઇંદ્રિયો તો દેખવામા આવતી જ નથી જેમકે કોઇ માણસ બહેરો હોય તેને કાન તો હોય

છે, પરંતુ કાનમા સાભળવાની શક્તિ જે શ્રોત્રઇંદ્રિય છે તે રોગથી અથવા બીજા કારણથી આવરણ પામી હોય છે કે નાશ પામી ગઇ હોય છે તેથી તે સાભળી શકતો નથી તેવી રીતે મનુષ્ય મરણ પામે છે ત જ વખતે ઇંદ્રિયો પણ નાશ પામે છે અને તેથી ત પોત-પોતાના કામ કરતી બધ પડે છે

પાઠ ૧૪ મો

પાચ ઈંદ્રિયના વિષયો

(ઇંદ્રિયોથી જે જે જાણી શકાય તે તે તેના વિષયો કહેવાય છે)

" પાચ ઇંદ્રિયોના સર્વ મળી ત્રેવીશ વિષયો છે "

૧ જ્યારે શરીરને કોઇ પણ પદાર્થ ટાઢો કે ઉનો, હળવો કે ભારે, સુવાળો કે ખડબચડો અને લૂખો કે ચોપડેલો લાગે ત્યારે શરીર ઇંદ્રિય છે એમ સમજવુ

સ્પર્શઇંદ્રિયના ૮ વિષય

૨ જ્યારે જીભને કોઇ પણ પદાર્થ ખાટો, કડવો, તીખો, મીઠો કે કષાયલો લાગે ત્યારે જીભમા રસઇંદ્રિય છે એમ સમજવુ

રસઇંદ્રિયના ૫ વિષય

૩ જ્યારે નાકને કોઇ પણ પદાર્થની સારી ગધ કે ખરાબ ગધ આવે ત્યારે નાકમા ઘ્રાણઇંદ્રિય છે એમ સમજવુ

ઘ્રાણઇંદ્રિયના ૨ વિષય

૪ જ્યારે આખને કોઇ પણ પદાર્થ ધોળો, પીળો, રાતો, કાળો કે લીલો દેખાય ત્યારે આખમા ચક્ષુઇંદ્રિય છે એમ સમજવુ

ચક્ષુઇંદ્રિયના ૫ વિષય

૫ જ્યારે કાનને મનુષ્યના બોલવાનો કે પદાર્થનો કે મનુષ્ય અને પદાર્થના સબધનો અવાજ સભળાય ત્યારે કાનમા શ્રોત્રઇંદ્રિય છે એમ સમજવુ

શ્રોત્રઇંદ્રિયના ૩ વિષય

૧ સચિત્ત શબ્દ—પ્રાણી માત્રના બોલવાનો શબ્દ તે
૨ અચિત્ત શબ્દ—જડવસ્તુને જડવસ્તુ અથડાતા નીકળતો અવાજ તે
૩ મિશ્ર શબ્દ—પ્રાણી અને જડ બેઉના સબંધે અવાજ નીકળે
તે જેમકે મનુષ્યો-જડ વાજીંત્રો વગાડે છે
તેનો શબ્દ નીકળે તે

પાઠ ૧૫ મો

જીવ અને કર્મ

ઠાકરાઓ! તમને જીવ અને પ્રાણ સબંધી થોડી સમજણ આપી, હવે જીવ અને કર્મ સબંધી સમજણ આપીશ

કર્મ એવો શબ્દ તમે સાભળ્યો છે?

શિષ્ય—હાજી, કર્મ એ શબ્દ તો સાભળ્યો છે, પણ એ શુ છે તે જાણતા નથી

ગુરુજી—જીવથી જે કરાય તે કર્મ

શિષ્ય—વારુ ગુરુજી! પણ જીવથી કરાય એટલે શું?

ગુરુજી—જીવ મનવડે વિચાર કરે, વાણીથી બોલે અને શરીર વડે કામ કરે તે સર્વે જીવથી કરાય છે એ પ્રમાણે જીવથી જે જે કરાય છે તેનુ ભવિષ્યમા જીવને જે ફળ આપે છે તે કર્મ છે

શિષ્ય—ત્યારે શુ જીવથી કરાયેલા કામ અને કર્મ એ જુદી જુદી વસ્તુ છે?

ગુરુજી—હા, તેમજ છે

શિષ્ય—ત્યારે જીવના કામને તો આપણે દેખી શકીએ કે જાણી શકીએ છીએ, તેમ કર્મને દેખી કે જાણી કેમ શકતા નથી?

ગુરુજી—જેમ જીવ આંખથી દેખી શકાતો નથી પણ જ્ઞાનથી જાણી શકાય છે, તેમ કર્મ પણ આંખથી દેખી શકાતા નથી પણ જ્ઞાનથી જાણી શકાય છે

પાઠ ૧૬ મો
કર્મ
(દોહા)

મન વચ કાયાએ કરી, જે જે જીવથી થાય,
કર્મ કહે છે તેહને, જેથી જીવ બંધાય. ૧
શુભ કર્મો સારા વડે, અશુભ નઠારે હોય,
તે માટે શુભ કર્મમાં, યત્ન કરો સૌ કોય ૨

પાઠ ૧૭ મો
પુણ્યકર્મ

પુણ્ય બંધાવાના મૂળ ૯ (નવ) કારણો છે

કર્મના ઘણા પ્રકાર છે જીવની સાથે કર્મનો જે સંબંધ થયા છે, તેમાં સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે

પુણ્યકર્મ મુખ્યત્વે કરી નીચેના કામો કરવાથી બંધાય છે

૧ ભૂખ્યા પ્રાણીને (પ્રેમવડે) અન્ન આપવાથી
૨ તરસ્યા પ્રાણીને પાણી આપવાથી
૩ આશ્રય વગરનાને સ્થાન આપવાથી
૪ બિછાના વગરનાને બિછાનું આપવાથી
૫ દર્દીને ઓસડ આપી, વ્યાધિ ટાળવાથી
૬ દુખી પ્રાણીના દુખ મટાડવા માટે સારો વિચાર કરવાથી
૭ દુખી પ્રાણીના દુખ દૂર થવા માટે સારુ બોલવાથી

૮ દુખી પ્રાણીના દુખ મટાડવા માટે શરીરની મદદ આપવાથી
૯ વસ્ત્ર વિનાના પ્રાણીને વસ્ત્ર આપવાથી

એવી રીતે બીજા પણ વિશેષ કારણોથી પુણ્યકર્મ બંધાય છે, તેની વિસ્તારથી સમજ ધીમે ધીમે આપવામા આવશે સાધુ-સંતોને એ બધું પૂજ્યભાવથી વિનયસન્માનપૂર્વક આપવું ઘટે છે, તેથી સવિશેષ પુણ્ય બંધાય છે પુણ્યકર્મથી જીવને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે

પાઠ ૧૮ મો
પુણ્યકર્મ વિષે
(ચોપાઈ)

સારા વિચારો મનમા થાય, સત્યપણે નિત્ય વાણી વદાય,
ભૂખ્યાને ભોજન અપાય, તરસ્યા જનને પાણી પાય. ૧
નિરાશ્રયને આપે સ્થાન, વસ્ત્ર રહિતને વસ્ત્રનુ દાન,
ભૂમિ પડ્યાનુ દેખી અંગ, આપે બિછાનુ રાખી ઉમંગ ૨
દર્દીના દુખ જોયા ન જાય, ઔષધ આપી દૂર કરાય,
પરદુખ દેખી આપ દુભાય, તે દૂર કરવા સત્વર ધાય ૩
જીવદયાનો દિલમા વાસ, સમતાકેરો નિત્ય પ્રકાશ,
ધર્મ વિષે જો પૂરણ પ્રીત, એ પુણ્ય કર્મતણી છે રીત ૪

પાઠ ૧૯ મો
પાપકર્મ

જે સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે,
તેમ નઠારા કર્મ તે પાપકર્મ કહેવાય છે

" નીચે જણાવેલ કાર્યો કરવાથી પાપકર્મ બંધાય છે "

૧ કોઈ પણ જીવને મારી નાંખવાથી અથવા દુખ દેવાથી
૨ કોઈ પણ પ્રકારે જૂઠું બોલવાથી

૩ પારકી કાઈ પણ વસ્તુ ખરાબ દાનતથી છૂપી રીતે લઇ લેવાથી એટલે ચોરી કરવાથી

૪ કોઇ પણ પુરુષ અથવા સ્ત્રીએ મૈથુન સેવવાથી

૫ અનીતિથી પૈસા વિગેરેનો સંગ્રહ કરવાથી

૬ ક્લેશ કંકાસ કરવાથી ૭ જૂઠા આળ મૂકવાથી

૮ નિંદા કરવાથી ૯ ચાડી ખાવાથી ૧૦ જુગાર રમવાથી

એ પ્રમાણે પાપકર્મ બંધાય તેવા ઘણા કાર્યો છે, તેનો વિસ્તારથી બોધ ધીમે ધીમે મળતો જશે

પાપકર્મથી પ્રાણી દુઃખ ભોગવે છે, તેથી પાપકર્મ ન બંધાય તેવા કામો કરવા

પાઠ ૨૦ મો
પાપકર્મ વિષે

(ભુજંગી ૭૬)

નઠારા વિચારો સદા ચિત્ત ધારે, મૃષાવાદ બોલે ગમે તે પ્રકારે,
બૂરી દાનતે પારકી ચીજ લેના, ધરાને હરામીપણે નીચ હેના ૧
અનીતિ કરી સંગ્રહે દ્રવ્ય પોતે, જૂવે છિદ્ર છાના જુઠા આળ ગોતે,
કરી ક્લેશ કંકાસ નિંદા દુખાવે, બની ચાડીયા ફંદમાંહે ફસાવે ૨
જુગારે રમે ભોગવે અન્ય નારી, રીબાવી કરે જીવહિંસા જ ભારી,
અવર્મી બની ધર્મનો દ્વેષ રાખે, પ્રભુ મર્મ તે પાપના કર્મ ભાખે ૩

પાઠ ૨૧ મો
પરમેશ્વર

પુણ્યકર્મથી સુખ મળે છે અને પાપકર્મથી દુઃખ મળે છે એ વચનો મારા પોતાના નથી, તે વચનો પરમેશ્વરના છે

શિષ્ય—મનુષ્યના સંબંધમાં ચાર પ્રકારના સંઘનું જુદું સ્થાપન કરવાનું શું કારણ છે ?

ગુરુજી—મનુષ્યના સમુદાયમાં પણ અનેક તરેહના જીવ હોય છે, તેમાં ઘણા મનુષ્ય તો સંસારમાં શરીર સંબંધી, ધન સંબંધી, સ્ત્રી સંબંધી કે પુત્ર સંબંધી સુખના ઇચ્છનારા હોય છે, તેથી જે મનુષ્યો પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઇચ્છનારા હોય છે તે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા કહેવાય છે તેઓના આત્માનું કલ્યાણ કરવા વાસ્તે તીર્થંકર આ ચાર પ્રકારના સંઘનું સ્થાપન કરે છે

શિષ્ય—આત્માનું કલ્યાણ તે શું ?

ગુરુજી—જેથી આત્માને સંસારમાં જન્મ-મરણ ન કરવા પડે એવી આત્માની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી તે આત્મકલ્યાણ છે

પાઠ ૨૩ મો

અરિહંત

કર્મરૂપ અરિ એટલે શત્રુ તેને હંત એટલે હણનાર તે અરિહંત કહેવાય છે

શિષ્ય—નાથ ગુરુજી ! કર્મરૂપ શત્રુને હણનાર તે અરિહંત, તેઓ માઠા કર્મને હણે તે તો વાસ્તવિક છે, પરંતુ સારા કર્મ જે પુણ્ય કર્મ છે તેને હણવાનું શું કારણ છે ?

ગુરુજી—સારા કર્મથી પણ બંધાઈ રહેતા આત્માને સંસારમાં જન્મ-મરણ કરવા પડે છે, વળી જન્મ-મરણના દુઃખ તે મોટા દુઃખ છે, તેથી જન્મ-મરણના મોટા દુઃખનો નાશ કરવા સારા કર્મનો પણ નાશ કરવો પડે છે

શિષ્ય—સારા અને માઠા તમામ કર્મનો નાશ કરવાથી આત્માને શુ લાભ થાય ?

ગુરુજી—સર્વ કર્મનો નાશ કરવાથી આત્મા તે પરમાત્મા થાય અને તે સિદ્ધ પરમાત્મા કહેવાય તેના સુખનો પાર નથી

શિષ્ય—ગુરુજી ! આપે કહ્યા તેવા અરિહત, તીર્થંકર હાલ તો આપણે દેખતા નથી, તો તેના થઈ ગયા હશે તેની શી ખાત્રી ?

ગુરુજી—તે બાબતની ખાત્રી તેમના ઉપદેશેલા શાસ્ત્રો જે સિદ્ધાત અથવા આગમ કહેવાય છે, તેનાથી થઇ શકે છે

પાઠ ૨૪ મો

પરમેશ્વર

(ચોપાઇ)

પરમેશ્વર અશ્વર્યના ઠામ, શ્રી અરિહત જિનેશ્વર નામ,
સઘ તીરથને સ્થાપે જેહ, તીર્થંકર કહેવાયે તેહ. ૧
તે પ્રભુ પૂર્ણ કૃપાના ધામ, નાથ નિરજન તે નિષ્કામ,
રાગ દ્વેષ ધરે નહીં આપ, વારે સદ્ગુણ સર્વ અમાપ. ૨
પૂર્ણાનદથી નિત્ય વિલાસ, કેવળજ્ઞાને જગત પ્રકાશ,
નિર્મળ આત્મતણુ તે રૂપ, સમતા રસના સાગર ભૂપ ૩
એ છે સર્વ દેવાધિદેવ, કરવી તેની નિત્યે સેવ,
શ્રી જિનવરનુ પૂજન થાય, તેથી સઘળા કર્મ ખપાય ૪

પાઠ ૨૫ મો

પચપરમેષ્ઠી

સર્વ આત્માઓમા પાચ પ્રકારના આત્માઓ પરમ પૂજ્ય છે, તેથી તે પાચ પ્રકારના આત્માઓ પચપરમેષ્ઠી કહેવાય છે

પચપરમેષ્ઠીમા પ્રથમ **અરિહ ત** પરમાત્મા છે અને બીજા શ્રી **સિદ્ધ** પરમાત્મા છે

અરિહ તને અભાવે ચારે પ્રકારના સ ઘને અરિહ તે કરેલા ઉપદેશ પ્રમાણે બોધ આપનારા તથા શુદ્ધ આચાર પોતે પાળનારા અને બીજાને શુદ્ધ આચાર પાળવાનો ઉપદેશ આપનારા એવા ત્રીજા પરમેષ્ઠી તે ભાવ **આચાર્ય** છે

અરિહ તના ઉપદેશરૂપ સિદ્ધાતોનો-શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરનારા અને પોતાની સમીપે અભ્યાસ કરવા માટે આવનારાને શિખવનારા એવા ચોથા પરમેષ્ઠી તે **ઉપાધ્યાય** છે

પોતાના આત્માને કર્મરહિત કરવા સારુ સ સારનો ત્યાગ કરી માત્ર મોક્ષ પામવાના સાધનોમા જ નિર તર ઉદ્યમ કરનારા એવા પાચમા પરમેષ્ઠી તે **સાધુ** છે

એ પાચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાથી સર્વ પાપનો સર્વથા નાશ થાય છે અને આત્મા નિર્મળ થાય છે, તે પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર આ પ્રમાણે કરવો

પાઠ ૨૬ મો

પચપરમેષ્ઠી નમસ્કારસૂત્ર

વાક્યાર્થ-સૂત્રાર્થ

૧ નમો અરિહ તાણ —અરિહ ત(પરમાત્માઓ)ને નમસ્કાર થાઓ

૨ નમો સિદ્ધાણ —સિદ્ધ(પરમાત્માઓ)ને નમસ્કાર થાઓ

૩ નમો આયરિયાણ —આચાર્ય(મહારાજઓ)ને નમસ્કાર થાઓ

૪ નમો ઉવજ્ઝાયાણ —ઉપાધ્યાય(મહારાજઓ)ને નમસ્કાર

૫ નમો લોએ સવ્વસાહૂણં —લોકને વિષે સર્વ સાધુ (મહારાજ)ઓને નમસ્કાર થાઓ

૬ એસો પંચ નમુક્કારો—એ પાંચ (પરમેષ્ઠી પદોને) નમસ્કાર

૭ સવ્વપાવપ્પણાસણો —સર્વ પાપનો સર્વથા નાશ કરનાર છે

૮ મંગલાણં ચ સવ્વેસિં—સર્વ મંગળોમાં, (વળી) તે

૯ પઢમં હવઈ મંગલં —પ્રથમ (મુખ્ય) મંગળ છે

પાઠ ૨૭ મો

મંત્ર

ગુરુજી—છોકરાઓ ! આ પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર જે તમે આગલા પાઠમાં શિખ્યા તે મહામંત્ર છે તે મહામંત્રનો પાઠ તમારે દરરોજ સવારમાં ઊઠીને કરવો

શિષ્ય—ગુરુજી ! મંત્ર એ શું છે ? અને પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર મંત્રથી આપણને શું લાભ થાય ?

ગુરુજી—શબ્દોના સ્મરણ વા ઉચ્ચારમાં રહેલી ગુપ્ત શક્તિ તે મંત્ર છે જેમ સર્પ અને વીંછીના મંત્રથી તે મંત્રને જાણનાર સર્પ અને વીંછીના ઝેરને દૂર કરી શકે છે તેમ આ મંત્રને જાણનાર પાપરૂપ ઝેરને દૂર કરી શકે છે

શિષ્ય—જેમ સર્પ અને વીંછીના મંત્રને જાણનારને ઝેર ઉતારતા તથા મનુષ્યને સાજો કરતા દેખીએ છીએ તેમ આ મંત્રથી માણસને પાપરૂપ ઝેર વગરનો થતો દેખતા નથી તેનું શું કારણ ?

ગુરુજી—પાપરૂપ ઝેર સર્પ અને વીછીના ડખના ઝેર જેવુ નથી તેથી તેને ચડતા કે નાશ પામતા આપણે દેખી શકતા નથી તે માત્ર જ્ઞાનથી જ જાણી શકાય તેવુ છે, તેથી જ્યારે તમને વિશેષ જ્ઞાન થશે ત્યારે તમે પોતે જ જાણી શકશો કે તે મત્રથી પાપરૂપ ઝેર નાશ પામે છે તે મહામત્ર તમારે ગુરુ પાને ભણવો ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે ભણવાથી તે મહામત્ર ફળ આપે છે

પાઠ ૨૮ મો

પચપરમેષ્ઠી વિષે પ્રશ્નોત્તર (ભાગ ૧ લો.)

જ્ઞાનચદ્ર—ભાઇ વિનયચદ્ર! હાલમા પાઠશાળામા શુ અભ્યાસ ચાલે છે?

વિનયચદ્ર—ગુરુજી! ગઇ કાલે જ પચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર મબધી જ્ઞાનનો અભ્યાસ પૂરો થયો છે

જ્ઞાનચદ્ર—પચપરમેષ્ઠીમા કોને નમસ્કાર કરવામા આવે છે?

વિનયચદ્ર—બે પ્રકારના દેવને અને ત્રણ પ્રકારના ગુરુને

જ્ઞાનચદ્ર—બે પ્રકારના દેવ અને ત્રણ પ્રકારના ગુરુના નામો બોલો

વિનયચદ્ર—બે પ્રકારના દેવ તે-અરિહત અને સિદ્ધ અને ત્રણ પ્રકારના ગુરુ તે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ પાચને નમસ્કાર કરવો તે પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કર્યો કહેવાય

જ્ઞાનચદ્ર—પચપરમેષ્ઠીનો શબ્દાર્થ કરી બતાવો

વિનયચદ્ર—પાચને સસ્કૃતમા પચ કહે છે અને પરમ તથા ઇષ્ઠિન્ એ બે શબ્દ મળી પરમેષ્ઠી શબ્દ ઉત્પન્ન થયો છે

પરમ એટલે ઉત્કૃષ્ટ પદ-સ્થાનમા, ઇષ્ટિન્ એટલે રહેનારને સસ્કૃત ભાષામા પરમેષ્ઠી કહે છે

જ્ઞાનચદ્ર—નમસ્કાર કેમ કરાય?

વિનયચદ્ર—મનથી નમ્ર ને વિશુદ્ધ થઈ, વચનથી "નમસ્કાર થાઓ" એમ બોલી અને શરીરથી બે હાથ જોડી, બે ઢીચણથી (ગોઠણથી) ભૂમિએ પડી, મસ્તક ભૂમિએ અડકે ત્યાસુધી નમાવીએ આ ત્રણે એક સાથે (વિવેકથી) કરીએ ત્યારે આપણે નમસ્કાર કર્યો કહેવાય

પાઠ ૨૯ મો

પચપરમેષ્ઠી વિષે પ્રશ્નોત્તર (ભાગ ૨ જો)

જ્ઞાનચદ્ર—પચપરમેષ્ઠી નમસ્કારને નવકાર કહે છે તેનું શુ કારણુ?

વિનયચદ્ર—નમસ્કાર શબ્દ માટે સસ્કૃત ભાષામા નમસ્ અથવા નમ એવો શબ્દ થાય છે અને પ્રાકૃત ભાષામા નમો અથવા ણમો એના ટૂકા શબ્દો છે નમસ્કાર શબ્દનુ પ્રાકૃતમા નમુક્કાર એવુ રૂપ થાય છે અને ભાષામા તેને નવકાર પણ કહે છે

જ્ઞાનચદ્ર—પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાથી શુ લાભ થાય છે?

વિનયચદ્ર—સર્વે પાપનો સપૂર્ણ નાશ થાય છે

જ્ઞાનચદ્ર—એ નવકાર મત્રનો (નમસ્કારનો) કેવો મહિમા છે?

વિનયચદ્ર—જગતમા જેટલા મગલિક મનાય છે તેમા સર્વથી ઉત્તમ મગલિક એ નવકારમત્ર છે, કેમકે જે વસ્તુ બીજા મત્રોથી ન મળે તે આ નમસ્કારરૂપી મત્રથી મળે છે

અને સર્વે જાતના રોગ, શોક, દુખ કે પીડા જે હોય તે એનુ શુદ્ધ ભાવે સ્મરણ કરવાથી દૂર થાય છે ટૂકામા ઉત્તમમા ઉત્તમ સુખ પણ તેથી પ્રાપ્ત થાય છે

જ્ઞાનચદ્ર—એ નવકારમત્ર કયારે બોલાય છે?

વિનયચદ્ર—મુખ્ય તો દરેક ધર્મક્રિયાની શરૂઆતમા એ મહા મત્ર મગલિક અર્થે બોલાય છે, પણ ઉત્તમ મનુષ્યો તો બેસતા અગર ઉઠતા, ચાલતા તથા કાંઈ કામકાજ કરતા, રાત્રે અગર દિવસે, દરેક વખતે અને સર્વ સ્થળે આ નવકાર મત્રનુ મનમા ધ્યાન ધર્યા કરે છે અને તે કરવા યોગ્ય છે

પાઠ ૩૦ મો

પચપરમેષ્ઠી વિષે પ્રશ્નોત્તર. (ભાગ ૩ જો.)

જ્ઞાનચદ્ર—ભાઇ વિનયચદ્ર! અરિહત એટલે (કર્મરૂપ) શત્રુને હણનાર એવો અર્થ કહ્યો છે પણ તેનો બીજો અર્થ તમારી જાણમા છે?

વિનયચદ્ર—બીજો અર્થ મારા જાણવામા નથી

જ્ઞાનચદ્ર—તો હુ કહુ છુ તે તમે સાભળો જે કોઇ ભાગ્યશાળી માણસ ઘણા રૂડા કામો કરે અને તમામ પાપથી દૂર થઇ પરમ પવિત્ર થાય ને ઉત્તમમા ઉત્તમ જ્ઞાન પામીને એવી યોગ્યતા મેળવે કે તેને તમામ દેવતાઓના ઉપરી જે ઇદ્રો તે પણ પગે પડે તે અર્હત્ કહેવાય, અર્હત્ એટલે યોગ્ય લાયક, પૂજ્ય, ઇદ્રોને પણ પૂજવા લાયક

વિનયચદ્ર—અર્હત્ વિષે તો હુ સમજ્યો પણ સિદ્ધ વિષે મને સારી રીતે સમજાવશો?

—હા, જે મનુષ્યો પાપનો વિનાશ કરી, રાગદ્વેષને દૂર કરી સઘળા કર્મોને શુદ્ધ ધ્યાનવડે બાળી નાખી, જન્મ-મરણના ફેરામાથી હમેશને માટે છૂટી, પરમ પવિત્ર આત્મભાવમા રહી, જ્ઞાન, દર્શન, સુખ ને વીર્યમા રમણ કરતા મહામગળરૂપ મોક્ષ-સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે તે મહા ઉત્તમ જીવો " સિદ્ધ " અથવા સિદ્ધ પરમાત્મા કહેવાય છે પછી તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી હોય, જૈન હોય કે બીજા ધર્મવાળા હોય, મુનિના વેષમા હોય કે ગૃહસ્થના વેષમા હોય, છતા જે રાગદ્વેષને પૂરતી રીતે જીતીને સમભાવ એટલે શત્રુ અને મિત્ર પર સરખા જ પરિણામ ગણી શકે તે અવશ્ય સિદ્ધ થવાને યોગ્ય છે એમ જૈનશાસ્ત્રમા કહ્યુ છે

પાઠ ૩૧ મો

[illegible] નમસ્કાર કરવાનો હેતુ (ભાગ ૧ લો)

[illegible] પરમાત્માને વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કરવાનો [illegible] જન્મમરણરૂપી મહાગહન વનમા ભટ [illegible] રૂપ મોક્ષનગરનો માર્ગ હાથ લાગે, ... ય કરવાનો માર્ગ મળે તેમજ ... છે ને ઉપર પ્રીતિ થાય ... [illegible] થાય, તેમ તેવા ... પ્રાપ્ત કરવા આપણો ... શુદ્ધ રસ્તો છે ... આરિ...

બીજા સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે આપણા સઘળા કર્મ બળી જઇ, આપણા આત્મામા જે જ્ઞાન, દર્શન, સુખ અને વીર્યની મહાશક્તિ-સત્તા છે તે પ્રગટી નીકળે અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય, કારણ કે તેવી જ રીતે જે જે આત્માઓ સિદ્ધિપદને પામ્યા છે એટલે મોક્ષમા જ્યોતિમય, નિરંજન, નિરાકાર રૂપે બિરાજી રહેલા છે તેવા પરમાત્માઓને નમસ્કાર કરતા તેઓની માફક આપણા પણ સઘળા કર્મોનો નાશ થઈ જાય અને અંતે તેવુ પદ પ્રાપ્ત કરવા આપણો આત્મા શક્તિવાન થાય

પાઠ ૩૨ મો

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ. (ભાગ ૨ જો)

ત્રીજા આચાર્ય પદને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે જેમ આચાર્યમહારાજ પોતે શુદ્ધ આચાર પાળે છે અને પોતાના આચારવડે કર્મરૂપી મેલથી શુદ્ધ થતા જાય છે તેમ તેને નમસ્કાર કરતા ગુણના અનુમોદનવડે આપણામા પણ શુદ્ધ આચાર ઉત્પન્ન થાય, જેથી આપણા આત્માની ઊંચી સ્થિતિ કરવામા તેવા સદાચાર આધારરૂપ થઇ પડે, તથા કઠોર પરિણામ જતા રહી સરલ પરિણામ થાય અને જિનશાસનને અનુકૂળ જે જે શુભ આચરણ હોય તે આપણામા પ્રગટ થાય જેથી આપણો આત્મા ઉચ્ચ સ્થિતિએ પહોંચવા શક્તિવાન થાય

ચોથા ઉપાધ્યાય પદને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે જેમ ઉપાધ્યાય પોતે આત્મહિતનું શુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે અને બીજા આત્માઓને તેવુ શુદ્ધ જ્ઞાન આપવાની શક્તિ ધરાવે છે અને એ રીતે પરોપકાર કરવાથી પોતાના આત્માનો ઉપકાર કરી છેવટે ઉચ્ચપદને પ્રાપ્ત કરે છે તેમ આપણને પણ તેઓને યોગ્ય

विधिए नमन करता उच्च ज्ञान मेळववामा सुगमता थइ पडे छे अने छेवटे आपणे तेवु शुद्ध ज्ञान मेळवी बीजानो उपकार करवा शक्तिमान थइए छीए, ते शुद्ध ज्ञान बीजाने समजावी शकीए तेवी शक्ति आपणामा उत्पन्न थाय छे अने छेवटे आपणो आत्मा पण निर्मळ थाय छे

पाचमा साधु पदने नमस्कार करवानो हेतु एवो छे के आपणे घणा काळथी आ दुनियामा पाचे इद्रियोना विषयोमा मूर्छित थई, तथा तेना गाढ मोह पामी जन्म-मरणना फेरा फर्या ज करीए छीए, तो जे साधु आ असार ससार उपरथी मोह उतारी, वैराग्य पामी मन, वचन अने कायाथी पोताना आत्माने शुद्ध करनारा साधनोमा ज उद्यमवाळा रहे छे तेवाने नमस्कार करवाथी आपणे पण आ दुनियानी खोटी मोहिनीथी वैराग्य पामी मूर्छा उतारी, आत्मसाधन करवानी शक्ति प्राप्त करीए.

आ पचपरमेष्ठी महापुरुषोने नमस्कार करता तेमना उच्च गुणो तरफ आपणु लक्ष खेचाय छे ने ते गुणो मेळववानी इच्छा थाय छे अने एम थयु एटले पाप उपर तिरस्कार आवता आपणा तमाम पापनो नाश करी शकाय छे

पाठ ३३ मो

गुरु अने तेना गुणो

नमस्कार मत्रमा त्रीजा पदथी आचार्योने नमस्कार कराय छे आचार्य एटले उत्तम धर्मगुरु

जैन धर्ममा एवु कह्यु छे के बनता सुधी तमाम धर्मक्रिया गुरुनी समक्ष करवी जोइए, पण कदाच गुरु दूर होय तो तेमना स्मरण माटे आपणी सामे बाजोठ उपर पुस्तक, पोथी, गुरुनी

ભિ કે નવકારવાળી વિગેરે પવિત્ર વસ્તુ રાખી, તેમા ગુરુમહા
જની ભાવનાથી ગુરુની સ્થાપના કરવી, પછી તેમની સમક્ષ
ધળી ધર્મક્રિયા કરવી

આમ કરવાથી ગુરુનો વિનય અને ગુરુની સાક્ષી એ બે સચ-
વ છે માટે નીચેના ગુણવાળા ગુરુમહારાજની સ્થાપના
રવી જોઐ —

(૫) પાચે ઇંદ્રિયોને વશ રાખે
(૯) નવ વાડવડે શિયળ–સદાચારનુ પાલન–રક્ષણ કરે
(૪) ચાર જાતના કષાયને દૂર કરે
(૫) પાચે મહાવ્રત પાળવામા સાવધાનતા રાખે
(૫) પાચ પ્રકારના આચાર પાળે
(૫) પાચ સમિતિ સાચવીને જયણાપૂર્વક કામ કરે
(૩) ત્રણ ગુપ્તિ સાચવી પોતાના આત્મધ્યાનમા રહે

આ પ્રમાણેના છત્રીશ (૩૬) ગુણ સહિત હોય તેને
આચાર્યમહારાજ કહીએ

પાઠ ૩૪ મો.

ગુરુસ્થાપના (સૂત્રપાઠ) વાક્યાર્થ સાથે.

પ ચિંદિઅ સ વરણો—પાચ ઇંદ્રિયોને રોકનાર
તહ નવવિહ બ ભચેરગુત્તિધરો—તથા નવ પ્રકારે બ્રહ્મ-
ચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર
ચઉવિહ કસાયમુક્કો—ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત
ઇઅ અટ્ઠારસગણેહિં સ જુત્તો—આ અઢાર ગુણોએ સ યુક્ત (૧)

પંચ મહવ્વયજુત્તો—પાચ મહાવ્રતે યુક્ત

પંચવિહાયારપાલણસમત્થો—પાચ પ્રકારના આચાર પાળ-
વાને સમર્થ

પચ સમિઓ તિગુત્તો—પાચ સમિતિ યુક્ત (અને) અને
ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્ત

છત્તીસ ગુણો ગુરુ મજ્ઝ—(એ) છત્રીશ ગુણો (યુક્ત)
મારા ગુરુ છે (૨)

ગુરુ સ્થાપના કરતી વખતે પચપરમેષ્ઠી નમસ્કારનો પાઠ બોલીને ગુરુસ્થાપનાનો ઉપર જણાવેલો સૂત્રપાઠ બોલવો

પાઠ ૩૫ મો

પાચ ઇદ્રિયોના વિકાર

ગુરુસ્થાપનાના પાઠમા ગુરુના છત્રીશ ગુણોનુ વર્ણન કરેલુ છે, તેમા પાચ ઇદ્રિયોને રોકનાર તે રૂપ પાચ ગુણો પ્રથમ કહ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

પાચ ઇદ્રિયોના જે ત્રેવીશ વિષયો છે, તેના બસો બાવન (૨૫૨) વિકાર થાય છે એટલે કે તે બસો બાવન પ્રકારે ભોગવાય છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ સ્પર્શ ઇદ્રિય, જે ત્વચા ઇદ્રિય તેના આઠ વિષયોના છન્નુ (૯૬) વિકાર થાય છે

૨ રસ ઇદ્રિય, તેના પાચ વિષયોના બોતેર (૭૨) વિકાર થાય છે

૩ ઘ્રાણ ઇદ્રિય, તેના પાચ વિષયના બાર (૧૨) વિકાર થાય છે

૪ ચક્ષુ ઇદ્રિય, તેના પાચ વિષયના સાઠ (૬૦) વિકાર થાય છે

૫ શ્રોત ઇદ્રિય, તેના ત્રણ વિષયના બાર (૧૨) વિકાર થાય છે

આ બત્રીસ બાવન વિકારની સમજણ ધીમે ધીમે આપવામા આવશે, બત્રીસ બાવન વિકારમાથી કેટલાએક સારા (પસંદ પડે તેવા) વિકાર છે અને કેટલાએક નઠારા (ન ગમે તેવા) વિકાર છે તેમા જે સારા વિકાર છે તેના ઉપર રાગ કરે નહીં અને નઠારા વિકાર છે તેના ઉપર દ્વેષ કરે નહીં એવી રીતે પાચ ઇદ્રિયોને રોકવારૂપ પાચ ગુણ જેમા છે એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૩૬ મો

પાચ ઇંદ્રિયના ૨૩ વિષયોના ૨૫૨ વિકાર વિષે.

મનહર ૭૬

સ્પર્શના વિષય આઠ, છન્નુ છે વિકાર તેના,
રસના વિષય પાચ, બોતેર વિકાર છે,
ઘ્રાણના છે બે વિષય, બાર છે વિકાર તેના,
ચક્ષુના વિષય પાચ, સાઠ તો વિકાર છે. ૧

ત્રિ વિષય શ્રવણના, તેના છે વિકાર બાર,
મળી બસો બાવન તે, વિકાર ગણાય છે,
ત્રેવીશ વિષયતણા, ભોગનાથ તે વિકાર,
તેમા કઇક સારા ને, નઠારા તો મનાય છે. ૨

સારા પર રાગ ને, નઠારા પર દ્વેષ નહી,
સમભાવ સમતાથી, સંયમમા વારે છે,
ઉપયોગ ધરી ઉપકાર ઉપદેશ થકી,
કરી જિનશાસનનો, ઉદ્યોત વધારે છે. ૩

નિજ મન વશ કરી, દુરગુણ પરહરી,
ઇંદ્રિયનિરોધ કરી, સયમ નિભાવે છે,
એવા અવિકારી ભારી, અબાધિત વ્રત ધારી,
પાચ ગુણવાન ગુરુ, નિત્ય મન ભાવે છે. ૪

પાઠ ૩૭ મો

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ. ભાગ ૧ લો.

સ્ત્રી-પુરુષના શરીરનો સબધ તે મૈથુન છે તેવી મૈથુન વૃત્તિનો જે ત્યાગ કે અભાવ તે બ્રહ્મચર્ય છે તે બ્રહ્મચર્યનુ રક્ષણ કરવા સારુ પરમાત્માએ નવ ગુપ્તિ કહેલી છે નવ ગુપ્તિને બ્રહ્મચર્યરૂપ વૃક્ષનુ ઉત્તમ પ્રકારે રક્ષણ કરવા સારુ નવ પ્રકારની વાડ પણ કહેવાય છે

નવ વાડના નામ

૧ વસતિ—બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરનાર મહાત્મા, સ્ત્રી, પશુ કે નપુસક જ્યા રહેતા હોય ત્યા વાસ કરે નહિ

સ્ત્રી બે પ્રકારની છે દેવાગના તથા મનુષ્યણી તેના વળી બે બે ભેદ છે એક મૂળ સ્ત્રી અને બીજી સ્ત્રીની મૂર્ત્તિ આનો વાસ જ્યા હોય ત્યા બ્રહ્મચારી વાસ કરે નહીં કેમકે તે વિકાર ઉપજવાના હેતુરૂપ છે વળી પશુમા ગાય, બકરી, ઘોડી, ગધેડી, પાડી વિગેરેને જ્યા રાખવામા આવતા હોય ત્યા પણ રહે નહીં વળી નપુસક તે તો સ્ત્રી અને પુરુષ બનેની સાથે મૈથુન સેવવાનો અભિલાષી હોવાથી જ્યા તેની વસતિ હોય

ત્યા પણ વાસ કરે નહીં આવા પ્રકારની વસતિમા રહેનારી-તેઓના મૈથુન વિકારની ચેષ્ટા દેખવાથી બ્રહ્મચારીના મનમા વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તેથી તેવી વસતિમા વાસ ન કરવો તે પહેલી બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ છે

કથા—બ્રહ્મચારીએ કેવળ એકલી સ્ત્રીઓને જ કે એક સ્ત્રીને ધર્મનો ઉપદેશ પણ કરવો નહીં સ્ત્રીની સાથે કથા કરવી અથવા સ્ત્રીકથા કરવી તે વિકારનુ કારણ છે વળી બ્રહ્મચારીએ કામવિલાસના ગ્રથો પણ વાચવા નહી કારણ કે તેવા ગ્રંથો વાચવાથી મન વિકારવાળુ થાય છે, તેથી સ્ત્રીકથા ન કરવી તે બ્રહ્મચર્યની બીજી ગુપ્તિ છે

પાઠ ૩૮ મો

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ ભાગ ૨ જો.

૩ આસન—બ્રહ્મચારીએ સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન ઉપર બેસવુ નહીં, તેમજ જ્યા સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસન ઉપર બે ઘડી (૪૮ મિનિટ) સુધી બેસવુ નહીં તેવુ આસન સ્ત્રીઓનુ સ્મરણ થવાનુ અને તેથી વિકાર ઉપજવાનુ કારણ છે તેથી તેવા આસનનો ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્યની ત્રીજી ગુપ્તિ છે

૪ ઇંદ્રિયનિરીક્ષણ—બ્રહ્મચારીએ સ્ત્રીના અગોપાગ તાકી તાકીને એકાગ્રતાથી જેવા કે નિરખવા નહીં, કારણ કે તેના અગોપાગને તાકીતાકીને મનગપણે જેવાથી કામવિકારની ઉત્પત્તિ થાય છે તેથી તેવી રીતે સ્ત્રીના અગોપાગ ન જેવા તે બ્રહ્મચર્યની ચોથી ગુપ્તિ છે

૫ કુડ્યાતર—જે ભીંત, કનાત કે ત્રાટાને આતરે સ્ત્રી પુરુષ સૂતા હોય કે મૈથુન સેવતા હોય ત્યા બ્રહ્મચારીએ રહેવુ નહીં તેથી કુડ્યાતર નિવાસ ન કરવો તે બ્રહ્મચર્યની પાચમી ગુપ્તિ છે

૬ પૂર્વક્રીડા સ્મરણ—પોતે ગ્રહસ્થાવસ્થામા મૈથુનક્રીડા જે જે પ્રકારે કરી હોય તેનુ સ્મરણ બ્રહ્મચારીએ કરવુ નહીં, કારણ કે તેવા સ્મરણથી બ્રહ્મચર્યમા ભગ થવાનો સભવ છે, તેથી તેવી ક્રીડા ન સભારવી તે બ્રહ્મચર્યની છઠ્ઠી ગુપ્તિ છે

પાઠ ૩૯ મો

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ (ભાગ ૩ જો)

૭ પ્રણીતભોજન—ઘી, દૂધ, દહીં વિગેરે ચીકાશવાળા પદાર્થો તથા મીઠાશવાળા પદાર્થો જેથી વીર્યની વૃદ્ધિ થાય છે તેવા પદાર્થો બ્રહ્મચારીએ ખાવા નહીં, કારણ કે તેથી કામવિકારની ઉત્પત્તિ થાય છે તેવા વિકારી પદાર્થોનો ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્યની સાતમી ગુપ્તિ છે

૮ અતિમાનાહાર—લૂખો ખોરાક પણ અતિશય ખાવો નહીં, કારણ કે અધિક ખાવાથી પણ વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તેથી પ્રમાણથી અધિક લૂખો ખોરાક પણ ખાવાનો ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્યની આઠમી ગુપ્તિ છે

૯ વિભૂષા—બ્રહ્મચારીએ સ્નાન, વિલેપન, પુષ્પ, અત્તર વિગેરે શૃગારના કારણો સેવવા નહીં, કારણ કે તેવા કારણોથી બ્રહ્મચર્યમા હાનિ થાય છે તેથી તેવી વિભૂષાનો ત્યાગ કરવો તે બ્રહ્મચર્યની નવમી ગુપ્તિ છે

ઉપર પ્રમાણે નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરવા રૂપ નવ ગુણ ગુરુમા હોય છે

પાઠ ૪૦ મો

બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ વિષે

(ભુજંગી છંદ)

ખીલ્યુ ધર્મ ઉદ્યાનમા વૃક્ષ વર્ય,
સદા જાણવુ શ્રેષ્ઠ તે બ્રહ્મચર્ય,
નવે ગુપ્તિની વાડ તેને બચાવા,
રચે સયમી વર્મ પૂરો નિભાવા ૧

પશુ નારીઓ કલીબ જ્યા નિત્ય રે' છે,
મુનિ વામ ત્યા નહિ કદાપિ કરે છે,
કરે નહિ કથા સુદરી સાથ હેતે,
ન વાચે વિકારોતણા ગ્રથ પ્રીતે ૨

સ્ત્રીઓ સાથ નહિ આસને એક બેસે,
વિચારે સદા તે વિકારી વિશેષે,
નહી નીરખે નારીના અગ સારા,
અને તેથી કામી વિકારો નઠારા ૩

અને ભીંતને આતરે જ્યા વિલાસ,
કરે નહિ મુનિ ત્યા જનાએ નિવાસ,
કરી પૂર્વ જે કામક્રીડા રમેથી,
સ્મરે નહિ ઋષિ ચિત્તમા તે સિપેથી ૪

ન ખાયે કદી મિષ્ટ ઉન્માદકારી,
પદાર્થો બને જે વળી વીર્ય ભાગી,
અહે નહિ અતિ રૂક્ષ આહાર ભારે,
અતિ વીર્યને જે વપુમા વધારે ૫

સુનઓ સુગંધી જાણીને નઠારા,
ધરે દોષ તે પુદ્‌ગળોના અપારા,
ન વાંછે મુનિ અંગ શૃંગાર સારા,
કરે ભ્રષ્ટ ચારિત્રને તે નઠારા ૬

નવે ગુપ્તિઓઓ ધરી ધર્મધારી,
ગુરુ ગાજતા તે મુનીને નગારી,
બની ભક્ત તેના ભલી ભક્તિ ધારો,
ગુરુ ॥ ગુણી ગીતને નિત્ય ગાવો ૭

પાઠ ૪૧ મો : ચાર કષાય

કષાય શબ્દમા કષ એટલે સંસાર અને આય એટલે લાભ અર્થાત્ જે સંસારનો લાભ અપાવે તે કષાય કહેવાય છે સારાશ કે જે સેવવાથી સંસારમા વારવાર જન્મ મરણ કરવા પડે તે કષાય

"કષાયના ચાર પ્રકાર છે"

૧ ક્રોધ કષાય—કોઇ પણ મનુષ્ય અથવા પદાર્થ ની સાથે એવી રીતનો સબંધ થાય કે જેથી તેના ઉપર તપવાનું યા લાલચોળ થવાનુ બને (ગુસ્સો કરવો તે)

૨ માન કષાય—પોતાની બડાઇ કરવી યા અભિમાન કરવુ તેમા જે પ્રકારના ગુણ તથા શક્તિ પોતામા હોય તેના વખાણ કરવા-કરાવવા તે મદ છે અને જે ગુણ અથવા શક્તિ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ ન હોય તેના વખાણ કરવા કે કરાવવા તે માન છે

૩ માયા કષાય—કપટવૃત્તિ એટલે કે ગુપ્ત રીતે પોતાના સ્વાર્થના કામો સાધવાની વૃત્તિ પોતાના અ ત કરણમા જુદુ હોય તેમ છતા મોઢે મીઠુ બોલી ફસાવવુ તેવી કપટક્રિયા

૪ લોભ કષાય—સાસારિક સર્વ પ્રકારના પદાર્થો સ ગ્રહ કરવાની, મેળવવાની તથા તેમા આસક્તિ રખાવનારી વૃત્તિ

આ ચાર કષાયથી તે ગુરુ મૂકાયેલા હોય છે અને તે ચાર કષાય જેનાથી દૂર થાય તેવા ચાર ગુણ તે ગુરુમા પ્રગટ થાય છે તે ચાર ગુણ-ક્ષમા, નિરભિમાનપણું, સરળતા ને સ તોષ

પાઠ ૪૨ મો

પાચ મહાવ્રત ભાગ ૧ લો

અહિ સા— પ્રથમ મહાવ્રત

પાચ મહાવ્રતમા અહિંસા એ પહેલુ મહાવ્રત છે પ્રમાદના કારણથી ત્રસ અથવા સ્થાવર જીવોનો જે નાશ કરવો તે હિંસા કહેવાય અને તે હિંસાથી નિવર્ત્તવુ તે અહિંસા કહેવાય

"નીચેના આઠ કારણોથી જે હિંસા થાય તે પ્રમાદથી થતી હિંસા સમજવી"

ન ખાયે કદી સ્નિગ્ધ ઉન્માદકારી,
પદાર્થો બને જે થકી વીર્ય ભારી;
ગ્રહે નહિ અતિ રૂક્ષ આહાર ભારે,
અતિ વીર્યને જે નપુંસા વધારે ૫

સુવસ્ત્રો સુગંધી ગણીને નકારા,
ધરે દોષ તે પુદ્ગળોના - અપારા,
ન ધારે મુનિ અંગ શૃંગાર સારા,
કરે ભ્રષ્ટ ચારિત્રને તે નઠારા ૬

નવે ગુપ્તિઓએ કરી ધર્મભાની,
ગુરુ ગાજતા તે ગુણોને ગજાની,
બની ભક્ત તેના ભલી ભક્તિ ભાવો,
ગુરુના ગુણી ગીતને નિત્ય ગાવો ૭

પાઠ ૪૧ મો ચાર કષાય

કષાય શબ્દમા કષ એટલે સસાર અને આય એટલે લાભ અર્થાત્ જે સસારનો લાભ અપાવે તે કષાય કહેવાય છે સારાશ કે જે સેવવાથી સસારમા વારવાર જન્મ મરણ કરવા પડે તે કષાય

"કષાયના ચાર પ્રકાર છે"

૧ ક્રોધ કષાય—કોઇ પણ મનુષ્ય અથવા પદાર્થની સાથે એવી રીતનો સબંધ થાય કે જેથી તેના ઉપર તપવાનું યા લાલચોળ થવાનુ બને (ગુસ્સો કરવો તે)

પાઠ ૪૩ મો

પાચ મહાવ્રત ભાગ ૨ જો

સત્ય—બીજુ મહાવ્રત

"પાચ મહાવ્રતમા સત્ય તે બીજુ મહાવ્રત છે" જે વચન પ્રિય હોય તથા જે વચન પથ્ય એટલે હિતકારી હોય અને જે વચન તથ્ય એટલે ખરેખરુ હોય તેવુ વચન બોલવુ તે સત્ય વચન કહેવાય છે

પ્રિય વચન સાભળતા જ મીઠુ લાગે છે અને પથ્ય વચન ભવિષ્યમા કહેનારને વા સાભળનારને હિતકારી થાય છે તેથી તેવા વચન સિવાય વ્યવહારની અપેક્ષાએ ખરેખરુ હોય છતા પણ તે વચન જો અપ્રિય કે અહિતકારી હોય તો તે સત્ય વ્રતવાળો બોલે નહીં

જેમકે કોઇ ચોરને કહેવુ કે "તુ ચોર છે" કોઇ વ્યભિચારીને કહેવુ કે "તું વ્યભિચારી છે" અથવા કોઇ કોઢીઆને કહેવુ કે "તુ કોઢીઓ છે" આ વચનો સત્ય હોવા છતા સાભળનારને તે અપ્રિય લાગવાથી માઠા પરિણામ આવે છે, તેથી તેવા સત્ય વચન પણ સત્ય ન સમજવા

વળી કોઇ શિકારી શિકાર કરવા વનમા જાય છે, તે પૂછે કે 'તમે આ વનમા હરણો જોયા છે?' તેના જવાબમા "આ વનમા હરણો જોયા છે" એમ કહેવાથી તે પ્રાણીઓનો શિકાર થાય છે, તેથી તે અહિતકારી વચન સત્ય હોવા છતા તેવુ વચન સત્ય ન સમજવુ

ઉપર પ્રમાણેનુ કોઇ પણ અસત્ય વચન પોતે બોલે નહીં, બીજા પાસે બોલાવે નહીં અને તેવા બોલનારની અનુમોદના કરે નહીં એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૪૪ મો

પાચ મહાવ્રત ભાગ ૩ જો

અસ્તેય—અદત્ત તજવારૂપ ત્રીજુ મહાવ્રત

પાચ મહાવ્રતમા અસ્તેય વા અદત્તનો ત્યાગ તે ત્રીજુ મહાવ્રત છે

ઘાસના તરખલા જેવી વસ્તુ પણ બીજાની માલેકીની જે હોય તે તેની પરવાનગી સિવાય ન લેવી તે અસ્તેય વા અદત્તવિરમણ વ્રત કહેવાય

ધન તે મનુષ્યના બહારના પ્રાણ છે અને તે અ તર ગ પ્રાણના આધારરૂપ છે, તેથી અનીતિથી પારકાના ધનનું હરણ કરનાર મનુષ્ય પ્રકારાતરે તે મનુષ્યના પ્રાણનો નાશ કરે છે એમ સમજવુ

અદત્તના ત્યાગરૂપ વ્રતના ચાર ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે—

૧ **સ્વામીઅદત્ત**—કોઈ પથ્થર, કાષ્ઠ કે તૃણ જેવી વસ્તુ પણ તેના માલીકે નહીં આપ્યા છતા લેવી તે

૨ **જીવઅદત્ત**—જીવના સ્વામીએ આપેલ હોય છતા જીવે પોતે ન આપેલ હોય તે જેમકે દીક્ષા પરિણામ વિનાના પુત્રને તેની ઇચ્છાવગર તેના માતાપિતા ગુરુને આપે તે, અથવા કોઈ વનસ્પતિકાય જેવી સજીવ વસ્તુ તેના માલીક વગર સમજ્યે સાધુને આપી હોય તે

૩ **ગુરુઅદત્ત**—ગુરુની આજ્ઞા સિવાય શિષ્યે પોતે આણેલી વસ્તુ પણ વાપરવી તે

૪ **તીર્થંકરઅદત્ત**—વસ્તુના સ્વામીએ આપેલી હોય પરતુ તીર્થંકર મહારાજે જેને દોષવાળી કહેલી હોય તેવી વસ્તુ લેવી તે

ઉપર પ્રમાણે કોઈ પણ પ્રકારે અસ્તેય વ્રતનો ભગ થાય તેવી વસ્તુ પોતે લે નહીં, બીજા પાસે લેવરાવે નહીં અને તેના લેનારની અનુમોદના કરે નહીં એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૪૫ મો

પાચ મહાવ્રત ભાગ ૪ થો

બ્રહ્મચર્ય

બ્રહ્મચર્યવ્રત તે પાચ મહાવ્રતમા ચોથુ વ્રત છે તેનું બીજુ નામ મૈથુનવિરમણ વ્રત છે

વૈક્રિયશરીરસબધી એટલે દેવશરીરસબધી અને ઔદારિક શરીર સબધી એટલે મનુષ્ય અને તિર્યંચના શરીર સબધી મૈથુનનો જે ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્ય વ્રત કહેવાય છે

બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારણ કરનારાએ અઢાર પ્રકારથી મૈથુનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ

તે અઢાર પ્રકારનુ વર્ણન નીચે પ્રમાણે —

૧ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી વૈક્રિય શરીર સબધી મૈથુન કરે નહીં

૨ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી ઔદારિક શરીર સબધી મૈથુન કરે નહીં

૩ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી વૈક્રિય શરીર સબધી મૈથુન કરાવે નહીં

૪ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી ઔદારિક શરીર સબધી મૈથુન કરાવે નહીં

૫ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી વૈક્રિય શરીર સબ
કરનારની અનુમોદના કરે નહીં

૬ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી ઔદારિક શરીર સબ
કરનારની અનુમોદના કરે નહીં

આ પ્રમાણે મનથી, વચનથી, કાયાથી જુદા ... ભેદ ગણતા ૧૮ પ્રકાર થાય છે

ઉપર પ્રમાણે પોતે મૈથુન કરે નહીં, બીજા પા... કરાવે નહીં અને તેવા મૈથુન કરનારની અનુમોદના ... એવા ચતુર્થ વ્રતધારી તે ગુરુ છે

પાઠ ૪૬ મો

પાચ મહાવ્રત ભાગ ૫ મો

અપરિગ્રહ

પાચ મહાવ્રતમા અપરિગ્રહવ્રત તે પાચમુ વ્રત ... પદાર્થોમા જે મૂર્છાનો ત્યાગ એટલે મોહનો ત્યાગ ... અપરિગ્રહવ્રત કહેવાય પદાર્થો પોતાની પાસે ન હોય ... મોહને લીધે ચિત્તની અસ્થિરતા રહે છે

પદાર્થો સબધી સર્વ ભાવો એટલે સર્વ દ્રવ્ય, સર્વ ક્ષે... કાળ અને સર્વ ભાવ સમજવા માત્ર ધનનો ત્યાગ ... અપરિગ્રહ વ્રત કહેવાય નહીં, પરતુ ધનના ત્યાગની ... પદાર્થો ઉપરની મૂર્છાનો ત્યાગ સર્વ ભાવોથી થાય ત્યારે જ ... ગ્રહ વ્રત કહેવાય જ્યાસુધી સર્વ પદાર્થો ઉપરથી મોહને ... ટતો નથી ત્યાસુધી આત્માને શાતસુખની પ્રાપ્તિ થતી ... દૃષ્ટાત કે-જેમ કોઈ ભિખારી પાસે કાઇ પણ વસ્તુ નથી,

વસ્તુ મેળવવાની તેને ઇચ્છા હોવાથી તેના મનમા કલેશ રહ્યા કરે છે અને તેથી તેને શાતસુખ પ્રાપ્ત થતું નથી તેજ કારણથી તેની પાસે કાઇ પણ વસ્તુ નહીં છતા તે અપરિગ્રહી કહેવાય નહીં વળી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની સામગ્રી વિદ્યમાન છતા તૃષ્ણા વિનાના મનવાળાને ચિત્તની સ્થિરતા હોવાથી શાતસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે તેજ હેતુને લીધે માત્ર ધર્મના ઉપકરણોને રાખ નારા અને શરીર તથા ઉપકરણોમા પણ મમતા રહિત એવા સાધુઓને જ અપરિગ્રહવ્રત હોય છે

જેમ ઘોડાને ઘણા આભૂષણો પહેરાવેલા હોય તો પણ તેમા જેમ તેનું નિસ્પૃહીપણું છે, તેમ ધર્મના ઉપકરણોવાળા પરંતુ તેના પર મૂર્ચ્છા વિનાના એવા મુનિને નિસ્પૃહીપણું છે, તેથી તેવી રીતે ધર્મના ઉપકરણો રાખનારા મુનિને પરિગ્રહપણાનો દોષ નથી

ઉપર પ્રમાણે પોતે પરિગ્રહ રાખે નહીં, બીજા પાસે રખાવે નહીં અને પરિગ્રહ રાખનારની અનુમોદના કરે નહીં એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૪૭ મો

ચાર કષાય વિષે

(સવૈયા એકત્રીશા)

કષ એટલે મ સારતણો જે આય-લાભને આપે જેહ,
ચાર કષાય કહ્યા જિનરાજે જન્મ-મરણના કારણ જેહ,
શબ્દતણો જે મર્મ વિચારે કર્મ વિદારે ધરી ઉજાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હન્ના ભવવાસ ૧

ક્રોધ કષાય કદી નહી ક્યારે તપે નહી તલમાત્ર લગાર,
શાંત સુધારસ નિર્મળ ઝરતો સ્મિતવદને શુભ વચન ઉચ્ચાર,
માન ધરે મનમા ન કદાપિ નહો મદનો પણ લેશ વિકાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ. ૨

માયાજાળ રચી નવ સાધે સ્વાર્થ કદી કરી નીચ વિચાર
લોભ ધરી લોલુપતા સાથે નાખે નહી આસક્તિ લગાર,
જે આ ચાર કષાય નિવારી ચઉ ગુણ ધરતા પૂર્ણ પ્રકાશ,
તે ગુરુભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૩

પાઠ ૪૮ મો

પાચ મહાવ્રત વિષે

(સવૈયા એકત્રીશા)

જેહ પ્રમાદ ધરી ત્રસ થાવર જતુ હણે નહો દીનદયાળ,
યતનાથી સયમ સાધતા નિચરે પૂર્ણ દયાપ્રતિપાળ,
એહ અહિસા વ્રતના રાગી આપ વિરાગી જ્ઞાનનિવાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૧

સત્ય અને પ્રિય પથ્ય વચન જે વદતા વદનકમળથી નિત્ય,
વચનામૃતનુ સિચન કરતા પરજનને ઉપજાવે પ્રીત,
સત્ય મહાવ્રત પાળે તેનુ અતર રાખી પૂર્ણ ઉલ્લાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ વરી હરવા ભવવાસ ૨

ગ્રહણ કરે નહી પરની વસ્તુ હોય કદાપિ ભલે તૃણતુલ્ય,
એહ અદત્તાદાન ગણીને માને પણ મનથી બહુમૂલ્ય,

એમ કરે અસ્તેય અહોનિશ સર્વ વિષે મમતાનો ભાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરે મુનિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૩

ભગ ત્યજી રતિરાગ મર્યાદા પાળે બ્રહ્મ અખંડિત આપ,
મન વચન કાયાથી ઘાડી શીળતણી માંગે જે છાપ,
દેહ ધરે નિર્મળ અકલંકિત દુર્ગુણમાં રહે નિત્ય ઉદાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરે મુનિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ. ૪

સર્વ ભાવથી મૂર્ચ્છા છોડે સર્વ વસ્તુ પર રાખી ટેક,
અપરિગ્રહ વ્રત ભાવનાને વાગે અંતર પૂર્ણ વિવેક,
પંચ મહાવ્રત એના ધારી પૂર્ણ દીપાવે સંયમ વાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરે મુનિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૫

પાઠ ૪૯ મો

પંચ આચાર

મર્યાદા પ્રમાણે વર્ત્તવું તે આચાર કહેવાય સાધુ અને સાધ્વી સંસારનો ત્યાગ કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવા પ્રયાસ કરે છે

શ્રાવક અને શ્રાવિકા સંસારનો ત્યાગ કરવાને અશક્ત હોવાથી ગૃહસ્થધર્મમાં રહી આત્માનું કલ્યાણ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે

સાધુ તથા સાધ્વીએ પોતાને યોગ્ય એવા, સિદ્ધાન્તમાં ઉપદેશ કરેલી, મર્યાદા પ્રમાણે વર્ત્તવું તે સાધુ આચાર કહેવાય છે

શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ પોતાને યોગ્ય એવી, સિદ્ધાન્તમાં ઉપદેશ કરેલી મર્યાદા પ્રમાણે વર્ત્તવું તે શ્રાવક આચાર કહેવાય છે

તે આચાર પાચ પ્રકારના છે તેના નામ—

૧ જ્ઞાનાચાર, ૨ દર્શનાચાર, ૩ ચારિત્રાચાર, ૪ તપાચાર, ૫ વીર્યાચાર.

આ પાચ આચાર સબધી સમજણના પાઠો આગળ વાચો

આ પાચે આચાર સાધુ-સાધ્વી અને શ્રાવક-શ્રાવિકાએ પોત પોતાની હદ પ્રમાણે યથાશક્તિ પાળવાના છે

પાઠ ૫૦ મો

પચ આચાર ભાગ ૧ લો

જ્ઞાનાચાર

પાચ આચારમા જ્ઞાનાચાર તે પ્રથમ આચાર છે

વસ્તુના સ્વરૂપનો યથાર્થ બોધ કરવો તે જ્ઞાન કહેવાય

તે જ્ઞાન સબધી આચાર આઠ પ્રકારે પાળવાની સિદ્ધાતમા આજ્ઞા છે

તે આઠ પ્રકારના નામ નીચે પ્રમાણે —

૧ કાળ આચાર—સિદ્ધાતમા જે કાળે-જે અવસરે, જે શાસ્ત્ર ભણવાની આજ્ઞા કરેલી હોય, તે જ કાળે-તે જ અવસરે, તે જ ભણવુ તે કાળ આચાર કહેવાય

૨ વિનય આચાર—જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો સમાગમ થતા તેમના પ્રત્યે વદન, પૂજન, નમસ્કાર પ્રમુખ ઉચિત વ્યવહાર જે સાચવવો તે વિનય આચાર કહેવાય

૩ બહુમાન આચાર—જ્ઞાન અને જ્ઞાની ઉપર નિરતર અતરગથી જે પ્રેમ કરવો તે બહુમાન આચાર કહેવાય

તે દર્શન સબધી આચાર આઠ પ્રકારે પાળવાની સિદ્ધાનમા આપ્યા છે

તે આઠ આચારના નામ નીચે પ્રમાણે --

૧ નિ શકે આચાર--શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ જે જે વસ્તુનુ સ્વરૂપ જે પ્રમાણે કહેલુ છે તેજ પ્રમાણે સત્ય માનવું પણ તે વિષે શકાયુક્ત મન ન રાખવુ તે નિ શક આચાર કહેવાય

૨ નિ કાક્ષ આચાર--જૈનધર્મ વિના બીજા મતવાળાઓની તપ શક્તિ, જ્ઞાનશક્તિ, મ ત્રશક્તિ વિગેરેથી ચમત્કાર નહીં પામી, તેમના મતની અભિલાષા ન કરવી તે નિ કાક્ષ આચાર કહેવાય

૩ નિર્વિતિગિચ્છ આચાર--જૈનધર્મ સબધી ક્રિયા અથવા અનુષ્ઠાન કરતા જેમકે પ્રતિક્રમણ કરતા, તપ કરતા, બ્રહ્મ ચર્ય પાળતા તેનું ફળ મળતું હશે કે નહીં? એવો લેશમાત્ર પણ સદેહ ન રાખવો ત અથવા સાધુ અને સાધ્વીના મેલવાળા શરીર તથા વસ્ત્ર દેખીને સુગ ન ચડાવવી કે તેમની નિંદા ન કરવી તે નિર્વિતિગિચ્છ આચાર કહેવાય.

પાઠ ૫૨ મો

પચ આચાર ૨ જો

દર્શનાચાર : ભાગ ૨ જો

૪ અમૂઢદષ્ટિ આચાર--અન્ય મતવાળાઓના ચમત્કારિક કાર્યો દેખી, બીજા મતમા પણ ધર્મ છે એવી રીતનો વ્યામોહ ન કરવો તે અથવા જૈનધર્મને વિષે નવતત્ત્વ સબધી

સૂક્ષ્મ વિચારના સ્વરૂપમાં નહીં મુઝાતા પ્રવિણ થવુ તે અમૂઢદૃષ્ટિ આચાર કહેવાય

૫ ઉપબૃહક આચાર—ગુણવંત સાધુ કે શ્રાવકના અલ્પ ગુણની પણ શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રશંસા કરવી તે ઉપબૃહક આચાર કહેવાય સાધ્વી ને શ્રાવિકા માટે પણ તેજ પ્રમાણે સમજવુ

૬ સ્થિરીકરણ આચાર—જૈનધર્મના શાસ્ત્રોથી અનેક જીવોને ધર્મનો બોધ આપી સ્થિર કરવા અને જૈનધર્મ નહીં પામેલાને ધર્મનો બોધ આપી જૈનધર્મમા સ્થાપવા તે સ્થિરીકરણ આચાર કહેવાય

૭ વાત્સલ્ય આચાર—જે જે મનુષ્યો સમાનધર્મી હોય એટલે કે જૈનધર્મને પાળતા હોય તેઓની ભક્તિ કરવી તેઓ દુખી હોય તો તેમનુ દરેક રીતે દુખ ટાળવુ, તેમની સાથે મિત્રતા કરવી તે વાત્સલ્ય આચાર કહેવાય

૮ પ્રભાવના આચાર—જે જે કાર્યો કરવાથી જૈનધર્મની મનુષ્યો એવી રીતે અનુમોદના કરે કે 'ધન્ય છે જૈનધર્મને કે જેને વિષે ઉત્તમ મનુષ્યો આવા ઉત્તમ કાર્યો કરે છે' તેમજ એવા સદાચરણોથી વર્ત્તવુ કે જેથી જૈનધર્મની પ્રશંસા થાય અને બીજા જીવો સમ્યગ્દર્શન પામે તે પ્રભાવના આચાર કહેવાય

ઉપર પ્રમાણે દર્શન સબંધી આઠ આચાર યથાશક્તિ પોતે પાળે એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૫૩ મો

પચ આચાર , ભાગ ૩ જો

ચારિત્રાચાર

પાચ આચારમા ચારિત્રાચાર તે ત્રીજો આચાર છે

સાવદ્યયોગનો પરિત્યાગ તે ચારિત્ર અથવા સર્વ પ્રકારના કર્મની રાશિનો નાશ કરે તે ચારિત્ર. યા મન, વચન ને કાયાના યોગને જે સ્થિર કરે તે ચારિત્ર. એવી રીતે ચારિત્રની જુદી જુદી વ્યાખ્યાઓ છે

ચારિત્રના બે પ્રકાર છે એક સર્વવિરતિ ચારિત્ર અને બીજુ દેશવિરતિ ચારિત્ર

સર્વવિરતિ ચારિત્રવાળા તે સાધુ કહેવાય છે અને દેશવિરતિ ચારિત્રવાળા તે શ્રાવક કહેવાય છે

સર્વવિરતિ ચારિત્રમા બાર પ્રકારની અવિરતિનો સર્વથા ત્યાગ હોય છે દેશવિરતિ ચારિત્રમા તે અવિરતિનો દેશથી ત્યાગ હોય છે

બાર અવિરતિ નીચે પ્રમાણે —

૫ પાચ ઇંદ્રિયોને પોતપોતાના વિષયોમા યથારુચિ પ્રવર્તાવવી તે પાચ અવિરતિ તથા

૧ કોઇ પણ પાપવાળા કાર્યથી મનનો નિગ્રહ ન કરવો—ન રોકવુ તે છઠ્ઠી અવિરતિ વળી.

૬ પાચ સ્થાવર જીવ તથા છઠ્ઠા ત્રસ જીવની હિંસામા પ્રવૃત્તિ કરવી તે છ પ્રકારની અવિરતિ.

એ રીતે બાર પ્રકારની અવિરતિ જાણવી

ચારિત્રના આઠ આચાર છે તે પાચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ છે તે પાચ સમિતિ અને ત્ર   આગળ જુદા પાઠોમા આવશે

પાઠ ૫૪ મો

પચ આચાર. ભાગ ૪ થો

તપાચાર ભાગ ૧ લો બાહ્ય તપ

પાચ આચારમા તપાચાર તે ચોથો આચાર છે

કર્મરૂપ ઈંધનને ભસ્મ કરવા સારુ જે ગુણરૂપ અગ્નિને પ્રદીપ્ત કરે તે તપ કહેવાય છે જેમ દીપવાળુ સુવર્ણ પ્રદીપ્ત કરેલા અગ્નિથી શુદ્ધ થાય છે તેમ તપરૂપ અગ્નિથી તપતો એવો આત્મા કર્મરૂપ મેલને ભસ્મ કરી નિર્મળ થાય છે

તપાચારના બે ભેદ છે એક બાહ્ય તપાચાર અને બીજો અભ્યતર તપાચાર એ બને ભેદના વળી બીજા છ છ ભેદ છે તેમા બાહ્ય તપાચારના છ ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ અનશન તપાચાર—જેટલા કાળ સુધીનો નિયમ લઈએ તેટલા કાળ સુધી અથવા જ્યાસુધી જીવીએ ત્યાસુધી કાઈ ખાવુ-પીવુ નહીં તે અનશન તપાચાર કહેવાય

૨ ઊણોદરિ તપાચાર—પોતાને ભૂખ હોય તે કરતા ચોથા અથવા ત્રીજા ભાગ જેટલુ ઓછુ ખાવુ તે ઊણોદરિ તપાચાર કહેવાય

૩ વૃત્તિસક્ષેપ તપાચાર—ગોચરી સારુ વ્હોરવા જતા જેટલા ઘરની સખ્યા મનમા ધારી હોય તેટલા જ ઘરથી સૂઝતો આહાર મળે તો લેવો, નહીં તો ઉપવાસ કરવો તે અથવા અન્ય વસ્તુઓના ગ્રહણનો સક્ષેપ કરવો તે વૃત્તિસક્ષેપ તપાચાર કહેવાય

૪ રસત્યાગ તપાચાર—મદ્ય(દારુ), માસ, માખણ તથા મધ એ ચાર રસ (મહાવિગય)નો સર્વથા ત્યાગ કરવો તથા

ઘી, તેલ, ગોળ, દહીં, દૂધ અને તળેલી વસ્તુ—એ છ વિગયોમાથી એક, બે કે વધારે વિગયોનો દરરોજ ત્યાગ કરવો તે રસત્યાગ તપાચાર કહેવાય

૫ કાયક્લેશ તપાચાર— ટાઢ સહેવી, તાપમા આતાપના લેવી, લોચ કરાવવો, ઉઘાડે પગે ચાલવુ ભૂમિ ઉપર સૂવું, શરીરને કષ્ટ દેવુ, ગમે તેવી કાયાને પીડા આવે તે શાતપણે સહન કરવી તે કાયકલેશ તપાચાર કહેવાય

૬ સલીનતા તપાચાર—એકાત સ્થાનમા રહેવું, કુકડીની જેમ હાથ પગ વિગેરે સર્વ અ ગોપાગ સ કોચીને રહેવુ, વિષય તથા કષાયને મ દ કરવા તે સલીનતા તપાચાર કહેવાય

પાઠ ૫૫ મો

પચ આચાર ભાગ ૪ થો

તપાચાર ભાગ ૨ જો અભ્યતર તપ

અભ્યતર તપાચારના છ ભેદનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે —

૧ પ્રાયશ્ચિત્ત તપાચાર—ચારિત્રમા દોષ લાગતા ગુરુની પાસે સરળ અ ત કરણથી તે પાપરૂપ દોષ પ્રગટ કરવો અને તે પાપનું નિવારણ કરવા ગુરુ જે આલોચના આપે તે શુદ્ધ રીતે કરવી, તે પ્રાયશ્ચિત્ત તપાચાર કહેવાય

૨ વિનય તપાચાર— ગુરુપ્રમુખની સાથે અ ત કરણથી નમ્રતાપૂર્વક વર્ત્તવું તે વિનય તપાચાર કહેવાય

૩ વૈયાવચ્ચ તપાચાર—ગુરુ પ્રમુખને આહાર વિગેરે લાવી

આપવા, તેમની તે વડે ભક્તિ કરવી, તેમના હાથપગ પ્રમુખ ચાપવા, વ્યાધિને વખતે તેમની દવા વિગેરેથી સર્વ પ્રકારે સેવા કરવી તે વૈયાવચ્ચ તપાચાર કહેવાય

૪ **સ્વાધ્યાય તપાચાર**—સ્વાધ્યાય પાચ પ્રકારે થાય છે

૧ **વાચના** તે-શાસ્ત્રનુ અધ્યયન કરવુ

૨ **પૃચ્છના** તે-ભણતા થકા સશય આવે તે દૂર કરવા પૂછવુ

૩ **પરાવર્ત્તના** તે-ભણેલુ ન વિસરી જવાય માટે ફરી ફરીને સભારવુ

૪ **અનુપ્રેક્ષા** તે-તત્ત્વસ્વરૂપનુ ચિતવન કરવુ

૫ **ધર્મકથા** તે-તીર્થંકર પ્રમુખ ગુણીજનની કથા કરવી

આ રીતે પાચ પ્રકારે સ્વાધ્યાય તપાચાર કહેવાય

૫ **ધ્યાન તપાચાર**—સાસારિક વિષયોના ચિતવનમા નહીં પડતા, ધર્મના, તત્ત્વસ્વરૂપના ચિતવનમા એકાગ્રતા કરવી તે ધ્યાન તપાચાર કહેવાય તેના પ્રકારો સમજવા

૬ **કાયોત્સર્ગ તપાચાર**—કર્મનો ક્ષય કરવા વાસ્તે શરીરનો વ્યાપાર સર્વથા બધ કરી આત્મસ્વરૂપમા લીનતા કરવી તે કાયોત્સર્ગ તપાચાર કહેવાય

ઉપર પ્રમાણે બાહ્ય તથા અભ્યતર તપ સબધી બારે પ્રકારનો આચાર પોતે યથાશક્તિ પાળે એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૫૬ મો

પચ આચાર. ભાગ ૫ મો

વીર્યાચાર

પાચ આચારમા વીર્યાચાર તે પાચમો આચાર છે શ્રી તીર્થંકર દેવે ધર્મકાર્યને વિષે પોતાનુ બળ યથાશક્તિ ફોરવવાની જે જે રીતે આજ્ઞા કરેલી છે, તે તે રીતે તે બળને પ્રવર્ત્તાવવુ તે વીર્યાચાર કહેવાય

વીર્યાચાર ત્રણ રીતે પ્રવર્ત્તાવી શકાય છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ **મન વીર્યાચાર**—ધર્મકાર્યને વિષે, પોતાનુ જેટલુ મનોબળ હોય તેટનુ યથાશક્તિ ચલાવવા ઉત્તમ વિચારો કરવા જેથી ધર્મના કાર્ય સિદ્ધ થાય તે મન વીર્યાચાર કહેવાય

૨ **વચન વીર્યાચાર**—પોતાનુ જેટલુ વચનબળ હોય તેનો ધર્મકાર્યને વિષે યથાશક્તિ એવી રીતે ઉપયોગ કરવો કે જેથી તે વચનવ્યાપારથી ધર્મના કાર્ય સિદ્ધ થાય તે વચન વીર્યાચાર કહેવાય

૩ **શરીર વીર્યાચાર**—પોતાનુ જેટલુ શરીરબળ હોય તેનો ધર્મકાર્યને વિષે યથાશક્તિ એવી રીતે ઉપયોગ કરવો કે જેથી તે શરીરના વ્યાપારથી ધર્મના કાર્ય સિદ્ધ થાય તે શરીર વીર્યાચાર કહેવાય

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારથી પોતે યથાશક્તિ વીર્યાચાર પાળે એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૫૭ મો
પાચ સમિતિ

અરિહ ત પરમાત્માના સિદ્ધાતને અનુસારે ઉત્તમ પ્રકારે વર્તવુ તે સમિતિ કહેવાય

સમિતિના પાચ ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે --

૧ **ઈર્યા સમિતિ**--મનુષ્યના પગરવવાળા તથા સૂર્યના કિરણોથી ચુ બિત થયેલા માર્ગમા પ્રાણીઓની રક્ષા માટે નીચી દૃષ્ટિએ જોઇને ચાલવુ તે ઇર્યા સમિતિ કહેવાય

૨ **ભાષા સમિતિ**--પાપરૂપ દોષના અભાવવાળુ, સર્વને પ્રિય લાગે તેવુ અને પરિમાણવાળુ જે વચન બોલવુ તે ભાષા સમિતિ કહેવાય

૩ **એષણા સમિતિ**--ભિક્ષાના સર્વ દોષથી રહિત એવુ મુનિએ જે અન્ન પાન વિગેરે ગ્રહણ કરવુ તે એષણા સમિતિ કહેવાય

૪ **આદાનભ ડ નિક્ષેપણા સમિતિ**--આસન, શયન, વસ્ત્ર, પાત્ર વિગેરે જોઇને તથા યતનાપૂર્વક પ્રમાર્જી ને ગ્રહણ કરવા તથા મૂકવા તે આદાનભ ડ નિક્ષેપણા સમિતિ કહેવાય

૫ **પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ**--કફ, મળ, મૂત્ર વિગેરે જીવવિનાની ભૂમિ ઉપર મુનિએ પરઠવવા તે પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ કહેવાય

ઉપર પ્રમાણે પાચ સમિતિયુક્ત પોતાનુ ચારિત્ર નિરતર પાળે એવા તે ગુરુ છે

પાઠ ૫૮ મો
ત્રણ ગુપ્તિ

મોક્ષાભિલાષી પ્રાણીએ પોતાના આત્માના રક્ષણ માટે ત્રણ યોગનો નિગ્રહ કરવો તે ગુપ્તિ કહેવાય

પાઠ ૫૯ મો

પાચ સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિ વિષે

(હરિગીત છંદ)

અરિહંતના સિદ્ધાંતને બહુમાનથી અવલોકતા,
તે કથનને અનુસાર નિત્યે પ્રેમપૂર્વક વર્ત્તતા,
એ સમિતિ ધારી સદ્ગુરુને સુખદ શરણે પામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરુરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો ૧

કરી નયન નીચા માર્ગમા મન મગ્ન વહને ચાલતા,
કરુણા રસે થઈ રસિક જે નિર્દોષ જંતુ પાળતા,
ઇર્યાસમિતિ યુક્ત તે ગુરુને સ્તવી દુઃખ વામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરુરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો ૨

ભાષાસમિતિ સાચવી જે મધુર વચનો બોલતા,
નિર્દોષ લઇને આહાર જે શુભ એષણા ગુણ તોલતા,
કરી ભક્તિ તે ગુરુરત્નની કદી તે થકી ન વિરામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરુરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો. ૩

નિજ સર્વ સાધન યત્નથી જે ગ્રહણ કરતા મૂકતા,
મળ મૂત્ર ભૂમિ પરિઠના ઉપયોગ નહિ કદી ચૂકતા,
પાચે સમિતિ સાધતા ગુરુ પાસ જઈ વિશ્રામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરુરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો ૪

પાપી વિચારોને હરી મનગુપ્તિથી સુવિચારતા,
કર નયન ચેષ્ટા સહરી જે વચનગુપ્તિ ધારતા,
પરિષહ ખમી તપગુપ્તિ ધારક તે હૃદય સહ કામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરુરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો ૫

પાઠ ૬૦ મો

પ્રતિક્રમણ

ગુરુ—પ્રતિક્રમણ એટલે શુ ત તમે જાણો છો ?
શિષ્ય—ના જી
ગુરૂ—તો હુ કહુ છુ તે તમે સાભળો

પાછના પાઠોમા જે તમે પચ આચાર વિષે શીખી ગયા છો ત આચારમા જે મલિનતા લાગે તે અતિચાર કહેવાય

તેવી મલિનતા જે જે લાગી હોય તે તે ટાળવાને વાસ્તે એટલે કે પાચે આચારની શુદ્ધિને વાસ્તે સાધુ અને શ્રાવકે નિરતર સવાર અને સાજ શ્રી ગુરુની સમક્ષ પ્રતિક્રમણ કરવુ જોઇએ

પ્રતિક્રમણ શબ્દનો અર્થ બહુ જ વિસ્તારવાળો છે, પરતુ સક્ષેપથી એવો છે કે ' રાગ અને દ્વેષથી જે પાપકર્મ કરેલા હોય તેનો પૂરા પસ્તાવો કરી, ગુરુની સમીપમા પ્રકાશ કરી, પાપકર્મની નિંદા કરતા થકા, ગુરુએ આપેલી આલોયણ લઇ કરી તેવા પાપ કર્મ નહીં કરવાની મનોવૃત્તિ રાખવી તે પ્રતિક્રમણ છે '

ગુરુ જો વિદ્યમાન ન હોય તો ગુરુને અભાવે આચાર્યની સ્થાપના કરી તે સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ પોતાના પાપકર્મ સભારી, આત્માની સાક્ષીએ નિંદા કરી, પ્રતિક્રમણ કરવુ જોઇએ

એ પ્રમાણે નિરતર સવાર સાજ પ્રતિક્રમણ કરતા પાચે આચારની નિર્મળતા થાય છે

પાઠ ૬૧ મો

છ આવશ્યક

જે અવશ્ય કરવા યોગ્ય હોય તે આવશ્યક કહેવાય

મોક્ષાભિલાષી આત્માઓને તેમના આત્મહિત વાસ્તે વીતરાગ પરમાત્માએ નિરતર ૭ આવશ્યક કરવાની સિદ્ધાતમા આજ્ઞા કરી છે

તે છ આવશ્યક શું શું છે? તથા તેનાથી શું શુ લાભ થાય છે? તેનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે—

૧ સામાયિક—સર્વ સાવદ્ય યોગની વિરતિરૂપ છે, તેનાથી ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૨ ચઉવિસત્થો—ચોવીશ તીર્થંકરની સ્તુતિ તે ચોવીશ જિનેશ્વર ભગવાનના ગુણોના કીર્તનરૂપ છે, તેનાથી દર્શનાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૩ વાંદણા—ગુરુને વિધિપૂર્વક વંદના કરવી તેનાથી જ્ઞાનાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૪ પડિક્કમણુ—પ્રતિક્રમણ તે જ્ઞાનાદિ આચારને વિષે જે જે અતિચાર લાગ્યા હોય ત અતિચારની નિંદા કરવારૂપ છે, તેનાથી જ્ઞાનાદિ પાચે આચારની શુદ્ધિ થાય છે

૫ કાઉસ્સગ્ગ—કાયોત્સર્ગ તે કર્મરૂપ દોષનો નાશ કરવા માટે છ, તેનાથી તપાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૬ પચ્ચખ્ખાણુ—પ્રત્યાખ્યાન તે આત્મગુણ ધા… કરવારૂપ છે, તેનાથી વીર્યાચારની શુદ્ધિ થાય છ

પાઠ ૬૭ મો

સામાયિક

સામાયિક શબ્દમા સમ અને આય … ઇક પ્રત્યય છે … છે અને

સમ એટલે રાગ દ્વેષના અભાવરૂપ … સના, આય એટલે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર … પરિ… ભાવ જે થાય તે સામાયિક કહેવાય છે … નો ઇક …

જેણે આર્ત્ત અને રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરેલો છે તથા વચન અને શરીર સબધી પાપયુક્ત વ્યાપારનો પણ જેણે ત્યાગ કરેલો છે, એવા મનુષ્યે એક મુહૂર્ત (બે ઘડી) પર્યંત સમભાવમા રહેવુ તે સામાયિક વ્રત કહેવાય

શ્રાવક પણ જ્યારે સામાયિક વ્રતમા હોય છે ત્યારે સાધુ તુલ્ય ગણાય છે, તેથી પોતાના આત્માનુ કલ્યાણ ઈચ્છનારા શ્રાવકે નિરતર બહુ વાર સામાયિક કરવુ એવી જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા છે

ઋદ્ધિમાન શ્રાવકે બની શકે ત્યાસુધી ગુરુની સમીપે જ નિરતર સામાયિક કરવુ, કારણ કે તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ થવાથી જૈન ધર્મની ઉન્નતિ થાય છે ઋદ્ધિ વિનાના શ્રાવકે જિનમદિરમા, ઉપાશ્રયે ગુરુની સમીપે અથવા પોતાને ઘેર—એ ત્રણે સ્થાનમાથી પોતાને યોગ્ય લાગે ત્યા સામાયિક કરવુ, તેમા પણ જિનમદિરમા અને ઉપાશ્રયે ગુરુની સમીપે તો ત્યારજ સામાયિક કરવુ કે પોતાને કરજનો વિપત્તિ ન હોય અથવા દુશ્મનોનો ભય ન હોય

પાઠ ૬૩ મો

માગધી (પ્રાકૃત) ભાષા

આ દેશમા પ્રાચીન કાળમા માગધી—પ્રાકૃત ભાષાનો એક વખત બહુ જ પ્રચાર હતો લોકો લખવા, બોલવામા તેજ ભાષાનો ઉપયોગ કરતા હતા મગધ દેશ જેને અર્વાચીન કાળમા બગાળા દેશ કહેવામા આવે છે, તેમા મુખ્યત્વે કરીને આ ભાષામા જ વ્યવહાર ચાલતો હતો, તેથી જ આ ભાષાનુ નામ માગધી ભાષા કહેવાય છે

સમીપે કરવી ઉપાશ્રયે ગુરુ અથવા સ્થાપનાચાર્ય વિદ્યમાન ન હોય તો બાજોઠ ઉપર ધર્મનું પુસ્તક અથવા નવકારવાળી પ્રમુખ ઉપકરણ સ્થાપી નવકારપૂર્વક, ગુરુસ્થાપનાના સૂત્રથી સ્થાપના કરીને ક્રિયા કરવી

એ પ્રમાણે ગુરુસ્થાપના કરીને ઇરિયાવહિય સૂત્ર, જેનું સ્વરૂપ, હવે પછી બતાવવામા આવશે તે કહીને ઇરિયાવહી પડિક્કમવા

સિદ્ધાન્તમા કહ્યુ છે કે " ઇરિયાવહિ પડિક્કમ્યા વિના, સામાયિક, ચૈત્યવદન, સ્વાધ્યાય, પૌષધ કે પડિક્કમણું કાઇ પણ કરવું કલ્પતુ નથી "

તે આના અનુસારે સામાયિક કરવાની જિજ્ઞાસાવાળાએ પ્રથમ ઇરિયાવહિય સૂત્ર બોલવુ

ઇરિયાવહિય સૂત્ર બોલતા પહેલા ગુરુને પ્રણિપાત કરવુ એવી આજ્ઞા છે, તેથી તે પ્રણિપાત [ખમાસમણ] કેવી રીતે કરવુ તે આગળના પાઠમા બતાવવામા આવે છે

પાઠ ૬૫ મો

પ્રણિપાત અથવા ખમાસમણ ભાગ ૧ લો

(પચાગથી નમન) (ખમાસમણ)

દેવ અને ગુરુમહારાજના ચરણ પાસે બે ગોઠણ, બે હાથ અને માથુ એમ પચાગ (પાચ અગ) નમાવીને ભૂમિસ્પર્શ કરવો તેને પચાગ પ્રણિપાત કે ખમાસમણ કહે છે

નમસ્કાર જુદી જુદી રીતે થાય છે બે હાથ ઊંચા કરી, માથુ નમાવી, બે હાથ જોડીને માથુ નમાવી કે પાચે અગ નમાવીને પગે પડવાથી નમસ્કાર થાય છે

મુખ્યપણે દેવગુરુને નમતા પંચાગ પ્રણિપાત કરવામા આવે છે આ પ્રણિપાત કરતી વેળા જે સૂત્રપાઠ બોલાય છે તેને પ્રણિપાત દંડક અથવા ખમાસમણ કહે છે

ખમાસ્મણ.

પ્રણિપાત દંડકનું સૂત્ર બોલતા પહેલુ વાક્ય આ પ્રમાણે બોલાય છે

ઇચ્છામિ ખમાસ્મણો વદિઉ

આ વાકયમા "ખમાસમણો" એવુ પદ હોવાથી આ સૂત્રનું બીજુ નામ "ખમાસમણ સૂત્ર" કહેવાય છે અને તેથી આ પ્રણિપાત ક્રિયાને "ખમાસમણ દેવા" એમ કહેવાની રૂઢી ચાલી છે, માટે "ખમાસમણ દ્યો" એવુ કહેવામા આવે ત્યારે પ્રણિપાત દંડક બોલવાનુ છે એમ સમજવુ

ઘણુ કરી બે ખમાસમણ દેવાય છે અને કોઇ વેળા ત્રણ ખમાસમણ દેવાય છે

પાઠ ૬૬ મો

પ્રણિપાત અથવા ખમાસ્મણ. ભાગ ૨ જો.

ગુરુ પાસે રજા માગવાની રીતિ

સભ્ય માણસો હમેશા બીજાને તસ્દી આપતા પહેલા તેની રજા મેળવવા માટે નરમાશ ભરેલા શબ્દોમા પોતાની ઇચ્છા તેમને જણાવીને તેમની રજા મળ્યા પછી જ તેમને તસ્દી આપે છે

આ ઉત્તમ રીતિ જૈન ધર્મની તમામ ક્રિયામા સંભાળવામા આવે છે દાખલા તરીકે ગુરુને વંદન કરતા તેમની રજા લેવાના

માટે એમ કહેવાની રીત છે કે—"હે ક્ષમાવાળા શ્રમણ! [હુ તમને] વાદવા ઇચ્છુ છુ " આને પ્રાકૃત ભાષામા એમ બોલાય કે—

ઇચ્છામિ ખમાસમણે વંદિઉં

" ગુરુના પગે અડકતા તેમની આરોગ્યતા સાચવવાની જરૂર "

ગુરુમહારાજના પગે લાગતા જો આપણા હાથે ખસ કે એવો બીજો કોઇ ચેપી રોગ હોય ને તેમના શરીરમા દાખલ થાય તો વિનય કરવા જતા ઊલટો આપણને દોષ લાગે

તેમજ ગુરુને પગે કઇ દરદ હોય ને આપણે તેને ઓચિંતા હાથ લગાડીએ તો તેમને થતી પીડામા આપણે વધારો કરનાર થઇએ

એટલા માટે વાદવાની રજા માગતા જણાવવુ જોઇએ કે આપના શરીરને બાધા ન થાય તે રીતે વાદવા ઇચ્છુ છુ તે માટે એવુ કહેવામા આવે છે કે —

જાવણિજ્જાએ

પાઠ ૬૭ મો

પ્રાણપાત અથવા ખમાસમણ ભાગ ૩ જો

ગુરુને વાદતા મલિન પરિણામ દૂર કરવાની જરૂર

જેમ ગુરુને પગે લાગતા આપણું શરીર ચેપીરોગ સહિત ન હોવુ જોઇએ, તેમજ મન, વચન અને કાયારૂપી વ્યાપારના કામથી પણ મલિન થયેલુ ન જોઇએ.

આપણા પરિણામ મલિન હોય તો આપણું શરીર પણ મલિન થવાનું, માટે તેવા શરીરથી ગુરૂને અડકતા તેમની પવિત્રતામા આપણી મલિન છાયા પડે તો આપણે દ્રોહી થઇએ

માટે તમામ વ્યાપાર નિષેધીને પવિત્ર પરિણામવડે પવિત્ર બનેલા શરીરે હું વાદવા ઇચ્છુ છુ આમ જણાવવા માટે એવુ બોલવુ કે —

નિસીહિઆએ

ગુરુનો વિનય

શિષ્ય કે શ્રાવક એટલે વાદનાર આ રીતે બોલી ગુરુ સામો ઊભો રહે ત્યારે ગુરુ જો કોઇ જરૂરી કામમા રોકાયેલા હોય તો વાદનારે થોભવુ જોઇએ

જ્યારે ગુરુ કહે ' વદેહ ' એટલે 'વાદો' ત્યારે જ વાદવાની ક્રિયા કરી શકાય

વળી જ્યારે ગુરુને બદલે તેમની સ્થાપના કરી હોય ત્યારે ગુરૂને બોલવાનુ પદ ગુરુ તરફથી બોલાયાની ધારણા કર્યા બાદ વાદવુ

આમ કરવાથી ગુરુનો વિનય સચવાય છે અને તેને લીધે આપણે ગુરુની આજ્ઞામા પ્રવર્ત્તનાર થઇ શકીએ છીએ

"ગુરુને ચરણે મસ્તક નમાવવાની જરૂર."

ટેકદાર તથા વિવેકી માણસોએ જ્યા ત્યા પોતાનુ માથુ નમાવવુ ન જોઇએ, પરન્તુ પોતાના માબાપ કે દેવગુરુની આગળ જ મસ્તક નમાવવુ જોઇએ

આ સ્થળે ખરા ગુણવાન ગુરુને વાદવા જતા, તેમના ચરણે ઉપરટપકાની વદના નહીં પણ ભાવપૂર્વક પૂર્ણ વદન કરવા માટે આપણુ સૌથી ઉત્તમ અગ જે મસ્તક તે નમાવીને " હે ગુરુ! તમને હું વાદુ છુ " એમ કહેવાની સાથે માથુ નમાવવુ અને તેમ કરતા બોલવુ કે—

મત્થએણ વદામિ.

પાઠ ૬૮ મો

પ્રણિપાત અથવા ખમાસમણ સૂત્ર

(વાક્યાર્થ)

ઇચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં—હે ક્ષમાશ્રમણ (ક્ષમાયુક્ત મુનિરાજ) વાંદવા ઇચ્છું છું

જાવણિજ્જાએ—(તમને) શરીરે બાધા ન થાય તેમ

નિસીહિઆએ—(મારા) પવિત્ર શરીરવડે (અન્ય વ્યાપાર નિષેધીને)

મત્થએણ વંદામિ—(મારા) મસ્તકવડે વાંદુ છું

ખમાસમણની વિસ્તારથી સમજ હેતુ અને ફળ

આ સૂત્ર દેવ તથા ગુરુને કેવળ આમંત્રણપૂર્વક વંદના કરવાને વખતે બોલવામાં આવે છે, સૂત્રમાં "ખમાસમણો" શબ્દથી ક્ષમાગુણવાળા ગુરુજીને વિનંતિ કરીને કહેવું કે 'હે ગુરુજી! આપના ચરણકમળપ્રત્યે શક્તિયુક્ત મારા શરીરવડે વાંદવા ઇચ્છું છું'

આ સૂત્ર "ઇચ્છામિ" શબ્દથી તે "નિસીહિઆએ" શબ્દ સુધી ઊભા ઊભા બોલવું, પછી બે જાનુ, લલાટ, બે હાથ અને ભૂમિ પ્રમાર્જી બે જાનુ, બે હાથ અને લલાટ–એમ પાંચ અંગે કરી ભૂમિ સ્પર્શ કરતા થકા "મત્થએણ વંદામિ" એટલે મસ્તક કરી વાંદુ છું એમ કહેવું

સામાયિક કરનાર પોતાની પાસે ચરવળો અને મુહપત્તિ રાખી સામાયિક કરે ત્યારે જ વિધિપૂર્વક આ સૂત્રથી ગુરુવંદના થઇ શકે છે

હેતુ—ઇચ્છિત ધર્મક્રિયાની સિદ્ધિ થવા માટે દેવ તથા ગુરુને વદના કરવા સારુ આ સૂત્ર છે

ફળ—આ સૂત્રના ઉચ્ચારપૂર્વક દેવગુરુને વદન કરવાથી મહા પાપનો નાશ થઇ, જીવની સદ્ગતિ એટલે સારી ગતિ થાય છે

પાઠ ૬૯ મો

ઇચ્છાકાર સમાચારી અથવા સુગુરુને સુખશાતાપૃચ્છા

ભાગ ૧ લો

ઇચ્છાનુસાર—જેમનું જે મુખ્ય કર્તવ્ય કે ફરજ હોય ને તે તેમનાથી બરાબર બજાવાય તો તેમા તેને ઘણો ઉત્સાહ વધે છે સાધુમહારાજનું મુખ્ય કર્તવ્ય ધર્માચરણ છે ને તે બજાવતા તેમને જે વિઘ્નો આવતા હોય તે દૂર થાય તો તેમને બમણો ઉત્સાહ વધે આટલા માટે શ્રાવકોએ તે વિઘ્નો દૂર કરવા કે જેથી એમનું ધર્માચરણ એમની ઇચ્છાનુસાર થયા કરે

માટે સવારમા જ ગુરુ પાસે જઇ તેમની સુખસાતા પૂછતા તેમની ઇચ્છાનુસાર બધુ છે કે કેમ ? તે પૂછવુ આ ક્રિયાને "ઇચ્છકાર" કહે છે

સમાચારી—રૂઢિ—પદ્ધતિને જૈનધર્મમા સમાચારી કહે છે ગુરુજીની મરજી સાચવી, તેમની આજ્ઞા માગવી તે ઇચ્છાકાર સમાચારી કહેવાય છે

ભૂલચૂક થતા તરત માફી માગવી તે મિચ્છાકાર સમાચારી ગણાય છે

આ રીતે અનેક પ્રકારની સમાચારી છે માટે દરેક શિષ્યે જે જે સમાચારી સાચવવા યોગ્ય હોય તે તે અવશ્ય સાચવવી જોઈએ.

ગુરુજીને સુખશાતા પૂછવાની જે રીતી (મર્યાદા) શીખવાડી છે તે ઇચ્છાકાર સમાચારીને નામે ઓળખાય છે.

ઇચ્છાકાર સમાચારીનો જે પાઠ છે તે સૂત્રરૂપે નથી, પણ જૂની ગુજરાતી ભાષામાં છે.

એ પાઠ બોલીને ગુરુમહારાજને સુખશાતા પૂછવાની છે તથા નિમંત્રણા કરવાની છે.

સુખશાતા પૂછતાં જો ગુરુને કંઈ અડચણ કે બીજાં કામ જણાવવામાં આવે તો તે તરત ટાળવા બનતા ઉપાય લેવા જોઈએ, ખાલી પૂછીને બોલવા ખાતર તો આપણું પૂછવું ખોટું થાય છે. આ વાત દરેક વાચનારે ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ.

પાઠ ૭૦ મો

ઇચ્છાકાર સમાચારી અથવા ગુરુને સુખશાતા પૂછવી

ભાગ ૧ લો

ગુરુમહારાજને શી શી બાબતમાં સુખશાતા પૂછવી ?

ગુરુજીને પૂછવું કે-આપની ઇચ્છા અનુસાર બધું વર્તે છે ? શરીરે આરોગ્યતા રહે છે ? સંયમમાં આગળ વધ્યા કરાય છે ?

'દિવસ અથવા રાત સુખે પસાર થાય છે?' એમ ચોક્કસ પૂછવાનું હોય ત્યારે સવારે એમ પૂછવામાં આવે છે કે સુખરાઈ એટલે રાત પસાર થઈ છે? સાંજના એમ પૂછાય છે કે સુખદેવસિ

એટલે ' સુખે દિવસ પસાર થયો છે ? ' આમ ઇચ્છાકાર સમાચારીના પહેલા ભાગમા બોલવુ

નિમત્રણા

જો કે ગુરુમહારાજ આપણી નિમત્રણાની અપેક્ષા રાખતા નથી અને તેને સ્વીકારવા બધાતા નથી તો પણ આપણી ફરજ છે કે તેમને અગાઉથી નિમત્રણા કરવી

આટલા માટે ઇચ્છાકાર સમાચારીના બીજા ભાગમા ગુરુમહારાજને નિમત્રણા કરવામા આવે છે કે —

સ્વામી ! ભાતપાણીનો લાભ દેજોજી

એટલે હે સ્વામી ! આપ અમારે ઘેર પધારીને અમને એવી તક આપશો કે જેથી અમે આપને આહારપાણી આપી કૃતાર્થ થઇએ

ગુરુને " સુખમાતા " પૂછવાનો સાર

હે મહારાજ ! હુ આપનીને પૂછવાને ઇચ્છુ છુ કે આપ સુખે રાત્રિ અને સુખે દિવસ, સુખે તપશ્ચર્યામા, શરીરે નિરોગીપણામા અને જ્ઞાન-ધ્યાન-મૌનાદિ ચારિત્રભાવનામા ગાળો છો ? હે પૂજ્ય ! આપશ્રી કુશળતામા પ્રવર્તો છો જી ? [સાહેબ ! મારે ઘેર પધારી] આહારપાણી વ્હોરીને મને ધર્મલાભ [ફળ] આપશોજી

આમ આપણે હૃદયની લાગણીથી પૂછતા ગુરુની પ્રસન્નતા થાય છે અને એમની પ્રસન્નતાથી આપણું કલ્યાણ થાય છે

પાઠ ૭૧ મો

ઇચ્છાકાર સમાચારી અથવા સદ્ગુરૂને સાતાસુખ પૂચ્છા

ભાગ ૩ જો

ઇચ્છકાર સુહરાઇ, સુહદેવસી,—ઇચ્છાઅનુસાર (વર્તે છે)?
સુખે રાત (અથવા) સુખે દિવસ?
સુખ તપ, શરીર નિરાબાધ,—સુખે તપશ્ચર્યા (સધાય છે)?
શરીરે નિરોગીપણું (છે) ?
સુખ સંજમજાત્રા—સુખે સંયમયાત્રામા
નિર્વહોછોજી ?—પ્રવર્તો છોજી ? (પ્રયાણ થાય છે) ?
સ્વામી સાતા છેજી !—સ્વામી ! (આપને સઘળી વાતે)
કુશળતા છેજી ?
ભાતપાણીનો લાભ દેજોજી—આહારપાણી વ્હોરી અમને
ધર્મલાભરૂપી ફળ આપશોજી

પાઠ ૭૨ મો

ઇરિયાવહી—આલોચના

ઇરિયાવહીઆ નામ આ સૂત્રમા ઇરિયાવહીઆ નામની ક્રિયાનું પ્રતિક્રમણ કરવાનું હોવાથી પડ્યુ છે ઇરિયાવહીઆ એ શબ્દ પ્રાકૃત ભાષાનો છે અને તેનો સંસ્કૃત શબ્દ ઇર્યાપથિકી છે અને એ શબ્દ ઇર્યાપથ ઉપરથી બન્યો છે

ઇર્યાપથ એટલે હાલવાચાલવાનો માર્ગ તથા હાલતાચાલતા જે પાપની ક્રિયા (જીવહિંસા)થાય તે ઇર્યાપથિકી અથવા ઇરિયાવહી કહેવાય છે આ બાબતની આલોચના કરવી તે ઇરિયાવહી આલોયણા જાણવી

તે ક્રિયાનું અહીં પ્રતિક્રમણ કરવાનું છે એટલે આ સૂત્રપાઠનું રૂઢિથી ઇરિયાવહીઆ એવુ નામ પડ્યુ છે ને ભાષામા છેલ્લા સ્વરનો ઉચ્ચાર બ ધ પડી હાલ ઇરિયાવહી બોલાય છે

આ સૂત્રપાઠનું શાસ્ત્રીય નામ તો 'ઇર્યાપથિકી આલોચના' એવુ છે

આલોચના એટલે વ્યાપારી જેમ સાજે આખા દિવસમા લેવડદેવડ કરી હોય તેની આલોચના અથવા સ્મરણ કરીને નોધ કરે છે તેમ આપણાથી જાણુતા-અજાણુતા જે પાપ કરાય કે થાય તેની આલોચના કરી, તેને નિંદી, તેથી પાછા હઠવુ જોઈએ

યોગ્ય ગુરુની આગળ પોતાના પાપકાર્યો પ્રકાશવા તે પણ આલોચના કહેવાય છે

સ ક્ષેપથી અને વિસ્તારથી એમ બે રીતે આલોચના કરાય છે આ સ ક્ષેપથી કરાતી આલોચના જે શરૂઆતમા કરાય છે તેને ઇરિયાવહી આલોચના અથવા ઇરિયાવહી આલોયણા કહે છે અને વિસ્તારથી કરવાની આલોચનાને પડિક્કમણુ કહે છે

પાઠ ૭૩ મો

ઇરિયાવહી (પડિક્કમણ) અને ઇરિયાવહી સમાચારી

પ્રતિક્રમણ આ શબ્દ સ સ્કૃત ભાષાનો છે અને તેને પ્રાકૃત ભાષામા પડિક્કમણુ અને ભાષામા પડિક્કમણું કહે છે

પ્રતિક્રમણુનો મૂળ અર્થ પાછા હઠવુ એવો થાય છે એટલા માટે પાપના કામથી પાછા હઠવાને આપણે પ્રતિક્રમણુ કરીએ છીએ, તેમજ તે અર્થે જે ક્રિયા કરાય તેમજ સૂત્રપાઠો બોલાય તે પણ પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે.

ઇરિયાવહીમા પણ તે જ વાત છે અને સંક્ષેપમા હોવાથી લઘુ પડિક્કમણ જેવુ છે, પરંતુ ચાલુ વ્યવહારમા વહિનુ સૂત્રથી પડિક્કમણ ગણાય છે ને તે વિસ્તારથી છે

ઈરિયાવહી સમાચારી—એટલે ઇરિયાવહીને બોલવા અગાઉ તેની શરૂઆત કરવા માટે જે પાઠ બોલાય છે તે ઇરિયાવહી સમાચારીને નામે ઓળખાય છે

આ સમાચારી તે પ્રથમ કહેલી ઇચ્છાકાર સમાચારીનું જ કૃત્ય છે અને તેના વડે ઈરિયાવહી શરૂ કર્યા પહેલા તે બાબત ગુરુની રજા લેવામા આવે છે અને તે મળવાનું વાક્ય આમ છે

શિષ્ય કહે-ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! ઇરિયાવહિયં
પડિક્કમામિ ? હે ભગવન્ ! (આપની) ઇચ્છા પ્રમાણે
આજ્ઞા કરો (તો) હું ઇરિયાવહી પડિક્કમુ-આલોવુ

ગુરુ કહે-પડિક્કમેહ-આલોવ

શિષ્ય કહે-ઇચ્છં-ઇચ્છુ છુ, કબૂલ છે

આ રીતે આ વાથી ગુરુજી તરફથી 'પડિક્કમેહ' એટલે આળોવ-પાછો વળ એવો ઉત્તર મળે છે પછી શિષ્ય તે પ્રમાણે કબૂલ કરવાને 'ઇચ્છં' એવુ પદ બોલે તેનો અર્થ એ કે, એમ ઇચ્છુ છુ

પાઠ ૭૪ મો
ઇરિયાવહીથી મળતો બોધ
ભાગ ૧ લો
(ઇરિયાવહી ભણતા કરવામા આવતી પ્રતિજ્ઞા)

ઇરિયાવહી ભણતા પ્રથમ સંપદામા આ પ્રમાણે અભ્યુપગમ-પ્રતિજ્ઞા કરવામા આવે છે **ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં (૧)**

"હુ મારી પોતાની ઇચ્છાથી ચાહીને પડિક્કમવા એટલે પાપથી પાછો હઠવા તૈયાર થયો છુ "

કોઇપણ ક્રિયા પોતાની ઇચ્છા અને લાગણી વિના કરવામા આવે તો તેથી ધારેલો હેતુ પાર પડે નહી

બીજાના પ્રવાહમા તણાઇને વેઠ માફક અથવા લાગણી વિના કરવામા આવે તે ક્રિયા બરાબર અથવા જેવુ જોઇએ તેવુ ફળ આપતી નથી, માટે સમજણ સહિત લાગણીથી ધર્મ ક્રિયા કરવી

પાઠ ૭૫ મો

ઇરિયાવહીથી મળતો બોધ

ભાગ ૨ જો

બીજી સપદામા જેનાથી પાછા હઠવુ જોઇએ તે "ઇરિયા-વહીયાએ વિરાહણાએ" (૨) મા દેખાડવામા આવ્યુ છે

કોઇપણ જતુને પ્રાણથી છૂટો પાડવો, અથવા કોઇ રીતે પણ હેરાનકરવો એ બૂરુ કામ છે માટે એવી બૂરી વિરાધનાથી પાછા હઠવુ જોઇએ અથવા તે કામ તરફ હમેશા તિરસ્કારની લાગણી રાખી તેને નિદતા રહી પોતાના પરિણામ સુધારવા જોઇએ

આગુ તો શુ કહીએ ? પણ રસ્તે ચાલતા કોઇ જતુને કઇ દબાણ વિગેરે થયુ હોય તો તેને પણ બૂરુ માની, તેવી વિરાધનાને ધિક્કારતા રહેવુ જોઇએ

ત્રીજી સપદામા "ગમણાગમણે" (૩) પાપના સામાન્ય હેતુ-કારણની સમજ આપી છે પાપનુ સામાન્ય કારણ હાલવા-

ચાલવામા ઉતાવળે પ્રવર્ત્તવુ તે છે, માટે દરેક કામ યતના-ગફુરીથી કરવુ જોઇએ

જોઇ-તપાસીને ધીરજથી તેમજ જીવજ તુનો બચાવ કરી કામ કરવુ તેને જૈનશાસ્ત્રમા યતના કહે છે યતનાથી કામ કરતા પાપ ઓછુ લાગે અથવા ન પણ લાગે, માટે યતનાથી બેસવુ, ઊઠવુ, ચાલવુ, બોલવુ, ખાવુ, પીવુ, સૂવુ તે સારુ છે

યતના એ ધર્મની માતા પણ કહેવાય છે, યતનાથી ઊલટી રીતને દર્પ કહે છે અને દર્પ [દોડમદોડા] જ પાપનો સામાન્ય હેતુ છે

પાઠ ૭૬ મો

ઇરિયાવહીથી મળતો બોધ

ભા ૩ જો

ચોથી સ પદામા "પાણક્કમણે, બીયક્કમણે, હરિય ક્કમણે, ઓસાઉત્તિ ગ-પણગદગ-મટ્ટીમક્કડાસ તાણા-સ કમણે" (૪) પાપનુ ખાસ કારણ આ પ્રમાણે બતાવે છે દુર્બળ સૂક્ષ્મ જ તુઓને પગ હેઠે કચરવાથી પાપ બ ધાય છે બીજા જ તુઓમા બીજ, લીલોતરી, ઝાકળ, કિડિયારા, નેવાળ, પાણી, માટી કરોળિયાના જાળા વિગેરેને પગવડે કચરવાથી તેમા રહેલા જીવોને દુ ખ થાય છે

માટે હાલતાચાલતા એટલી સ ભાળ રાખવી કે જે રસ્તામાં ઘણી કીડી, મ કોડી, લીલુ ઘાસ, નેવાળ વિગેરે હોય અને તેવો રસ્તો કદાચ ટૂકો હોય તો પણ તે રસ્તે ન ચાલતા એમની વિરાધના ન થાય એવે જાહેર રસ્તે ચાલવુ

(મરણતાથી ટૂંકામાં પાપ કર્યાનું નિવેદન)

પાચમી સંપદામાં ‘જે મે જીવા વિરાહિયા’ (૫) ટૂંકાણુમાં પાપ કર્યાનું નિવેદન કરવામાં આવે છે તે આ રીતે કે—“મેં જે કોઈ જીવને જે કંઈ દુઃખ આપ્યું હોય” આમ સંક્ષેપમાં તમામ પાપનો “જે કોઈ” શબ્દથી સંગ્રહ કરી તેની માફી ઇચ્છી છે

આ પરથી એવો બોધ લઈ શકાય કે કોઈ પણ જીવને (પછી તે નાનો હોય કે મોટો હોય, મિત્ર હોય કે શત્રુ હોય છતાં તેને) કોઈ પણ જાતનું થોડું યા ઘણું દુઃખ આપવાનો આપણને કશો હક્ક નથી આપણને કોઈ દુઃખ આપે એમ ઇચ્છતા નથી તો આપણે પણ કોઈને દુઃખ આપવું નહીં અને પૂર્વે કોઈને દુઃખ આપી દુભવ્યા હોય તો તેમની માફી માગવી

છઠ્ઠી સંપદામાં જીવના પાંચ ભેદ બતાવ્યા છે તેની વિશેષ સમજ બુકની શરૂઆતમાં આપેલા જીવવિચારમાં આપેલી છે સાતમી સંપદામાં જે જે રીતે વિરાધના થાય છે તેના દશ પ્રકાર બતાવ્યા છે તે હવે પછીના સૂત્ર અર્થમાં સ્પષ્ટ સમજાવ્યા છે

એગિંદિયા, બેઇંદિયા, તેઇંદિયા ચઉરિંદિયા, પચિંદિયા ॥૬॥

અર્થ—એક ઇંદ્રિયવાળા, બે ઇંદ્રિયવાળા, ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા, ચાર ઇંદ્રિયવાળા, પાંચ ઇંદ્રિયવાળા ૬

તેઓને કેવી રીતે વિરાધ્યા ?

અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઇયા, સંઘટ્ટિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્દવિયા, ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિયા, જીવિયાઓ વવરોવિયા, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ૭ ॥

અર્થ—સામા આવતાને હણ્યા (લાતે માર્યા) હોય, ધૂળે કરી ઢાંકયા હોય, ભૂમિ ... મસળ્યા હોય, માંહોમાંહે શરીરે

શરીર એકઠા કર્યા હોય, થોડા સ્પર્શથી દુહવ્યા હોય, પરિતાપ ઉપજાવ્યો હોય, મૃતપ્રાય કીધા હોય, ત્રાસ પમાડ્યા હોય, એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે મૂકયા હોય, જીવિતવ્યથી જુદા કર્યા હોય, તે સબધી જે પાપ લાગ્યુ હોય તે પાપ મારુ નિષ્ફળ થાઓ ! (તે પાપનો મિચ્છામિ દુક્કડ દઉ છુ)

પાઠ ૭૭ મો

તસ્સ ઉત્તરી

તસ્સ ઉત્તરી એ ઇરિયાવહી સૂત્રનો જ આઠમો વિભાગ (સપદા) છે, છતા તે તસ્સ ઉત્તરીના નામે પ્રસિદ્ધ હોવાથી તેનો અલગો ભાવાર્થ આપીએ છીએ

એ સૂત્રપાઠની આદિમા તસ્સ ઉત્તરીકરણેણુ એવુ પદ આવેલુ છે, તે પરથી એનુ " તસ્સ ઉત્તરી " અથવા " તસ્સુત્તરી " એવુ નામ એલાય છે

તસ્સુત્તરીમા પ્રતિક્રમણ એટલે પાછા હઠવાની ચાર રીતો બતાવીને પાપકર્મનો નાશ કરવા માટે અમુક ક્રિયા કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવામા આવે છે

પાઠ ૭૮ મો

પાપશુદ્ધિ માટે ઉત્તરીકરણરૂપે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની જરુર

પાપશુદ્ધિ કરવા માટે ફક્ત "મિચ્છામિ દુક્કડ" એટલે 'મારુ પાપ નાશ થાઓ' એમ ઇચ્છીને બેસી રહેવાનુ નથી, પણ તેના માટે તે ઉપરાન બીજી પણ કઇ ક્રિયા કરવી જોઇએ અને તેને જ ઉત્તરીકરણ કહે છે

ઉત્તરીકરણના પેટામા જ કોઈપણ જાતનુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની જરૂર છે અને તેને પ્રાયશ્ચિત્તકરણ કહે છે મતલબ કે પાપશુદ્ધિ કરવા માટે જે પ્રાયશ્ચિત્ત લેવુ તે ઉત્તરીકરણ જ છે

ઇરિયાવહી પડિક્કમતા ઉત્તરીકરણ પેટે પ્રાયશ્ચિત્તકરણ તરીકે " કાયોત્સર્ગ " નામની ક્રિયા કરવામા આવે છે

પાઠ ૭૯ મો

વિશોધીકરણ અને વિશલ્યીકરણ

આપણા આત્માને ચોટેલી મલિનતા દૂર કરવી તેને વિશોધીકરણ કહે છે આ વિશોધીકરણ કરવા માટે આત્માને શલ્ય રહિત કરવાની જરૂર છે

જેમ આપણા શરીરમા કઇ શલ્ય ભરાઈ બેઠુ હોય તે જ્યા સુધી ખેચીને બહાર કહાડવામા ન આવે ત્યાસુધી આરોગ્ય મેળવી શકાતુ નથી તેમ આપણા આત્માની અદર નીચેના ત્રણ શલ્ય ભરાઇ બેઠા હોય ત્યાસુધી તેની શુદ્ધિ થતી નથી.

ત્રણ શલ્ય આ પ્રમાણે —

૧ **નિદાન**—શલ્ય એટલે શુભ કામના

૨ **માયા**—શલ્ય એટલે ઊંડુ કપટ

૩ **મિથ્યાત્વ**—શલ્ય એટલે ખોટુ શ્રદ્ધાન-ઊંધી માન્યતા

આ ત્રણ શલ્ય દૂર કરવા તે વિશલ્યીકરણ છે

પાઠ ૮૦ મો

કાયોત્સર્ગ

પાપથી શુદ્ધ થવાનો મુખ્ય ઉપાય ધ્યાન છે યોગના આઠ અગ ગણાય છે, તેમા ધ્યાન એ છઠ્ઠુ અગ છે

જેમ દરેક કામ અભ્યાસથી થઇ શકે છે તેમ ધ્યાનને માટે પણ અભ્યાસની જરૂર છે

જૈનમા સાજે અને સવારે સામાયિક અથવા પ્રતિક્રમણ કરતા તેમા જે કાયોત્સર્ગની ક્રિયા કરવામા આવે છે તે ખરુ જોતા ધ્યાનાભ્યાસ જ છે

કાયોત્સર્ગ શબ્દનો અર્થ એ છે કે કાય એટલે શરીર તેનો ઉત્સગ એટલે પરિત્યાગ મતલબ એ કે, શરીરની દરકાર મેલી, સ્થિર ઊભા રહી, મૌન ધરી, ધ્યાન કરવુ તે કાયોત્સર્ગ કહેવાય છે

પાઠ ૮૧ મો

પાપકર્મના નિર્ઘાતન માટે કાયોત્સર્ગની જરૂર

પાપકર્મનો સદતર નાશ કરવો તેને પાપકર્મનુ નિર્ઘાતન કહે છે, તેના અર્થે પૂર્વે બતાવેલ ઉત્તરીકરણ તરીકે પ્રાયશ્ચિત્તકરણ કરવા માટે વિશોધીકરણ અને વિશલ્યીકરણ કરવાપૂર્વક કાયોત્સર્ગના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામેલી ધ્યાનક્રિયા કરવાની ખાસ જરૂર છે

આ હેતુથી એવી પ્રતિજ્ઞા કરાય છે કે હુ ઉત્તરીકરણ, પ્રાયશ્ચિત્તકરણ, વિશોધીકરણ તથા વિશલ્યીકરણવડે પાપકર્મોનુ નિર્ઘાતન કરવા માટે કાયોત્સર્ગ કરુ છુ આ તસ્સુત્તરીનો પરમાર્થ છે

પાઠ ૮૨ મો

તસ્સુત્તરી સૂત્ર-અર્થ

તસ્સ ઉત્તરીકરણેણુ—તે [પાપ]નું ઉત્તરીકરણ કરવા માટે
પાયચ્છિત્તકરણેણુ—પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે
વિસોહીકરણેણુ—વિશુદ્ધિ કરવા માટે
વિસલ્લીકરણેણુ—વિશલ્ય થવા માટે
પાવાણુ કમ્માણુ નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ ઠામિ કાઉસગ્ગ.
[અને] પાપકર્મોનો સદંતર નાશ કરવા માટે કાયોત્સર્ગ કરુ છુ

પાઠ ૮૩ મો

અન્નત્થ ઊસસિએણુ

આ નામ પણ સૂત્રપાઠના પહેલા પદ ઉપરથી પાડવામા આવ્યુ છે

આ પાઠથી કાયોત્સર્ગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે અને તે પાઠ તસ્સુત્તરીના પાઠ સાથે જોડાયલો જ આવે છે-રહે છે

જ્યારે આપણે કોઇ પણ અધરી પ્રતિજ્ઞા લઇએ ત્યારે તેનો બરોબર નિર્વાહ કેમ થઇ શકે ? તે માટે પ્રતિજ્ઞા લેવા પહેલાં ખાસ વિચાર કરવો જોઇએ અને તેવો વિચાર કરતા જો એવુ માલૂમ પડે કે અમુક અપવાદોની છૂટ મેલી હોય તો જ પ્રતિજ્ઞાનો નિર્વાહ થઈ શકે તો, તેવી છૂટ મેલીને જ પ્રતિજ્ઞા લેવી વ્યાજબી છે એવી છૂટોને જૈન પરિભાષામા આગાર કે આકાર કહે છે

પાઠ ૮૪ મો

આગાર

આગાર એટલે અમુક છૂટો તેટલી છૂટો બાદ કરતા બાકીની સરતે અમુક પ્રતિજ્ઞા કબૂલ કરવામા આવ્યાથી તે સુખે પળાઇ શકે છે પ્રતિજ્ઞા એવી રીતે લેવી જોઇએ કે તે પાળી શકાય, નહી તો પ્રતિજ્ઞાભગ કરવાથી મોટો દોષ લાગે છે

આ કારણથી આ કાયોત્સર્ગ કરવાની ભારે પ્રતિજ્ઞા કરવા માટે પૂર્વાચાર્યોએ ઊડી સમાલોચના કરીને અમુક આગારો બાદ કરીને પ્રતિજ્ઞા લેવા માટે અન્નત્થ એટલે "સિવાય કે" એવા અર્થના પદની નીચે અમુક અમુક આગારો બતાવેલા છે

પાઠ ૮૫ મો

કાયોત્સર્ગમા રખાતા આગારો

"મારે શરીરની હીલચાલ ન કરતા સ્થિર ઊભા રહેવુ" એ પ્રતિજ્ઞા છે, ઉચ્છ્વાસ નિશ્વાસ લેતા, ખાસી આવતા, છીંક આવતા, બગાસુ આવતા, ઓડકાર આવતા, વા સચાર થતા, ચકરી આવતા, પિત્તના જોરથી મૂર્છા આવતા તથા સહજસાજ શરીરનું સચાલન થતા, સહજસાજ શ્લેષ્મનું સચાલન થતા, તથા સહજસાજ નેત્રનુ સચાલન થતા-એ વિગેરે આગારોથી મારો કાયોત્સર્ગ અભગ અખડ રહો !

વિગેરે શબ્દથી સર્પદશ કે અગ્નિપ્રકોપ જેવા પ્રસગ આવતા કાયોત્સર્ગ પારીને બીજે જવાની છૂટ છે

પાઠ ૮૬ મો

કાયોત્મર્ગની હદ-મર્યાદા

કેટલાક પ્રસગે એક નવકાર અથવા ચાર નવકાર ગણાઇ
; એટલા કાળનો કાયોત્મર્ગ કરાય છે, કેટલેક પ્રસગે આઠ
રકાર્નો અને કેટલેક પ્રસગે સોળ નવકારનો કાયોત્સર્ગ કરાય
અને વળી વિશેષ સમાધિ માટે વધુ નવકારો કે લોગસ્સનો પણ
યોત્સર્ગ કરાય છે, માટે બધી જાતના કાયોત્સર્ગમા લાગુ પડતી
માન્ય હદ એવી બાધવામા આવી છે કે જયાલગી હુ અર્હત્
ગવાનને નમસ્કાર એટલે કે " નમો અરિહતાણ " એવુ પદ
લીને વચનથી નમસ્કાર જણાવુ નહિ ત્યાસુધીને માટે આ
યોત્મર્ગ કાયમ છે

પાઠ ૮૭ મો

સ્થાન

કાયોત્મર્ગ એટલે શરીરને સ્થિર રાખીને ઊભા રહેવુ, તેથી
યોત્મર્ગે રહેતા એવી પ્રતિજ્ઞા લેવામા આવે છે કે ઠાણેણ-
થાને કરીને એટલે કે એક જગ્યા પર ઊભા રહીને કાયોત્મર્ગ કરુ
; આમ કાયવ્યાપાર બધ કરી કાયાને વોસરાવી શાત અને
નેર્વિકાર ભાવે ઊભા રહેવુ તે એક ઉત્તમ યોગાસન અથવા
ાયોત્મર્ગ (કાઉસ્સગ્ગ) મુદ્રા કહેવાય છે

આ પરથી કાયોત્સર્ગ કરનારે બને ત્યાસુધી ઊભા રહીને
જ કાયોત્મર્ગ કરવો જોઇએ એ અર્થ નીકળે છે, માત્ર જેના
શરીરે એટલી નાતાકાત હોય કે ઊભા રહેતા પડી જવાની
ધાસ્ની ગ્હે તેનાથી જ બેઠા રહીને તે ક્રિયા કરી શકાય છે .

પાઠ ૮૮ મો

મૌન

બોલવાનુ બંધ કરીને ધ્યાનમા એકાગ્ર થવુ તે મૌન કહેવાય છે મૌન ધારણ કર્યા સિવાય ધ્યાન કરતા વિક્ષેપ પડે છે

જો ધ્યાનધારામા શુદ્ધ રીતે આરૂઢ થવુ હોય તો છીંક ફરકે એટલો પણ વિક્ષેપ ન પાડવો જોઈએ ત્યારેજ મે ખરુ મૌન ધાર્યું છે એમ કહેવાય

ભગવાન **મહાવીરસ્વામી** લગભગ બાર વર્ષ સુધી આવુ મૌન ધારીને ધ્યાન-સુધારણા કરતા વિચર્યા હતા અને તેમ કરીને અંતે તેમણે શુકલધ્યાનરૂપ પરમ સમાધિમા આરૂઢ થઈ કેવળ જ્ઞાન મેળવ્યુ હતુ

કાયોત્સર્ગ કરતા **મોણેણ** એવુ પદ બોલીને મૌનભાવે રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે

પાઠ ૮૯ મો

ધ્યાન

૧ ધ્યાન એ યોગનુ છઠ્ઠુ અંગ છે એમ પ્રથમ કહેવામા આવ્યુ છે કાયોત્સર્ગમા સાધ્ય વસ્તુ ધ્યાન છે ધ્યાન કે એટલે ચિત્તની એકાગ્રતા કે સ્થિરતા મતલબ એ કે ચિત્તને અમુક વસ્તુના ચિંતનમા સ્થિર ચોટાડવુ તે ધ્યાન ધ્યાન બે જાતનુ હોય છે સારુ અથવા શુભધ્યાન અને નઠારુ અથવા દુર્ધ્યાન

૨ કાયોત્સર્ગમા જે ધ્યાન કરવાનુ છે તે દુર્ધ્યાન નહિ પણ શુભધ્યાન હોવુ જોઈએ

કોઈનું માઠુ ચિંતવવુ અથવા ઐહિક સુખદુ ખની ચિંતા કરવી એ દુર્ધ્યાન છે સૌનું ભલુ ચિંતવવુ અથવા કેવળ પવિત્ર આત્માનું ધ્યાન કરવુ તે શુભ ધ્યાન છે

કાયોત્સર્ગમા ધ્યાન કરવાની પ્રતિજ્ઞા માટે 'ઝાણેણ ' એવુ પદ બોલાય છે

પાઠ ૯૦ મો

આત્મવિસર્જન તે શુ છે ?

આત્મવિસર્જનની ટૂંકી વ્યાખ્યા એજ છે કે આપણા મનના મલિન પરિણામોને ત્યાગી દૂર કરવા તથા પરિણામશુદ્ધિ કે મનશુદ્ધિ કરવા સૌથી વધારે લક્ષ રાખવુ

મનશુદ્ધિ કર્યા સિવાય કોઈ પણ ક્રિયા ગુણ કરી શકતી નથી

પાપ ધોવાને માટે સૌથી ઉત્તમ ઉપાય આ પરિણામશુદ્ધિ કે મનશુદ્ધિજ છે એટલા માટે લાગેલા પાપથી શુદ્ધ થવા માટે ઇરિયાવહી પડિક્કમી, તેના પ્રાયશ્ચિત્ત તરીકે આ કાયોત્સર્ગ નામની ધ્યાનક્રિયા કરતા એવી પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે કે હું મારી દોષિત મનોવાસનાઓ બંધ પાડીને આ કાયોત્સર્ગમા ધ્યાનમગ્ન થઇશ

પાઠ ૯૧ મો

'અન્નત્થ ઊસસિએણ ' સૂત્ર-અર્થ સહિત

અન્નત્થ ઊસસિએણ, નીસસિએણ, ખાસિએણ, છીએણ, જંભાઇએણ, ઉડ્ડુએણ, વાયનિસગ્ગેણ, ભમલીએ, પિત્તમુ-

સ્થાએ ૧. સુહુમેહિં અગસચાલેહિ, સુહુમેહિ ખેલસચાલેહિ, સુહુમેહિ દિટ્ઠિસંચાલેહિ. ૨ એવમાઇએહિ આગારેહિ અભગ્ગો અવિરાહિઓ હુજ્જ મે કાઉસગ્ગો ૩ જાવ અરિહંતાણ ભગવંતાણ નમુક્કારેણ ન પારેમિ ૪ તાવ કાય ઠાણેણ મોણેણ ઝાણેણ અપ્પાણ વોસિરામિ. ૫

[કાયાને સ્થિર રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લઉ છુ પણ] નીચેના અડચણો બાદ કરીને તે પ્રતિજ્ઞા છે

ઉચ્છ્વાસનિશ્વાસ લેતા, ખાસી કે છીંક આવતા, બગાસુ કે ઓડકાર આવતા, વા સચાર થતા, ચકરી કે પિત્તથી મૂર્ચ્છા આવતા ૧ તથા સૂક્ષ્મ રીતે અગમચાર, શ્લેષ્મસચાર કે દ્રષ્ટિસચાર થતા ૨ તથા સર્પ, અગ્નિ વિગેરે આગારોથી મારો કાયોત્સર્ગ અભગ્ન અને અવિરાધિત-અખડ અબાધિત રહો ૩

જ્યાસુધી 'નમો અરિહંતાણં' પદ પ્રગટ કહી કાઉસગ્ગ ન પારુ, ત્યાસુધી સ્થૂળ શરીરને સ્થિર સ્થાન, મૌનભાવ અને ધ્યાનથી દુષ્ટ મનોવાસનાઓ સહિત વોસિરાવુ છુ-ત્યાગુ છુ ૪-૫

પાઠ ૯૨ મો

કાયોત્સર્ગમા શેનુ ધ્યાન કરવુ ?

પૂર્વે કહેવામા આવ્યું છે કે કાયોત્સર્ગમા શુભ ધ્યાન કરવુ જોઇએ ત્યારે શુભ ધ્યાન કરવા ખાતર કઇ વસ્તુના ચિતન ઉપર ચિત્ત ચોટાડવુ એ જાણવુ જરૂરનું છે

અભ્યાસીએ શરૂઆતમા જ્યાસુધી વધુ આવડતુ ન હોય ત્યાસુધી નમસ્કારમત્ર(કે લોગસ્સ)નુ ચિ તવન કરવુ, કારણ કે તેમા મૂળ વસ્તુ પચપરમેષ્ઠી છે અને તેવા ઉત્તમ નિશાન પર લક્ષ બાધવાથી આપણા પરિણામ નિર્મળ થાય એ મ ભવી શકે છે

આ કાયોત્સર્ગની ક્રિયામા લોગસ્સના ૨૫ પદો, તે ન આવડતા હોય તો ચાર વાર નમસ્કારમત્ર ચિ તવવાની પ્રવૃત્તિ છે

પાઠ ૯૩ મો

પ્રાણાયામ

હમણાના વખતમા ઘણા લોક કાયોત્સર્ગમા ચિ તવવાના પદ જાણે કઇ અર્થવગરના હોય તેમ જલદી ચિ તવીને પૂરા કરે છે, પણ તેમ કરવાની જૈનશૈલી નથી

નમસ્કાર મ ત્રમા તેના અર્થના સ બ ધ અનુસાર આઠ સ પદા (શ્વાસ લેવાના વીસામા) રહેલ છે તેને અનુસરીને મધ્યમ રીતે પદો ચિ તવીને આપણા શ્વાસને તેને અનુસારે લ બાવવાનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ

શ્વાસને લ બાવવા તે પ્રાણાયામ કહેવાય છે અને તે યોગનુ ચોથુ અ ગ છે કાયોત્સર્ગમા ચાર નવકાર જપના ૩૨ જેટલા શ્વાસોશ્વાસ લેવાય છે, તે લ બાય તેટલા માટે ચિ તવવામા ઉતાવળ ન કરતા દિવસે દિવસે ધીમાશ પકડવી જોઇએ

પાઠ ૯૪ મો

કાયોત્સર્ગમા ખાસ સ્મરણ

પૂર્વના પાઠમા જણાવવામા આવ્યુ છે કે અભ્યાસીએ કાયોત્સર્ગ કરતા શરૂઆતમા નમસ્કારમન્ત્ર ચિંતવવા, છતા આ કાયોત્સર્ગમા જે ચિંતવવાનુ છે તે "ચઉવિસત્થો, ચતુર્વિંશતિસ્તવ અથવા લોગસ્સ" એવા ત્રણ નામથી ઓળખાય છે

તેમા સાત ગાથા અને ૨૮ સંપદા (પદ) અથવા વિશ્રામસ્થળ છે તેની પહેલી ગાથા શ્લોક જેવી છે અને બાકીની ગાથાઓ ગીતિ છંદ જેવી છે

જેવી ધીમાશથી નવકારના પદ ચિંતવીએ તેવી જ ધીમાશથી આ પદ ચિંતવના વધુ શ્વાસ લબાવવો પડે છે, પણ અભ્યાસીનુ તે સાધ્ય હોવાથી તેણે આગળ વધતા વધુ ધીમા થવુ જરૂરનુ છે

પાઠ ૯૫ મો

લોગસ્સ

કાયોત્સર્ગમા ખાસ ચિંતવનાના સ્મરણને આજકાલ "લોગસ્સ" એવા નામથી ઓળખવામા આવે છે, પણ આ નામ તો તેના શરૂઆતના પદ ઉપરથી પડ્યુ છે તેનુ મૂળ નામ તો જુદુ જ છે તે નામ પ્રાકૃત ભાષામા "ચઉવિસત્થઓ", ભાષામા "ચોવીસત્થો" અને સંસ્કૃતમા "ચતુર્વિંશતિસ્તવ" એવુ છે

ચતુર્વિંશતિસ્તવમા આપણા ચોવીશ તીર્થંકરોને વંદન કરવામા આવે છે ચતુર્વિંશતિ એટલે ચોવીશ (તીર્થંકરો) તેનો સ્તવ એટલે તેમની સ્તુતિ અથવા નામસ્મરણ

'લોગસ્સ' ની પહેલી ગાથામા " હુ ચોવીશ તીર્થંકરોના નામસ્મરણ કરીશ ' એમ શરૂઆત કરી છે તે ગાથા આઠ આઠ અક્ષરવાળા ચાર પદની છે તે શ્લોકની માફક બોલવી જોઈએ

ત્યારપછી ત્રણ ગાથાઓથી ચોવીશ તીર્થંકરોને નામ લઈને વંદન કર્યુ છે

ત્યારપછીની ત્રણ ગાથાઓમા તીર્થંકરો પ્રત્યે એવી પ્રાર્થના કરી છે કે-' તે ભગવાનો મારા પર પ્રસન્ન થાઓ અને મને આરોગ્ય, સમ્યક્ત્વ, ઉત્તમ સમાધિ તથા સિદ્ધિ આપો ' આ રીતે છેલ્લી ત્રણ ગાથાઓમા પ્રાર્થના કરેલી છે

પાઠ ૯૬ મો
લોગસ્સનો ઉદ્દેશ

એના પાઠ પરથી એવુ જાણવામા આવશે કે "લોગસ્સ" મા બે ઉદ્દેશ છે એક તો એ કે પવિત્ર આત્માઓને સ્તુતિ સાથે વંદન કરવુ તે ઉદ્દેશ તેની પહેલી ચાર ગાથાઓથી પાર પડે છે બીજો ઉદ્દેશ તે પવિત્ર આત્માઓ પ્રત્યે પ્રાર્થના કરવાનો છે તે છેવટની ત્રણ ગાથાઓથી પાર પાડ્યો છે

આ બે ઉદ્દેશ સમજીને, નમ્રતા અને ગંભીરતાથી કાયોત્સર્ગમા લોગસ્સનુ ચિંતન કરવુ જોઈએ, તથા તે પૂરુ થઈ રહેતા ' નમો અરિહંતાણ ' કહીને તેવી જ રીતે તે લોગસ્સ સ્પષ્ટપણે બોલવો જોઈએ

પાઠ ૯૭ મો

વદનથી થતો લાભ

પવિત્ર આત્માઓના નામસ્મરણથી તેમના સદગુણો અને સુકાર્યોથી ભરપૂર તેમના ચરિત્રો યાદ આવે છે, એટલુ જ નહિ પણ ખુદ તેમના નામોનો પરમાર્થ યાદ આવે તો તે ઘણો કિમતી છે અને તે યાદ આવ્યાથી આપણા ઉત્સાહને વધારે છે

એવા પવિત્ર આત્માઓને વદન કરવાથી તેમને કઇ લાભ થાય એમ નથી, પણ આપણને એ લાભ થાય છે કે વદનદ્વારા આપણો આત્મા તે પવિત્ર આત્માઓનુ સાનિધ્ય મેળવે છે અને જેમ જેમ આત્મા તેમનુ વધુ સાનિધ્ય મેળવે છે તેમ તેમ તે પવિત્ર થતા જાય છે અને તેમ થતા તેવા ગુણો આપણામા પ્રગટ થતા જણાય છે

પાઠ ૯૮ મો

પ્રાર્થનાથી થતા લાભ

પવિત્ર આત્માઓ તો રાગદ્વેષથી રહિત હોય છે, માટે તેમને પ્રાર્થના કરવાથી તેઓ કઇ તેનો અમલ કરે તેમ નથી, એ વાત આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ; છતા આપણુ અત કરણ તેમની પ્રાર્થના કરવાથી વધુ ને વધુ પવિત્ર થતુ જાય છે, એ વાત અનુભવથી માલૂમ પડી શકે છે

પ્રાર્થના કરવાથી આપણે અત કરણની શુદ્ધિ અને શાતિ મેળવી શકીએ છીએ, અને એ પરમ લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે

પાઠ ૯૯ મો

પ્રાર્થના કેવી કરવી ?

પ્રાર્થના બે જાતની થાય એક સાંસારિક આબાદી માગવાની અને બીજી આત્માને લગતી આબાદી માગવાની

પવિત્ર આત્માઓ પ્રત્યે હમેશા બીજા પ્રકારની એટલે કે આત્માની ઉન્નતિની પ્રાર્થના કરવી તે જ ઉચિત છે, તેમની આગળ સાંસારિક આબાદી માગવી ઉચિત નથી.

જે પુરુષ ખરો ધર્માર્થી હોય તે સંસારને અસાર જ ગણે તો પછી તે સંસારને લગતી આબાદી કેમ માગે ?

લોગસ્સમાં જે પ્રાર્થના છે તેમાં આત્મિક ઉન્નતિના હેતુ માગ્યા છે, માટે તે પવિત્ર પ્રાર્થના ગણાય છે

પાઠ ૧૦૦ મો

પ્રભુપ્રસાદ મેળવવાની પ્રાર્થના

કોઈની પાસે પણ માગવા જતા પહેલા તેની પ્રસન્નતા મેળવવાની ખાસ જરૂર રહે છે, કારણ કે તે જો આપણા ઉપર પ્રસન્ન હોય તો જ આપણી માગણી પૂર્ણ કરે

તે માટે તીર્થંકરોની આગળ શરૂઆતમા આપણે એટલુ જ માગીએ છીએ કે તે આપણા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ

આ રીતે પ્રભુપ્રસાદ મેળવ્યાથી સર્વ માગણીઓ પૂરી પડે છે, કારણ કે દેવ અને ગુરુના પસાયથી જ આપણા મનોરથ પૂરા પડી શકે છે

પાઠ ૧૦૧ મો

આરોગ્યલાભની પ્રાર્થના

જેમ સાંસારિક કામોની સિદ્ધિ માટે આરોગ્યતાની જરૂર છે તેમ ધાર્મિક કામો માટે પણ આરોગ્યતાની તેટલી જ જરૂર છે, માટે એ બન્ને ઉદ્દેશથી અથવા બેમાંના ગમે તે એક ઉદ્દેશથી પણ આરોગ્યલાભ માગી શકાય

આ લોગસ્સમાં જે આરોગ્ય માગ્યું છે તે સાંસારિક ઉન્નતિના અર્થે માગ્યું નથી, પણ આત્મિક ઉન્નતિના માટે જ માગેલું છે, કારણ કે આ પવિત્ર પ્રાર્થના છે તેથી સાંસારિક ઉન્નતિ માગી શકાય જ નહિ

બોધિલાભની પ્રાર્થના

બોધિ એટલે ખરી સમજ અથવા સત્ય વસ્તુની શ્રદ્ધા આ બોધિરૂપ રત્ન મેળવ્યા સિવાય આપણે પરમાર્થે દરિદ્ર જ રહીએ માટે તેને મેળવવાની આપણને ખાસ જરૂર હોવાથી આપણે આપણા ઇષ્ટદેવો પાસે તેની માગણી કરીએ છીએ

બોધિનું જૈન પ્રવચનમાં બીજું નામ સમ્યક્ત્વ છે સમ્યક્ત્વ એટલે ખરાપણું આ બોધિ મેળવવી બહુ જ દુર્લભ છે અને તે મળે તો જીવ વહેલો કે મોડો પણ સંસારના દુખોથી અવશ્ય છૂટો થઈ શકે, માટે લોગસ્સમાં તેની પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે

સમાધિલાભની પ્રાર્થના

ચિત્તની શાંતિ અથવા માનસિક આરોગ્ય તે સમાધિ

તમામ ક્રિયાઓ સમાધિ મેળવવા માટે જ કરાય છે, માટે સમાધિ મેળવવી એ આપણું મુખ્ય સાધ્ય છે

સમાધિ એ યોગનુ ઠેલ્લુ એટલે આઠમુ અ ગ છે

સમાધિ મેળવવાનો મુખ્ય ઉપાય ધ્યાનાભ્યાસ છે ધ્યાનથી ચિત્ત એક વસ્તુમા તન્મય થવાની અજબ શક્તિ મેળવે છે અને એક વસ્તુમા સ્થિર થતા સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે જેમા શુદ્ધ આત્મચિંતવન થાય છે તેને સમાધિવર કહે છે એવી ઉત્તમ સમાધિ મળવા માટે લોગસ્સમા પ્રાર્થના કરી છે

સિદ્ધિલાભ માટે પ્રાર્થના

આપણી સ પૂર્ણ શુભ ઇચ્છાઓ જ્યારે પાર પડે ત્યારે આપણે ખરેખરી સિદ્ધિ અથવા ફતેહ મેળવી ગણાય અને ત્યારે જ આપણને પરમ સુખ પ્રાપ્ત થાય

આત્માનો મૂળ સ્વભાવ જ એવો છે કે તે જ્યાસુધી સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ મેળવતો નથી ત્યાસુધી શાત થઇ શકતો નથી

ખરેખરુ સુખ સિદ્ધિ મેળવ્યામા જ છે, માટે લોગસ્સમા છેલ્લામા છેલ્લી પ્રાર્થના એવી ખરી સિદ્ધિ માટે કરી છે

ચોવીશ તીર્થંકરોની સ્તુતિ શા માટે કરાય છે ?

તેઓ લોકમા (જ્ઞાનરૂપી) પ્રકાશ કરનાર છે, તેઓ ધર્મ તીર્થના સ્થાપક છે, તેઓ જિન એટલે (રાગદ્વેષને) જીતનાર છે, તેઓ અર્હત્ એટલે (પૂજવા) લાયક છે, તેઓ કેવળી એટલે કેવળજ્ઞાની છે, તેઓ (કર્મરૂપી) રજ અને મળથી વેગળા થયેલા છે, તેઓ જરામરણથી મુક્ત છે, તેઓ લોકમા ઉત્તમ છે, તેઓ અનેક ચદ્ર કરતા અધિક નિર્મળ છે, તેઓ અનેક સૂર્ય કરતા અધિક પ્રકાશક છે, તેઓ મહાસાગર (સ્વયભૂરમણ) જેવા ગ ભીર છે અને તેઓ કર્મ પર સ પૂર્ણ વિજય મેળવીને કૃતકૃત્ય થયા છે

પાઠ ૧૦૭ મો

" લોગસ્સ " અથવા નામસ્તવ સૂત્ર-અર્થ સહિત

લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિથ્થયરે જિણે,
અરિહંતે કિત્તઇસ્સં, ચઉવીસંપિ કેવલી ॥ ૧ ॥

ઉસભમજિઅં ચ વંદે, સંભવમભિણંદણં ચ સુમઇં ચ,
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે ॥ ૨ ॥

સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં ચ,
વિમલમણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥ ૩ ॥

કુંથું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ,
વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ ॥ ૪ ॥

એવં મએ અભિથુઆ, વિહુયરયમલા પહીણજરમરણા,
ચઉવીસંપિ જિણવરા, તિત્થયરા મે પસીયંતુ ॥ ૫ ॥

કિત્તિય વંદિય મહિયા, જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા,
આરુગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ ॥ ૬ ॥

ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઇચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા,
સાગરવરગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥ ૭ ॥

કેવળજ્ઞાનવડે લોકની અંદર પ્રકાશ કરનાર, ધર્મતીર્થના પ્રવર્તાવનાર, જિન, અર્હંત્-પૂજવા યોગ્ય એવા ચોવીશે કેવળી ભગવાનોની હું સ્તુતિ કરું છું ૧ ઋષભ અને અજિતને વાંદુ છું, સંભવ, અભિનંદન તથા સુમતિને (વાંદુ છું), પદ્મપ્રભ,

સુપાર્શ્વ અને ચંદ્રપ્રભ જિનને વાંદુ છું. ૨ સુવિધિ કે જેનું બીજું નામ પુષ્પદંત છે તેને તથા શીતળ, શ્રેયાંસ, વાસુપૂજ્ય, વિમળ અને અનંતજિન, તથા ધર્મ અને શાંતિને વાંદું છું. ૩ કુંથુ અર, મલ્લિ, મુનિસુવ્રત તથા નમિજિનને વાંદું છું. અરિષ્ટનેમિને વાંદુ છું તેમજ પાર્શ્વ તથા વર્દ્ધમાનને વાંદુ છું. ૪ એમ મેં સ્તવેલા, કર્મરૂપ રજમળથી રહિત, જરામરણ રહિત ચોવીસે જિનવરો (તીર્થંકરો) મારા પર પ્રસન્ન થાઓ. ૫ મેં કીર્તિત, વંદિત, પૂજેલા, જે લોકની અંદર ઉત્તમ છે અને સિદ્ધ થયા છે તેઓ અમને આરોગ્ય, બોધિલાભ, તથા ઉત્તમ સમાધિ આપો. ૬ ચંદ્રો કરતા વધારે નિર્મળ, આદિત્યો કરતા વધારે પ્રકાશ કરનાર અને સ્વયંભૂરમણ-મહાસાગર જેવા ગંભીર એવા સિદ્ધો મને સિદ્ધિ-મોક્ષ આપો ૭

સમતાની જરૂર

સમતા એ જ ધર્મનો સાર ગણાય છે, એ જ સુખ પામવાનો ખરો ઉપાય ગણાય છે એ જ મુક્તિ પામવાનુ ખરુ સાધન છે, અને એથી જ જીવનુ કલ્યાણ સધાય છે, માટે સાધુ તથા શ્રાવક એ બેઉને સમતા રાખવાની ખાસ જરૂર રહેલી છે

સમતાવગરની ક્રિયા ખરુ ફળ આપી શકતી નથી, માટે ધર્મક્રિયા કરતા તો ખાસ સમતા રાખવી જોઇએ

સમતાને સમભાવ, શમ, ઉપશમ, પ્રશમ તથા શાતવૃત્તિ પણ કહેવામા આવે છે

સમતાનો લાભ કેમ થાય ?

" હુ અમુક વખત સુધી મારા મનમા સમતા રાખીશ " એમ મજબૂત સકલ્પ કરીને યત્ન કર્યાથી તેટલા વખત સુધી સમતા રાખી શકાય છે

આમ અભ્યાસના ધોરણે મજબૂત ટેવ પડી જતા હળવે હળવે વખતની હદ વધારતા જઇ આપણે હમેશને માટે સમતા રાખવા સમર્થ થઈ શકીએ છીએ

સમતાનો લાભ થાય એવા હેતુથી જે ધર્મક્રિયા કરવામા આવે છે તેને "સામાયિક" કહે છે સમ એટલે સમતા તેનો આય એટલે લાભ તે સમાય કે સામાયિક કહેવાય છે

પૂરી સમતા ક્યારે રાખી ગણાય ?

જેટલો વખત આપણે આપણા મન, વાણી અને શરીરથી કોઇનુ પણ અહિત [ભૂડુ] ન કરીએ તેટલો વખત આપણે

પૂની મમતા રાખી ગણાય, માટે સમતા રાખવાનો સંકલ્પ કરતા મન, વચન અને શરીરને નિર્દોષ રાખવા ખાતર એવી પ્રતિજ્ઞા લેવી જોઇએ કે "હુ મારા મન, વચન અને શરીરને પાપકાર્યમા પડતા અટકાવીશ" આ ઉદ્દેશ ધારી રાખીને નીચેનુ વાકય બોલવામા આવે છે —

કરેમિ ભંતે સામાઇયં. ૧ સાવજ્જ જોગં પચ્ચક્ખામિ ૨.

પહેલા વાકયથી સમતા રાખવાનો સંકલ્પ કર્યો છે અને બીજા વાકયથી પાપથી દૂર રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે

પાઠ ૧૦૪ મો

સામાયિકનો કાળ અને ઉપાસના શુદ્ધિ

અગાઉ કહેવામા આવ્યુ છે કે સમતાનો લાભ તે સામાયિક

સામાયિક એ ચારિત્રનો ભાગ છે સાધુપુરુષ પોતાનો સઘળો વખત સામાયિકમા જ પસાર કરે છે

શ્રાવકે સાંજ સવાર થોડામા થોડુ તો પણ બબે ઘડી સુધી સામાયિક ધરી રાખવું જોઇએ, એટલુ જ નહિ પણ જ્યારે જ્યારે અવકાશ મળે ત્યારે ત્યારે સામાયિકમા બેસી ધ્યાનાભ્યાસ વધારતા રહેવુ જોઇએ

સામાયિકમા વખત માટે એવી પ્રતિજ્ઞા કરવામા આવે છે કે "જ્યાસુધી મારો માનસિક ઠરાવ છે ત્યાસુધી હુ તેનું સેવન કરીશ." આ માટે નીચે લખેલુ પ્રતિજ્ઞાવાકય બોલાય છે —

જ્ઞાન નિયમ પજ્જુવાસામિ

ગુરુ પાસે જઈને તેમની રૂગરૂ ક્રિયા કરવી એમ પૂર્વે કહે વામા આવ્યુ છે એટલા માટે સામાયિકના પાઠમા 'ભંતે' તથા 'પજ્જુવાસામિ' એ પદો બોલાય છે ભંતે એટલે હે ભદંત-કે પૂજ્ય ! અને પજ્જુવાસામિ એટલે હુ [અમુક વખત લગી] આપની નજીકમા બેસી આપની પર્યુપાસના કરીશ. આ રીતે ગુરુની ઉપાસના કરવાથી ઉપાસનાશુદ્ધિ રહે છે ગુરુની ઉપાસના કરવાથી આપણા જ્ઞાનમા અવશ્ય વધારો થાય છે માટે બને ત્યાસુધી ગુરુ પાસે જઈને [સામાયિક પ્રમુખ] ધર્મક્રિયા કરવી જોઇએ

પાઠ ૧૦૫ મો

યોગશુદ્ધિ

યોગ શબ્દ જુદા જુદા અર્થમા વપરાય છે, જેમકે યોગ એટલે સમાધિ યોગ એટલે અયોગ એ જ પ્રમાણે જૈન પરિભાષામા મન, વચન અને કાયા એ ત્રણેને પણ યોગ કહે છે

આ ત્રણે યોગ જ્યારે સરખી રીતે પવિત્ર થઈને જોડાયેલા હોય ત્યારે યોગશુદ્ધિ ગણાય છે, માટે સામાયિક કરતા મન, વચન અને કાયા એ ત્રણે યોગ પવિત્ર રાખવા જોઈએ અને તેમા પણ મનને વશ રાખવા માટે તો ખાસ સભાળ રાખવી જોઈએ, કારણ કે તે બહુ ચ ચળ હોવાથી લક્ષ છોડી ઝટ બહાર દોડે છે, માટે તેને બરોબર ઠેકાણે રાખવુ જોઇએ

કરણશુદ્ધિ

કરણ શબ્દના બે અર્થ છે-જેનાવડે કરીએ તે કરણ એટલે હથિયાર કે સાધન, અને જે કરવુ તે કરણ એટલે કે કામ કર-

વાની ઢબ દરેક કામ ત્રણ રીતે થાય છે-પોતે કરવાથી, બીજા પાસે કરાવવાથી અથવા બીજા કરનારને પ્રશંસા વિગેરેથી ઉત્તેજન આપીને અનુમોદન-અનુમતિ કે અનુજ્ઞા આપવાથી

આ ત્રણ જાતના કરણ એટલે કામ કરવાની રીતો છે, માટે કોઇ પણ યોગ્ય કામ કરવુ હોય અથવા અયોગ્ય કામ ન કરવુ હોય ત્યારે ત્રણે કરણથી તે કામ કરવુ કે ન કરવુ એનુ નામ કરણશુદ્ધિ છે

કોટિશુદ્ધિ

કોટિ શબ્દ પણ જુદા જુદા અર્થમા વપરાય છે, જેમકે કોટિ એટલે ક્રોડ અને કોટિ એટલે હદ કે છેડો

આ જગ્યાએ કોટિ એટલે હદ સમજવી, તેથી મન, વચન અને કાયા એ ત્રણની હદ બાધના ત્રિકોટિ થાય છે અને એ ત્રિકોટિથી કરુ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ-એમ હદ બાધતા નવ કોટિ થાય છે

કોઇ પણ પ્રતિજ્ઞા લેતા કોટિથી તેની હદ બાધવામા આવે છે અને તે પ્રમાણે તેને પાળવાથી કોટિશુદ્ધિ સચવાય છે

પાઠ ૧૦૬ મો

નવ કોટિ ને છ કોટિ

મનથી કરુ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ, વચનથી કરુ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ, અને કાયાથી કરુ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ-આ રીતની હદ બાધવી તે નવ કોટિ કહેવાય છે

તેમાથી અનુમોદવાની ત્રણ કોટિ કાઢી દઈએ તો બાકીની છ કોટિ થાય છે

મુનિમહારાજની દરેક ક્રિયા નવકોટિથી હોય છે

શ્રાવક દુનિયાદાર હોવાથી છ કોટિથી પ્રતિજ્ઞા લે છે, બીના અનુમોદનની ત્રણ કોટિમાથી પણ જેટલી સચવાય એટલી તેણે સાચવવી જ જોઈએ

નવકોટિને ટૂકમા જણાવવા માટે જે શબ્દ વપરાય છે તે તિવિહ તિવિહેણ છે તેનો અર્થ એ છે કે ત્રિવિધે ત્રિવિધે એટલે કે નવ કોટિથી

છ કોટિથી સામાયિક લેતા નીચે મુજબ પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે

દુવિહ તિવિહેણ, મણેણ-વાયાએ-કાએણ, ન કરેમિ ન કારવેમિ

પાઠ ૧૦૭ મો

ભાવશુદ્ધિ

દરેક કામમા આપણો ભાવ એટલે કે આપણા પરિણામ શુદ્ધ હોવા જોઈએ

કદાચ ભૂલચૂક થાય તો પણ આપણો ભાવ શુદ્ધ હોવાથી તરત તેથી પાછા હઠીએ છીએ આ રીતે પાછા હઠવુ તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે, પાછા હઠવાની સાથે તે પાપને નિંદીએ છીએ-અવગણીએ છીએ, તથા તેવા પાપ પરિણામ રૂપ મલિન આત્માને દૂર કરી તેને ઠેકાણે પવિત્ર પરિણામરૂપ પવિત્ર આત્માને સ્થાપિત કરીએ છીએ

આ તમામ ભાવશુદ્ધિ છે અને ક્રિયાશુદ્ધિ એથી જ થાય છે

ભાવશુદ્ધિ બતાવવા માટે સામાયિકના પાઠમા નીચે મુજબ શબ્દો આવે છે —,

તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ

એટલે કે પાપથી પાછો હઠુ છુ (અને તેને) આત્મસાખે નિંદુ છુ, ગુરુસાખે ગર્હુ છુ-અવગણુ છુ અને તેવા અપવિત્ર વિચારમય આત્માને વોસિરાવુ છુ-દૂર કરુ છુ

આ રીતે વચનથી ભાવશુદ્ધિનો પાઠ બોલી, મનથી સર્વ જીવો પર સમતા રાખી, સૌનુ હિત ચિંતવવાથી જ ખરેખરી રીતે ભાવશુદ્ધિ સચવાય છે, એ વાત સૌ કોઈએ યાદ રાખવી જોઈએ

વિનયશુદ્ધિ

કરેમિ ભંતે તથા તસ્સ ભંતે એ બે ઠેકાણે ભંતે એવુ પદ છે ભંતે એટલે હે ભદંત-હે પૂજ્ય !

આ પદ ગુરુને સંબોધન કરવા માટે બોલાય છે અને તેથી આપણે ગુરુનો વિનય સાચવીએ છીએ એ વિનયશુદ્ધિ કહેવાય છે

વિનય સાચવ્યાથી જ ક્રિયા સફળ થાય છે વિનયથી ગુરુ પ્રસન્ન રહે છે અને ગુરુની પ્રસન્નતા મેળવ્યાથી જ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે

તેટલા માટે બહુમાનપૂર્વક ગુરુને આમંત્રણ કરતા હે ભગવન્ ! અથવા હે ભદંત ! એવા શબ્દ બોલવા જોઈએ, તથી પ્રાકૃતમા ભયવં એટલે ભગવન્ ! અથવા ભંતે એટલે ભદંત ! એ બે શબ્દો વપરાય છે

પાઠ ૧૦૮ મો

સામાયિકમા સાચવવાની શુદ્ધિઓ

કરેમિ ભતે ! સામાઇય—એથી સકલ્પશુદ્ધિ તથા વિનય શુદ્ધિ જણાવી છે

સાવજ્જ જોગ પચ્ચખ્ખામિ—એથી પ્રતિજ્ઞાશુદ્ધિ બતાવી છે

જાવ નિયમ પજ્જુવાસામિ—એથી કાળશુદ્ધિ તથા ઉપાસનાશુદ્ધિ દર્શાવી છે

દુવિહ તિવિહેણ—એથી કોટિશુદ્ધિ પરખાવી છે

મણેણ વાયાએ કાએણ—એથી યોગશુદ્ધિ સૂચવી છે

ન કરેમિ, ન કારવેમિ—એથી કરણશુદ્ધિ ઓળખાવી છે

તસ્સ ભતે ! પડિક્કમામિ નિદામિ ગરિહામિ અપ્પાણ વોસરામિ—એથી ભાવશુદ્ધિ સમ્રહી છે

સામાયિકનો સૂત્રપાઠ અર્થસહિત

કરેમિ ભતે ! સામાઇય, સાવજ્જ જોગ પચ્ચખ્ખામિ જાવ નિયમ પજ્જુવાસામિ, દુવિહ, તિવિહેણ, મણેણ, વાયાએ, કાએણ, ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સ ભતે ! પડિક્કમામિ, નિદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણ વોસિરામિ

હે પૂજ્ય ! [હું] સામાયિક કરુ છુ પાપ-વ્યાપારનો ત્યાગ કરુ છુ તે (મનમા કરેલા) નિયમ પ્રમાણે અવધિ સુધી પાળીશ. બે પ્રકારથી ત્રણ પ્રકારે (છ કોટિથી)તે એમ કે મનથી, વચનથી અને કાયાથી [પાપકર્મને] નહિ કરુ, નહિ કરાવુ [અને] હે પૂજ્ય ! તે [પાપકર્મથી] પાછો હઠુ છુ (અને તેને) નિદુ છુ, ગર્હું છુ-અવગણું છુ, તથા અપવિત્ર આત્મભાવને વોસિરાવુ છુ-ટાળુ છુ

ભાવના

કોઇ પણ કામ પૂરુ કરતા તેમા એક સરખો ભાવ જાળવવો જોઇએ જો તે કામ કરતા કંટાળો ઉપજે તો ભાવના તૂટી પડે છે, માટે કંટાળો નહિ ખાતા, ચડતે ભાવે દરેક કામ પૂરુ કરવુ જોઇએ

સામાયિક પૂરુ કરતા બે ગાથા બોલાય છે તે બે ગાથા ભાવના-રૂપે છે

પહેલી ગાથામા એવી મતલબ છે કે જ્યાસુધી સામાયિકમા રહેવાય ત્યાસુધી અશુભ કર્મ દૂર થતા રહે છે, એમ કહીને સામાયકનો મહિમા વર્ણવ્યો છે

બીજી ગાથામા એમ કહેવામા આવે છે કે સામાયિક કરે તેટલો વખત શ્રાવક સાધુ જેવો થઇ રહે છે માટે વારવાર સામાયિક કરવુ, એવો ભાવ પ્રદર્શિત કરેલ છે

ભાવનાની બે ગાથા. અર્થ સહિત

સામાઇય-વયજુત્તો, જાવ મણે હોઇ નિયમસજુત્તો, છિન્નઈ અસુહ કમ્મ, સામાઈય જત્તિઆવારા ॥ ૧ ॥ સામાઇઅમિ ઉ કએ, સમણો ઇવ સાવઓ હવઈ જમ્હા, એએણ કારણેણ, બહુસો સામાઇઅ કુજ્જા ॥ ૨ ॥

સામાયિક [નામના] વ્રત[થી] યુક્ત-વિરતિવાળુ મન જ્યા લગી નિયમ સહિત હોય ત્યાસુધી સામાયિક જેટલી વાર કરે તેટલી વાર આત્મા અશુભ કર્મને છેદે છે સામાયિક કરતા શ્રાવક સાધુની જેવો બને છે, માટે વારવાર સામાયિક કરવુ

સામાયિક લેવાની વિધિ

(અહીંથી પાઠ-સખ્યા ગણેલી નથી)

પ્રથમ ઊંચે આસને સ્થાપનાચાર્યને સ્થાપવા, પણ જો ગુરુ મહારાજ પોતે હાજર હોય તો શ્રાવકને સ્થાપનાચાર્ય સ્થાપવાની જરૂર નથી ગુરુમહારાજ પોતે કે સ્થાપનાચાર્ય એમાથી એક પણ ન હોય ત્યારે પુસ્તક વગેરેની સ્થાપના કરવી

શ્રાવક તથા શ્રાવિકાએ સામાયિક કરવાના ઉપકરણો જેવા કે કટાસણુ (શુદ્ધ ઉનનો આશરે પોણા વાર પ્રમાણનો ચોરસ કકડો) તથા જીવજતુ વિગેરેને પુજવા માટે ચોવીશ અગુળનો, દાડીવાળો ઉનના રેસાવાળો ચરવળો તથા મુહપત્તિ એટલે જીવરક્ષા પાળવા અને જ્ઞાનની આશાતના ટાળવાના હેતુથી મુખ આડો રાખવાને પોતપોતાની સોળ આગળ લાબો પહોળો શુદ્ધ સફેદ કપડાનો કકડો—આઠ પડવાળો કરેલો એ ત્રણ વાના સામાયિક કરતી વખતે જરૂર ઉપયોગમા લેવા

મન, વચન અને શરીરની શુદ્ધિ સાચવવી શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરવા (પુરુષ ફક્ત એક ધોતીયુ અને સ્ત્રીઓએ ત્રણ વસ્ત્ર પહેરવા જોઈએ) બેસવાની જગ્યા પુજીને પ્રથમ કટાસણું પાથરવુ પછી તે ઉપર ઊભા રહી ડાબા હાથમા મુહપત્તિ મુખ પાસે રાખી જમણો હાથ સ્થાપનાજી સામો અવળો રાખી એક નવકાર તથા પચિદિય બોલવા સ્થાપનાજી સામો જમણો હાથ અવળો રાખવાનુ કારણ એ છે કે ગુરુમહારાજ પોતે અથવા સ્થાપનાચાર્ય હાજર નથી, માટે પોતે કરેલી સ્થાપનામા ગુરુમહારાજના ગુણોનુ આરોપણ કરી તેને ગુરુ માનવાના છે ઈચ્છામિ ખમાસમણપૂર્વક ઈરિયાવહિયાનો પાઠ કહેવો પછી તસ્સ ઉત્તરી

કહેવી ત્યારબાદ અન્નત્થ ઊસસિએણં કહી એક લોગસ્સને‌ા કાઉસ્સગ્ગ કરવો જેને લોગસ્સ ન આવડે તેણે ચાર નવકારને‌ા કાઉસ્સગ્ગ કરવો પછી પ્રગટ લોગસ્સને‌ા પાઠ બોલવો પછી ખમાસમણુ દઇ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહુ ? ઇચ્છ " એમ કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી (જીવરક્ષાના હેતુએ મુખ આડા રાખેલા કપડાના કકડાને ઉખેળીને, તે આંખોથી બરાબર જોઇને હાથ ઉપર તથા શરીરના બીજા અવયવો ઉપર ફેરવવો એમ કરતા મનમા ધર્મ ભાવનાના સૂચવનારા મુહપત્તિને લગતા ૨૫ તથા શરીરને લગતા ૨૫ કુલ પચાસ બોલ પુરુષે બોલવા અને ચાળીશ બોલ સ્ત્રીએ બોલવા તે બોલની સમજ અન્યત્ર આપવામા આવેલી છે તે જોઇ લેવી) પછી ખમાસમણ દઇને " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક સંદિસાહુ ? ઇચ્છ " એમ કહેવુ વળી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક ઠાઉં ? ઇચ્છ " એમ કહી, બે હાથ જોડી, એક નવકાર ગણી, " ઇચ્છકારી ભગવન્ ! પસાય કરી સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોજી " એમ કહેવુ પછી વડીલ કરેમિ ભંતે કહે, તેને પોતે અનુસરવુ, પણ જો વડીલ ન હોય તો પોતે ઉચ્ચરી લેવુ પછી ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! બેસણે સંદિસાહુ ? ઇચ્છ " એમ કહેવુ પછી બીજુ ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! બેસણે ઠાઉં ? ઇચ્છ " એમ કહેવુ પછી ત્રીજુ ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! સજ્ઝાય સંદિસાહુ ? ઇચ્છ " એમ કહેવુ પછી ચોથુ ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! સજ્ઝાય કરુ ? ઇચ્છ " એમ કહી મનમા ત્રણ નવકાર ગણવા પછી બે ઘડી સજ્ઝાય ધ્યાન કરવુ

સામાયિક પારવાનો વિધિ

પ્રથમ ખમાસમણ દઈ ઇરિયાવહિયાનો પાઠ કહેવો પછી તસ્સ ઉત્તરીનો પાઠ કહી અન્નત્થ ઊસસિએણં નો પાઠ કહેવો પછી એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો (લોગસ્સ ન આવડે તો ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો) પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! મુહપત્તિ પડિલેહુ ? ઇચ્છ " એમ કહીને મુહપત્તિ પડિલેહવી પછી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક પારુ ? યથાશક્તિ " એમ કહેવુ પછી બીજુ ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક પાર્યુ તહત્તિ " એમ કહીને જમણો હાથ ચરવળા ઉપર અથવા કટાસણા ઉપર સ્થાપી એક નવકાર ગણવો પછી ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જ હાથ રાખીને ' સામાઇયવયજુત્તો ' કહેવો તેની બે ગાથા કહ્યા પછી ' સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાર્યું, વિધિ કરતા જે કાઇ અવિધિ થઇ હોય તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડ ' કહેવું પછી જમણો હાથ મુખ સામો અવળો રાખી એક નવકાર ગણીને ઉઠવુ (આમા યથાશક્તિ ને તહત્તિ ગુરુમહારાજ સામાયિક ફરીને કરવાનુ કહે તેના તેમજ સામાયિક કરવાનો આચાર મૂકી દઇશ નહીં એમ કહે તેના ઉત્તરમા કહેવાના છે)

દેવદર્શન કરવાનો તથા ચૈત્યવંદન કરવાનો વિધિ

(૧) સર્વ શુભ કાર્યોમા ઉત્તમ કાર્ય દેવને નમન કરવાનુ છે, એટલે કે પ્રભાત સમયે ઊઠતા જ વિવેકી મનુષ્યો પોતાના ઇષ્ટદેવને પ્રથમ નમસ્કાર કરે છે પરમેશ્વરને પ્રણામ કર્યા વગરના જે દિવસ જાય તે નિષ્ફળ જાણવા, માટે દરેક સમજુ શ્રાવકે

તથા શ્રાવિકાએ પોતાના ઇષ્ટદેવના અવશ્ય દર્શન કરવા તથા યોગ્ય પૂજા ભક્તિ કરવી. તે દેવદર્શન તથા પૂજાભક્તિ કેવી રીતે કરવા ? તે વિષે કઇંક ટૂકમા જણાવીએ છીએ

(૨) જિનેશ્વર પ્રભુના દર્શન કે પૂજા કરવા ઇચ્છનાર ગૃહસ્થે પ્રથમ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ કરવી એટલે ઘરેથી જ શરીરને સ્વચ્છ કરી, સારા શુદ્ધ ઉજ્જવળ વસ્ત્ર પહેરી તથા સારા ધર્મવચનવડે શુભ ભાવના ભાવતા મનમાથી સર્વ સસારી જ જાળને દૂર કરી ફક્ત એક પરમેશ્વરના ગુણને સભારતા જિનમદિરે જવુ (એ જ પ્રમાણે ગુરુવદનાર્થે જતા પણ વર્તવુ)

(૩) દેરાસરના બહારના પગથિયા આગળ આવતા "નિસિહી" નો ઉચ્ચાર કરવો, એટલે પોતે સસાર સબધી સર્વ કાર્યોનો ત્યાગ કરે છે એમ ચિતવવુ પછી દેરાસરના મકાનમા પેસતા જે જે આશાતના જોવામા આવે તે તે પોતે દૂર કરવી અથવા દૂર કરવાની બીજાને ભલામણ કરવી પછી પરમેશ્વરની પ્રતિમાની સન્મુખ આવેલા રગમડપમા પ્રવેશ કરતા બીજી વાર નિસિહી કહેવી એટલે કે હવે પોતાને દેરાસર સબધી કામકાજનો પણ નિષેધ છે એમ ચિતવવુ છેવટે પ્રભુની પ્રતિમા આગળ એટલે ગભારા (ગર્ભગૃહ) અથવા પ્રતિમાગૃહ આગળ આવતાં અર્ધું અગ નમાવી યથોચિત દ્રવ્યપૂજા કર્યા પછી ચૈત્યવદન કરવા પહેલા ત્રીજી વાર નિસિહી કહીને એવુ ચિતવવુ કે હવે મારે પ્રભુના ગુણ સ્મરણ વગર બીજી બધી વાતનો (દ્રવ્યપૂજાનો) ત્યાગ છે

(૪) દેરાસર ફરતી ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેવી તેમા જ્ઞાન, દર્શન (સમકિત) અને ચારિત્રનુ આરાધન ચિતવવુ

(૫) પછી પ્રભુને ત્રણ ખમાસમણ દેવા તેમા દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વની ઉત્તમતા વિચારવી

(६) પછી પુરુષે પ્રભુને જમણે પડખે તથા સ્ત્રીઓએ ડાબે પડખે રંગમ ડપમા બેસીને પાટલા ઉપર અક્ષતપૂજા, ફળપૂજા તથા નૈવેદ્યપૂજા કરવી તેમા શુદ્ધ અખ ડ ચોખાવડે પ્રથમ સાથીઓ કરવો ત સાથીઆની ચાર પાખડીઓ કરતી વખતે " મારો ચાર ગતિમાથી છૂટકારો થાઓ " એમ ભાવવુ તે સાથીઆ ઉપર ત્રણ છૂટી છૂટી ઢગલી કરતા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થવાની અને તે ઉપર અર્ધચદ્રાકારે સિદ્ધશિલાનો આકાર કરતા મોક્ષ સ્થાનની પ્રાપ્તિ થવાની ભાવના ભાવવી

(૭) એ સાથીઆ ઉપર તથા સિદ્ધશિલાદિ ઉપર ઉત્તમ શ્રીફળ કે કરી પ્રમુખ સરસ ફળ અને નૈવેદ્ય મૂકીને, પોતાને ધર્મક્રિયા ક્યાના ઉત્તમ ફળ મગતા ॥ તથા અણાહારી પદ પ્રાપ્ત થવાની પ્રાર્થના કરવી એ રીતે દ્રવ્યપૂજા કરીને પછી એકચિત્તે પ્રભુના ગુણની સ્તુતિ મધુર સ્વરે શુદ્ધ ઉચ્ચાર થી શાતપણે કરવા રૂપ ભાવપૂજા કરવી ભાવપૂજા કરતા ગુરુ પ્રમુખ વડીલનો યથોચિત વિનય સાચવી, પ્રસ્તુત કાર્યમા સ્થિર ઉપયોગ રાખી પ્રભુના બહુમાનપૂર્વક ચૈત્યવદન કરવુ

(૮) દેરાસરમા કોઈએ પણ સમારભ બધી વાતચિત તથા મળમૂત્રાદિ દશ મોટી આશાતના કરવી નહિ, કેમકે તેથી બહુ દોષ લાગે છે દર્શન કરી બહાર નીકળતા પ્રભુને પુઠ ન દેવી બાજુ પરના દ્વારથી નીકળવુ

દશ આશાતના આ પ્રમાણે —

૧ તબોળ ખાવુ, ૨ પાણી પીવુ, ૩ ભોજન કરવુ, ૪ જોડા પહેરી રાખવા, ૫ મૈથુન સેવવુ, ૬ સૂવુ, ૭ થુકવુ, ૮-૯ લઘુ નીતિ વડીનીતિ કરવી, ૧૦ જુગટુ રમવુ

આ દશ આશાતના તો અવશ્ય તજવી

ચોવીશ તીર્થંકરના નામ તથા માતા, પિતા, દેહ-માન, લછન અને આયુષ્યનો કોઠો

નંબર	તીર્થંકરોના નામ	માતાના નામ	પિતાના નામ	શરીર માન ધનુષ્ય	લછન	આયુષ્ય
૧	ઋષભદેવ	મારુદેવી	નાભિ	૫૦૦	વૃષભ	૮૪ લાખ પૂર્વ
૨	અજિતનાથ	વિજયા	જિતશત્રુ	૪૫૦	હાથી	૭૨ ,,
૩	સંભવનાથ	સેના	જિતારિ	૪૦૦	ઘોડો	૬૦ ,,
૪	અભિનંદન	સિદ્ધાર્થા	સંવર	૩૫૦	વાદરો	૫૦ ,,
૫	સુમતિનાથ	મંગળા	મેઘ	૩૦૦	ક્રોંચ	૪૦ ,,
૬	પદ્મપ્રભ	સુસીમા	શ્રીધર	૨૫૦	પદ્મ	૩૦ ,,
૭	સુપાર્શ્વનાથ	પૃથ્વી	પ્રતિષ્ઠ	૨૦૦	સ્વસ્તિક	૨૦ ,,
૮	ચંદ્રપ્રભ	લક્ષ્મણા	મહાસેન	૧૫૦	ચંદ્ર	૧૦ ,,
૯	સુવિધિનાથ	રામા	સુગ્રીવ	૧૦૦	મગર	૨ ,,
૧૦	શીતળનાથ	નંદા	દ્રઢરથ	૯૦	શ્રીવત્સ	૧ ,,
૧૧	શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ	વિષ્ણુ	૮૦	ગેંડો	૮૪ લાખ વર્ષ
૧૨	વાસુપૂજ્ય	જયા	વસુપૂજ્ય	૭૦	પાડો	૭૨ ,,
૧૩	વિમળનાથ	શ્યામા	કૃતવર્મા	૬૦	સુઅર	૦ ,,
૧૪	અનંતનાથ	સુયશા	સિંહસેન	૫૦	સિંચાણો	૩૦ ,,
૧૫	ધર્મનાથ	સુવ્રતા	ભાનુ	૪૫	વજ્ર	૧૦ ,,
૧૬	શાંતિનાથ	અચિરા	વિશ્વસેન	૪૦	મૃગ	૧ ,,
૧૭	કુંથુનાથ	શ્રી	સૂર	૩૫	બોકડો	૯૫ હજાર વર્ષ
૧૮	અરનાથ	દેવી	સુદર્શન	૩૦	નંદાવર્ત	૮૪ ,,
૧૯	મલ્લિનાથ	પદ્માવતી	કુંભ	૨૫	કુંભ	૫૫ ,,
૨૦	મુનિસુવ્રત	પ્રભા	સુમિત્ર	૨૦	કાચબો	૩૦ ,,
૨૧	નમિનાથ	વપ્રા	વિજય	૧૫	નીલકમળ	૧૦ ,,
૨૨	નેમિનાથ	શિવા	સમુદ્રવિજય	૧૦	શંખ	૧ ,,
૨૩	પાર્શ્વનાથ	વામા	અશ્વસેન	૯ હાથ	સર્પ	૧૦૦
૨૪	મહાવીરસ્વામી	ત્રિશલા	સિદ્ધાર્થ	૭ હાથ	સિંહ	[illegible]

ચૈત્યવદન સાર (પ્રસ્તાવના રૂપે)

અરિહત ભગવતને અથવા તેમની પ્રતિમાજીને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરવો, પચાગ પ્રણામ કરવો તથા અનેક શ્લોક કાવ્યાદિકથી સ્તવના કરવી એ સર્વને ચૈત્યવદન કહે છે ' જગચિતામણિના ' પાઠથી ' કલ્લાણકદ ' ની સ્તુતિ સુધીના સર્વ સૂત્રોનો ઉપયોગ ચૈત્યવદનને વિષે અનુક્રમે કરાય છે તેમા પ્રથમ જગચિતામણિ અથવ બીજુ કોઇ પણ ચૈત્યવદન ' જ કિચિ ' સહિત બોલવામા આવે છે એમા મુખ્યત્વે અરિહત અથવા સિદ્ધ પરમાત્માનુ ગુણ-કીર્તન હોય છે અને ' જ કિચિ 'મા જગતને વિષે જ્યા જ્યા જેટલી જેટલી જિનપ્રતિમા છે તે સર્વેને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરવામા આવ્યો છે પછી ' શક્રસ્તવ ' અથવા ' નમુત્થુણ 'ના સૂત્રપાઠનો ઉચ્ચાર કરીને અરિહત પ્રભુને અનેક શુભોપમાપૂર્વક સ્તવ્યા છે અને તેની છેલ્લી ગાથા જે પૂર્વાચાર્યકૃત છે તેમા ત્રણે કાળના (દ્રવ્ય) જિનેશ્વર ભગવતને નમસ્કાર કરવામા આવ્યો છે પછી ત્રૈલોકયવર્તી સકળ ચૈત્યો(જિનપ્રતિમાઓ)ને નમસ્કાર કરવા રૂપે ' જાવતિ ચેઇઆઇ ' નો પાઠ ભણાય છે અને પછી સમસ્ત નિર્ગ્રથ એવા મહામુનિ મહારાજોને વદન કરવા નિમિત્તે ખમાસમણપૂર્વક ' જાવત કેવિ સાહૂ ' નો પાઠ કહેવામા આવે છે ત્યારબાદ ચૌદ પૂર્વમાથી ઉદ્ધાર કરેલા પચપરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ સસ્કૃત મત્રપાઠ (નમોઽર્હત્૦) નો ઉચ્ચાર કરીને ' ઉવસગ્ગહર ' અથવા કોઇ બીજુ સ્તવન કહેવામા આવે છે ઉવસગ્ગહર કે જે નવસ્મરણમાહે બીજુ સ્મરણ છે તેમા ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની અત્યત ઉદારતામથી ભક્તિપૂર્વક સ્તુતિ તથા પ્રાર્થના કરવામા આવી છે સ્તવન બોલ્યા પછી શ્રી વીતરાગ દેવની સમીપે ' જય વીયરાય ' નો પાઠ કહેવાય છે તેમા " અનેક શુભ ગુણોની મને પ્રાપ્તિ થાઓ

અને મારા દુર્ગુણોનો નાશ થાઓ તથા દેવગુરુના ચરણકમળની સેવા મને ભવોભવ એટલે આ સંસારમા મારે રહેવુ પડે ત્યાસુધી હો " ઇત્યાદિક હાર્દિક પ્રાર્થના કરવામા આવી છે દરેક ગાથામા મુખ્યત્વે કરીને પ્રભુની સ્તુતિ સાથે શુભ પ્રાર્થના કરવામા આવી છે અને છેવટે જિનશાસનની જયસ્તુતિરૂપ સંસ્કૃત શ્લોક કહ્યો છે એ પછી ચૈત્યસ્તવનો પાઠ અરિહંત ભગવાનની પ્રતિમાનુ આરાધન કરવા નિમિત્તે કાઉસ્સગ્ગ કરવાની સૂચના રૂપે બોલાય છે અને પછી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી પાચ જિનોની સ્તુતિ રૂપ ' કલ્લાણકંદં ' ની થોય અથવા કોઇ બીજી થોય નર્ણ તીર્થંકર દેવની કહેનામા આવે છે ઇત્યાદિક ચૈત્યવંદન વિધિનો વિસ્તાર સૂત્ર-અર્થની સમજૂતી સાથે આ પુસ્તકમા કરવામા આવ્યો છે ગૃહસ્થ ભાઇ-બહેનો પ્રભુની દ્રવ્યપૂજા કર્યા બાદ તેમજ ત્યાગી સાધુ સાધ્વી પ્રમુખ પણ પ્રથમ ખમાસમણ દઈ ' ઇરિયાવહી ' થી 'લોગસ્સ' પર્યંત સૂત્રપાઠ કહી ઇરિયાવહી પડિક્કમી સ્થિરતા પ્રમાણે જઘન્ય, મધ્યમ કે ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન જિનમંદિરમા પ્રતિદિન કરે છે જઘન્ય ચૈત્યવંદનનો વિધિ ઉપર દર્શાવેલ છે મધ્યમ ચૈત્યવંદન ચાર થોયવડે પ્રતિક્રમણ પ્રસંગે કરાય છે અને ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન આઠ થોયવડે પૌષધ-વ્રતાદિક પ્રસંગે શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ કરે છે તેમ ત્યાગી સાધુ સાધ્વીઓએ પણ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન બનતા સુધી હમેશા કરવુ જોઇએ ૧૦૮ કાવ્યોવડે પ્રભુસ્તુતિ કરવાથી પણ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન લેખાય છે જેમને તે ન આવડે તેઓ ૧૦૮ નવકારમંત્રનો જાપ સ્થિરચિત્તથી કરી શકે છે અર્થની સમજ સાથે ચૈત્યવંદન કરતા ભાવ ઉલ્લાસ જાગે આવે છે અને ચિત્તની એકાગ્રતા વધે છે જેથી ભારે લાભ થતા પામે છે

જગચિન્તામણિ–ચૈત્યવંદન (મૂળપાઠ)

ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! ચૈત્યવંદન કરું ? ઇચ્છં, જગચિંતામણિ, જગનાહ, જગગુરૂ, જગરક્ખણ, જગબંધવ, જગસત્થવાહ, જગભાવ-વિઅક્ખણ, અટ્ઠાવય-સંઠવિઅ-રૂવ, કમ્મટ્ઠ-વિણાસણ, ચઉવીસંપિ જિણવર જયંતુ, અપ્પડિહયસાસણ ॥ ૧ ॥ કમ્મભૂમિહિં કમ્મભૂમિહિં, પઢમ-સંઘયણિ, ઉક્કોસય સત્તરિસય જિણવરાણ વિહરંત લબ્ભઈ, નવકોડિહિં કેવલિણ, કોડિસહસ્સ નવ સાહુ ગમ્મઇ, સંપઇ જિણવર વીસ મુણિ, બિહું કોડિહિં વરનાણ, સમણહ કોડિ સહસ્સ દુઅ, થુણિજ્જઈ નિચ્ચ વિહાણિ ॥૨॥ જયઉ સામિય જયઉ સામિય, રિસહ સત્તુંજિ, ઉજ્જિંતિ પહુ નેમિજિણ, જયઉ વીર સચ્ચઉરિમંડણ, ભરૂઅચ્છહિં મુણિસુવ્વય, મુહરિપાસ દુહ દુરિય-ખંડણ, અવરવિદેહિં તિત્થયરા, ચિહું દિસિ વિદિસિ જિં કેવિ, તીઆણાગયસંપઇઅ, વંદુ જિણ સવ્વેવિ ॥૩॥ સત્તાણવઇ સહસ્સા લક્ખા છપ્પન્ન અટ્ઠ કોડિઓ, બત્તિસય બાસિયાઇં તિયલોએ ચેઇએ વંદે ॥ ૪ ॥ પનરસ કોડિ સયાઇં, કોડી બાયાલ લક્ખ અડવન્ના, છત્તીસ સહસ અસિઇં (અસિયાઇં), સાસયબિંબાઇં પણમામિ ॥ ૫ ॥

સાર—જગચિંતામણિ–ચૈત્યવંદનના પાઠમાં અરિહંત ભગવાનનો મહિમા તથા ગુણ સારી રીતે ભાવથી વખાણ્યા છે, તેમજ સાક્ષાત્ ભગવાન બિરાજતા હોય ત્યારે જેવી રીતે તેમના મૂર્તિમાન દેહને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે તેવી રીતે આ પાઠથી હાલ જૈનવર્ગના પ્રસિદ્ધ તીર્થોને બહુમાનથી નમસ્કાર કર્યો છે

વળી જગતમા તીર્થંકરો તથા સાધુ મુનિરાજ હોય તો ઘણામા ઘણા કેટલા હોય તેની સખ્યા પણ બતાવી છે, તેમ જ હાલ દુનિયામા કેટલા હયાત છે, તે પણ જણાવ્યુ છે આ સિવાય ત્રણ લોકમા શાશ્વતા (સદાકાળ હોય તેવા) જિનમદિરો તથા તેમા રહેલી પ્રતિમાઓની સખ્યા કહીને તેને નમસ્કાર કર્યો છે

જગચિતામણિના અર્થની સમજૂતી

હે ભગવન્! આપની ઇચ્છા હોય અને મને આજ્ઞા આપો તો હુ પ્રતિમાવદનરૂપે આપની સ્તુતિ કરુ આપ કેવા છો? મનના સર્વ મનોરથને પૂર્ણ કરનાર એવા અમૂલ્ય ચિતામણિ રત્ન સમાન છો, વળી જગતના નાથ છો, તથા ધર્મનો ઉપદેશ દેવાથી જગતના ગુરુ છો, જગતના જીવોનું રક્ષણ કરો છો, વળી ધર્મી જીવોના સહાયકારક મોટા ભાઈ સમાન છો, તેમજ સસારી જીવોને મોક્ષનગરીએ પહોચાડવાને મોટા સાર્થવાહ એટલે આગેવાન વેપારી સમાન છો તથા જગતના સર્વ પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણવામા કુશળ છો, વળી અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત મહારાજાએ જેમના મણિરત્નમય બિબનું સ્થાપન કર્યું છે, તથા જેમણે આઠે કર્મનો નાશ કર્યો છે અને જેમનુ શાસન એટલે આજ્ઞાવચન કોઇથી પણ હણાય નહિ એવુ છે તેવા ચોવીશે જિનેશ્વર ભગવતોનો જય થાઓ (૧)

વળી જ્યા લોકો ખેતીવાડી કરીને ક નાનામોટામાના ધધારોજગારે કરીને અથવા હથિયાર વગેરેનો ઉપયોગ કરીને પોતાનુ ગુજરાન ચલાવે છે એવા આ મનુષ્ય લોકના પદરે[1] કર્મભૂમિ ક્ષેત્રોમા પહેલા સઘયણવાળા એટલે કુદરતી રીતે જ સૌથી મજબૂત શરીરવાળા ઘણામા ઘણા એક સો ને સિત્તેર (૧૭૦) તીર્થંકરો એક જ વખતે વિચરતા પમાય છે જ્યારે ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૭૦

[1] પાચ ભરત, પાચ ઐરવત અને પાચ મહાવિદેહ

એક સો ને સિત્તેર તીર્થંકરા વિચરતા હોય છે ત્યારે તેમની સાથે સર્વ કેવળી એટલે સ પૂર્ણ જ્ઞાનીઓની સ ખ્યા નવ ક્રોડની હોય છે અને ચોખુ સાધુપણુ પાળનારા મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટ સ ખ્યા નવ હજાર ક્રોડ(નેવુ અબજ)ની હોય છે વર્ત્તમાન કાળે વીશ જિનેશ્વરા પાચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા વિચરે છે, તેમની સાથે બે ક્રોડ સ પૂર્ણ જ્ઞાનીની સ ખ્યા છે અને શુદ્ધ સાધુની સ ખ્યા બે હજાર ક્રોડ (વીશ અબજ)ની છે એ સર્વની દરરોજ પ્રભાતે સ્તુતિ કરીએ (૨)

હે સ્વામી ! તમારા જય થાઓ ! શ્રી શત્રુ જયગિરિની ઉપર બિરાજતા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન તથા શ્રી ગિરનાર ઉપર બિરાજતા શ્રી નેમિનાથ ભગવાન જય પામો વળી સત્યપુરી–સાચોર નગરના આભૂષણરૂપ હે શ્રી મહાવીરસ્વામી ! તમારા જય થાઓ તથા ભરુચમા બિરાજતા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીને અને દુ ખરૂપ પાપને નાશ કરનારા એવા મુહરી (ટીંટાઇ) ગામમા બિરાજતા શ્રી મુહરી પાર્શ્વનાથને, તેમજ બીજા પાચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રોના વિહરમાન તીર્થંકરોને તથા ચાર દિશા અને ચાર વિદિશામા ભૂતકાળ સ બધી ઙ વર્તમાનકાળ સ બધી કે ભવિષ્યકાળ સ બધી જે કોઇ તીર્થંકર ભગવાન હોય તે સર્વેને હુ નમસ્કાર કરુ છુ (૩)

સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળમા સર્વે મળીને આઠ ક્રોડ, છપ્પન લાખ, સત્તાણુ હજાર, બત્રી સો અને બ્યાસી (૮૫૭૦૦૨૮૨) જિનમ દિરોને મારા નમસ્કાર થાઓ (૪)

તથા ઉપર કહેલા જિનમ દિરોમા બિરાજતી ૫ દર અબજ, બે તાલીશ ક્રોડ, અઠ્ઠાવન લાખ, છત્રીશ હજાર અને એ શી (૧૫૪૨ ૫૮૩૬૦૮૦) શાશ્વતી જિનપ્રતિમાઓને મારા નમસ્કાર હો. (૫)

‘જ કિંચ’ સૂત્ર (સમજૂતી સાથે)

જ કિંચિ નામતિથ્થ, સગ્ગે પાયાલિ માણુસે લોએ, જાઇ જિણુબિ બાઇ, તાઇ સવ્વાઇ વ દામિ ॥ ૧ ॥

સ્વર્ગમા, પાતાળમા તથા મનુષ્ય લોકને વિષે જે કોઇ જિનેશ્વર ભગવાનના નામવાળુ તીર્થ હોય તેને તથા એ ત્રણે લોકને વિષે જે જે શ્રી જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ હોય તે સર્વ પ્રતિમાઓને હુ નમસ્કાર કરુ છુ

નમુથ્થુણ અથવા શક્રસ્તવ. (મૂળ પાઠ)

નમુથ્થુણ અરિહ તાણ, ભગવ તાણ ॥ ૧ ॥ આઇગરાણ, તિથ્થયરાણ, સયસ બુદ્ધાણ ॥ ૨ ॥ પુરિસુત્તમાણ, પુરિસસીહાણ, પુરિસવરપુ ડરીયાણ, પુરિસવરગ ધહથ્થીણ ॥ ૩ ॥ લોગુત્તમાણ, લોગનાહાણ, લોગહિયાણ, લોગપઇવાણ, લોગપજ્જોઅગરાણ ॥૪॥ અભયદયાણ, ચખ્ખુદયાણ, મગ્ગદયાણ, સરણદયાણ, બોહિદયાણ ॥ ૫ ॥ ધમ્મદયાણ, ધમ્મદેસયાણ, ધમ્મનાયગાણ, ધમ્મસારહીણ, ધમ્મવરચાઉર તચક્કવટ્ટીણ ॥ ૬ ॥ અપ્પડિહયવરનાણદ સણધરાણ, વિયટ્ટછઉમાણ ॥ ૭ ॥ જિણાણ જાવયાણ, તિન્નાણ તારયાણ, બુદ્ધાણ બોહયાણ, મુત્તાણ મોઅગાણ ॥ ૮ ॥ સવ્વન્નૂણ, સવ્વદરિસીણ, સિવ-મયલ-મરુઅ મણ તમખ્ખય-મવ્વાબાહ-મપુણરાવિત્તિ-સિદ્ધિગઇ નામધેય ઠાણ સ પત્તાણ, નમો જિણાણ, જિયભયાણ ॥ ૯ ॥ જે અ અઇઆ સિદ્ધા, જેઅ ભવિસ તિણાગએ કાલે, સ પઇઅ વટ્ટમાણા, સવ્વે તિવિહેણ વ દામિ ॥ ૧૦ ॥

નમુથ્થુણંના અર્થની સમજુતી

અરિહંત ભગવંતને નમસ્કાર થાઓ [૧] એ ભગવાન કેવા છે? તે વખાણે છે—ધર્મની શરૂઆત કરનાર તથા ચાર પ્રકારના સંઘરૂપ તીર્થને સ્થાપનાર છે વળી કોઈ પણ ગુરુની સહાયતા વગર જે પોતાની મેળે જ જ્ઞાની થયા છે, [૨] તથા સર્વ પુરુષોમાં ઉત્તમ છે, તથા ધર્મને વિષે પુરુષાર્થમાં સિંહ સમાન શૂરા છે વળી ગુણે કરીને પુરુષોને વિષે ઉજ્જવળ પુંડરીક કમળ સમાન ઉત્તમ છે અને કર્મવૈરીરૂપ સામાન્ય હસ્તીને નસાડવામાં પુરુષોને વિષે પ્રધાન ગંધહસ્તી સમાન છે [૩] વળી ત્રણે લોકમાં શ્રેષ્ઠ છે, તથા જગતના નાથ છે અને જગતના હિત કરનાર છે, તથા જગતના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરવામાં દીપક સમાન છે, તથા પોતાના સંપૂર્ણ જ્ઞાને કરીને જગતમાં સૂર્ય સમાન પ્રકાશક છે [૪] વળી ભગવાન સંસારી જીવોના સર્વે ભય ટાળી અભયદાનના આપનાર છે જ્ઞાન—ચક્ષુ આપનાર છે, અર્થાત સર્વ વસ્તુનું જ્ઞાન કરાવનાર છે, તથા મોક્ષ—માર્ગ બતાવનાર છે, તેમજ નિરાધાર પ્રાણીઓના આધાર છે, વળી સમકિતની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે [૫] વળી ધર્મના દાતાર છે, ધર્મનો ઉપદેશ કરનાર છે, ધર્મના નાયક છે, ધર્મરૂપી રથનું રક્ષણ કરવામાં સારથીસમાન છે તથા આ સંસારની ચાર ગતિનો અંત આણવામાં મોટા ધર્મ—ચક્રવર્તી છે [૬] વળી કોઈથી હણાય નહિ એવા સર્વોત્તમ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના ધારક છે અને જેમની દોષવાળી છદ્મસ્થાવસ્થા દૂર થઈ છે [૭] વળી પ્રભુએ પોતે કર્મશત્રુઓને જીત્યા છે અને બીજાને તે ઉપર જીત અપાવે છે, પોતે સંસારસમુદ્રને તર્યા છે અને બીજાને તેથી તારે છે, તથા પોતે જ્ઞાની થયા છે અને બીજાને જ્ઞાની કરે છે, તેમજ પોતે કર્મથી રહિત થયેલા છે અને બીજાને કર્મરહિત કરે છે [૮] વળી જેઓ સર્વ વસ્તુને સંપૂર્ણપણે જાણે દેખે છે તથા જ્યાં કાંઈ પણ

જાતનો ઉપદ્રવ નથી, કોઇ પણ પ્રકારની ચપળતા નથી, તથા જ્યા સપૂર્ણ નિરોગીપણુ છે એવી અત રહિત, નાશ રહિત તથા સર્વ બાધા-પીડાએ રહિત સ્થિતિ છે તથા જ્યાથી ફરી પાછુ સસારમા અવતરવુ પડતુ નથી અને જેનુ નામ મોક્ષગતિ છે, તે રૂપ ઉત્તમ સ્થાનક જેમણે પ્રાપ્ત કર્યુ છે એવા સર્વ ભયને જીતનાર જિનેશ્વર ભગવતોને નમસ્કાર થાઓ [૯] વળી જે જે તીર્થંકર ભગવાન અતીતકાળમા મોક્ષ પામ્યા છે તેમને, ભવિષ્યકાળમા તીર્થંકરની પદવી ભોગવી મોક્ષ પામશે તેમને તથા હાલ વર્તમાનકાળમા જે જે તીર્થંકરો વિદ્યમાન છે તે સર્વે (દ્રવ્યજિનો)ને હુ શુદ્ધ મન, વચન, કાયાએ કરી નમસ્કાર કરુ છુ [૧૦]

" જાવતિ ચેઇઆઇ. "

(અર્થ-સમજૂતી સાથે)

જાવતિ ચેઇઆઇ, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ,
સવ્વાઇ તાઇ વદે, ઇહ સતો તથ્થ સતાઇં ॥૧॥

સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળલોકને વિષે રહેલી જેટલી જિનપ્રતિમા છે તે સર્વેને હુ અહીંઆ રહીને નમસ્કાર કરુ છુ

" જાવત કે વિ સાહૂ. "

(અર્થ-સમજૂતી સાથે)

જાવત કે વિ સાહૂ, ભરહેરવય મહાવિદેહે ય,
સવ્વેસિં તેસિ પણઓ, તિવિહેણ તિદડવિરયાણ ॥૧॥

ત્રિવિધે કરીને મન, વચન તથા કાયાના અશુભ દડથી-વિરુદ્ધ આચરણથી વિરમેલા-રહિત થયેલા એવા અઢી દ્વીપને વિષે આવેલા

પાચ ભરત તથા પાચ ઐરવત અને પાચ મહાવિદેહક્ષેત્રમા જે કોઈ સાધુ-મુનિ મહારાજ હોય, તે સર્વેને મારો નમસ્કાર થાઓ

નમોઽર્હત્ (પચ પરમેષ્ઠિ—નમસ્કાર)

અથ સાથે

નમોઽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્ય ॥ ૧ ॥

શ્રી અરિહત તથા શ્રી સિદ્ધ ભગવાન તથા આચાર્ય તથા ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુમુનિરાજને હુ નમસ્કાર કરુ છુ

(આ પચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર સ્ત્રીઓએ ભણવાનો નથી)

" ઉવસગ્ગહર—સ્તોત્ર "

(શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીકૃત)

ઉવસગ્ગહર પાસ, પાસ વદામિ કમ્મઘણમુક્ક,
વિસહરવિસનિન્નાસ, મગલકલ્લાણઆવાસ ॥ ૧ ॥
વિસહરફુલિંગમત, કઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ,
તસ્સ ગહરોગમારી-દુટ્ઠ જરા જતિ ઉવસામ ॥ ૨ ॥
ચિટ્ઠઉ દૂરે મતો, તુજ્ઝ પણામો વિ બહુફલો હોઇ,
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવતિ ન દુક્ખદોગચ્ચ ॥ ૩ ॥
તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે, ચિંતામણિકપ્પપાયવબ્ભહિએ,
પાવતિ અવિગ્ઘેણ, જીવા અયરામર ઠાણ ॥ ૪ ॥
ઈઅ સથુઓ મહાયસ !, ભત્તિબ્ભરનિબ્ભરેણહિયએણ;
તા દેવ દિજ્જ બોહિં, ભવે ભવે પાસજિણચદ ! ॥ ૫ ॥

" ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર " ની સમજૂતી.

સર્વ જાતની પીડાને ટાળનાર એવો પાર્શ્વ નામનો યક્ષ (દેવતા) જેનો સેવક છે તથા સર્વ કર્મસમૂહથી મુક્ત અને આ સંસારના મોહમમતારૂપી સર્પના ઝેરનો તદ્દન નાશ કરનાર તેમજ સર્વ દુઃખથી રહિત-એકાંત મંગળ ને કલ્યાણના સ્થાનરૂપ હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી! હું તમને નમસ્કાર કરું છું (૧)

વળી હે પ્રભુ! તમારા નામના વિષહરફુલ્લિંગ મંત્રને જે કોઇ મનુષ્ય કંઠને (હૃદયને) વિષે સદાકાળ ધારણ કરી રાખે તેની સર્વે પ્રકારની ગ્રહની પીડા તથા રોગની પીડા અને મરકીનો ભય તેમજ દુષ્ટ અને આકરા એકાંતરીયા વિગેરે તાવની પીડા પણ શાંત થઇ જાય છે (૨)

વળી હે ભગવંત! તમારા નામમંત્રનું સ્મરણ કરવાનું તો દૂર રહ્યું, પણ તમને નમસ્કાર જ માત્ર શુદ્ધ મનથી કરવામાં આવે તો તે પણ મહા ફળદાયક છે, કેમકે તમને પ્રણામ કરનારો જીવ કદાચ મનુષ્યગતિમાં કે કર્મના યોગે તિર્યંચગતિમાં અવતર્યો હોય તો ત્યાં પણ તે દુઃખ કે દૌર્ભાગ્યપણાને પામતો નથી (૩)

સર્વ મનવાંચ્છિત પૂર્ણ કરનાર ચિંતામણિરત્ન અને કલ્પવૃક્ષ કરતાં પણ અધિક (લાભદાયક) એવી તમારા વચનની શુદ્ધ શ્રદ્ધા (સમ્યક્ત્વ) પ્રાપ્ત થવાથી, જીવ વગરહરકતે અજરામરસ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે એટલે જ્યાં જન્મમરણનું કાંઇ પણ દુઃખ નથી એવું મોક્ષસ્થાનક મેળવે છે (૪)

એવી રીતે હે મોટા યશના ધણી! મેં મારા હૃદયના પૂર્ણ ભક્તિના ઉભરા સહિત તમારી સ્તુતિ કરી છે તે કારણ માટે હે પરમેશ્વર! સામાન્ય કેવળીને વિષે ચંદ્રમા સમાન હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી! હું જ્યાંસુધી મોક્ષે ન જાઉં ત્યાંસુધી મને આ સંસારમાં જન્મોજન્મ બોધિબીજની (ધર્મની) પ્રાપ્તિ કરાવજો (૫)

" જય વીયરાય "

(શ્રી વીતરાગ દેવને પ્રાર્થના)

જય વીયરાય ! જગગુરૂ, હોઉ મમ તુહ પભાવઓ ભયવ, ભવનિવ્વેઓ મગ્ગા-ણુસારિયા ઇટ્ઠફ્લસિદ્ધિ ॥૧॥ લોગવિરૂદ્ધચ્ચાઓ, ગુરૂજણપૂઆ પરત્થકરણં ચ, સુહગુરૂજોગો તવ્વયણ-સેવણા આભવમખંડા ॥૨॥ વારિજ્જઇ જઇવિ નિયાણ-બંધણં વીયરાય તુહ સમએ, તહવિ મમ હુજ્જ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણં ॥૩॥ દુક્ખખઓ કમ્મખઓ, સમાહિમરણં ચ બોહિલાભો અ, સ પજ્જઉ મહ એઅ, તુહ નાહ ! પણામકરણેણં ॥૪॥ સર્વ મંગલમાંગલ્ય, સર્વકલ્યાણકારણં, પ્રધાન સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥૫॥

" જય વીયરાય " નો અર્થ-સમજૂતી

હે વીતરાગ ! હે જગતગુરુ ! તમારો જય થાઓ હે ભગવન્ ! તમારા પ્રતાપથી મને આ સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય થાઓ અને તમારા કહેલા માર્ગ પ્રમાણે ચાલવાનું થાઓ તથા મારા વાંચ્છિત સફળ થાઓ (૧)

વળી લોકના આચારથી ઊલટી રીતે ન ચાલું એવી બુદ્ધિ આપો, તેમજ માતા, પિતા, ધર્માચાર્ય વિગેરે ગુરુજનની સેવા-ભક્તિની તથા પરોપકાર કરવાની મતિ આપો તથા ભલા આચારવંત શુદ્ધ ઉપદેશક સદ્ગુરુનો સમાગમ થાઓ તથા તેના વચનની સેવા આ સંસારમાં હું જ્યાંસુધી રહું ત્યાંસુધી મને અખંડપણે હો (૨)

હે વીતરાગ ! જો કે તમારા કહેલા સિદ્ધાંતને વિષે તો ધર્મ કરણીના બદલામા અમુક સુખની વાન્છના કરવારૂપ નિયાણુ બાધવાની ના કહી છે, તો પણ આટલા વાના તો મને હોજો તેમા પ્રથમ તો ભવેભવમા તમારા ચરણકમળની સેવા, બીજુ મારા શારીરિક તથા માનસિક દુખનો નાશ તેમજ મારા સર્વ કર્મનો નાશ, તવા ત્રીજુ સમાધિ–મરણ તથા ચોથુ શુદ્ધ ધર્મમાર્ગની (બોધિની) પ્રાપ્તિ–એ ચાર વાના હે નાથ ! તમને નમસ્કાર કરવા થકી મને મળજો (૩–૪)

સર્વ માગલિકને વિષે મહા ઉત્તમ મ ગળરૂપ અને સર્વ સુખને વિષે મહાસુખના હેતુરૂપ, તથા સર્વ ધર્મમા શ્રેષ્ઠ–એવુ જૈનશાસન જયવ તુ વર્તે છે અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વરના આજ્ઞા વચન સર્વોત્કૃષ્ટ જયવ તા વર્તે છે (૫)

" અરિહ તચેઇઆણ "

(કાઉસ્સગ્ગના હેતુઓ.)

અરિહ તચેઇયાણ, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગ ॥ ૧ ॥ વ દણવત્તિયાએ, પૂઅણવત્તિયાએ, મક્કારવત્તિયાએ, સમ્માણવત્તિયાએ, બોહિલાભવત્તિયાએ, નિરૂવસગ્ગ-વત્તિયાએ ॥ ૨ ॥ સદ્ધાએ, મેહાએ, ધિઈએ, ધારણાએ, અણુપ્પેહાએ, વડ્ઢમાણીએ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગ ॥ ૩ ॥

" અરિહ તચેઇઆણ " ની અર્થ–સમજૂતી

અરિહ ત પ્રભુની પ્રતિમાને વ દન કરવાના હેતુથી હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ (૧) અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનને નમસ્કાર કરવાથી જે પાપનો નાશ થાય તથા જે પુન્યની પ્રાપ્તિ થાય તે મને આ કાઉસ્સગ્ગથી થાય તે માટે હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ તથા જિન-

પ્રતિમાની પુષ્પાદિકે પૂજા કરવાથી જે ફળ થાય તે થવા માટે હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ તથા જિનપ્રતિમાને વસ્ત્ર આભરણાદિકે પૂજતા જે ફળ થાય તે થવા માટે હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ તથા શ્રી જિનપ્રતિમા આગળ ભક્તિપૂર્વક ગીત, ગાન, સ્તુતિ વિગેરે કરવાથી જે લાભ થાય તે થવા માટે હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ તેમજ ધર્મની પ્રાપ્તિને અર્થે અને મોક્ષસુખ મેળવવા માટે હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ (૨) વળી હુ શ્રદ્ધાએ, નિર્મળ બુદ્ધિથી, શાતપણે અને પ્રભુના ગુણને ધારતો તથા તેના ગુણને વારવાર ચિતવતો અને ધર્મભાવની વૃદ્ધિ કરતો હુ કાઉસ્સગ્ગ કરુ છુ (૩)

"કલ્લાણકંદ" ની સ્તુતિ

(અર્ધમાગધી ભાષા)

કલ્લાણકંદ પઢમ જિણિંદ, સતિ તઓ નેમિજિણ મુણિંદ, પાસ પયાસ સુગુણિક્કઠાણ, ભત્તીઇ વંદે સિરિવદ્ધમાણ ॥ ૧ ॥ અપાર—સસાર—સમુદ્દપાર, પત્તા સિવ દિંતુ સુઇક્કસાર, સવ્વે જિણિંદા સુરવિંદવંદા, કલ્લાણવલ્લીણવિસાલકંદા ॥ ૨ ॥ નિવ્વાણમગ્ગે વરજાણકપ્પ, પણાસિયાસેસકુવાઇદપ્પ, મય જિણાણ સરણ બુહાણ, નમામિ નિચ્ચ તિજગપ્પહાણ ॥૩॥ કુંદિંદુગોક્ખીરતુસારવન્ના, સરોજહત્થા કમલે નિસન્ના, વાએસિરી પુત્થયવગ્ગહત્થા, સુહાય સા અમ્હ સયા પસત્થા ॥ ૪ ॥

સુખની વૃદ્ધિના મૂળરૂપ પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને અને સોળમા શ્રી શાતિનાથ ભગવાનને તથા બાવીશમા

શ્રી નેમિનાથ જિનેશ્વરને વળી જગતમા મ પૂર્ણ જ્ઞાનથી પ્રકાશનાર ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને તેમજ ક્ષમા, દયા, જ્ઞાનાદિક અનેક ગુણના એક અનુપમ સ્થાનરૂપ ચોવીશમા શ્રી વધમાન સ્વામીને ભક્તિપૂર્વક હુ નમસ્કાર કરુ છુ (૧)

અપાર અને અનત સમારરૂપી સમુદ્રનો અત આણી મોક્ષપદને પામેલા તથા દેવોના સમુદાયવડે વદન કરાયેલા અને સુખવૃદ્ધિની વેલના વિશાળ મૂળરૂપ એવા સર્વે શ્રેષ્ઠ જિનેશ્વર ભગવતા, મને તમામ પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે સારરૂપ એવુ મોક્ષપદ આપો (૨)

મોક્ષમાર્ગને વિષે શ્રેષ્ઠ રથ સમાન, તથા તમામ કુવાદીઓના ગર્વનો સ પૂર્ણ નાશ કરનારા અને પડિત પુરુષોને આધારરૂપ તેમજ ત્રણે જગતને વિષે સર્વોત્તમ એવા શ્રી જિનોક્ત સિદ્ધાન્તને હુ નિરતર નમસ્કાર કરુ છુ (૩)

મચકુદનુ ફૂલ, ચદ્રમા, ગાયનુ દૂધ તથા પાણીના કણીયા એ ચાર સમાન ઉજ્વળ વર્ણવાળી, હાથમા કમળ ધરનારી તથા કમળના આસનવાળી, વળી જેના બીજા હાથમા પુસ્તકો રહેલા છે એવી ઉત્તમ સરસ્વતી દેવી, અમને સદા સુખકારી થાઓ (૪)

" પુખ્ખરવરદીવડ્ઢે "

(શ્રુત—સ્તવ સૂત્ર મૂળપાઠ)

પુખ્ખરવરદીવડ્ઢે, ધાયઈસ ડે અ જબુદીવે અ,
ભરહેરવયવિદેહે, ધમ્માઈગરે નમસામિ ॥ ૧ ॥
તમતિમિરપડલવિદ્ધ-સણસ્સ સુરગણનરિદમહિયસ્સ,
સીમાધરસ્સ વદે, પપ્ફોડિઅ મોહજાલસ્સ ॥ ૨ ॥

[1]જાઈજરામરણસોગપણાસણસ્સ, કલ્લાણપુક્ખલવિસાલસુહાવહસ્સ, કો દેવદાણવનરિંદગણચ્ચિઅસ્સ, ધમ્મસ્સ સારમુવલબ્ભ કરે પમાય ॥૩॥ [2]સિદ્ધે ભો પયઓ ણમો જિણમએ નંદી સયા સંજમે, દેવં નાગસુવન્નકિન્નરગણ-સ્સબ્ભુઅભાવચ્ચિએ, લોગો જત્થ પઈટ્ઠિઓ જગમિણં તેલુક્કમચ્ચાસુરં. ધમ્મો વડ્ઢઉ સાસઓ વિજયઓ ધમ્મુત્તરં વડ્ઢઉ ॥૪॥ સુઅસ્સ ભગવઓ. કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ વંદણવત્તિયાએ૦ ॥

" પુક્ખરવરદીવડ્ઢે "

[શ્રુતસ્તવ] ની અર્થ—સમજૂતી

જંબૂદ્વીપ, ધાતકીખંડ તથા અર્ધો પુષ્કરવર દ્વીપ, મળીને અઢી દ્વીપના પાચ ભરત તથા પાચ ઐરવત અને પાચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રોમા ધર્મના મૂળ રોપનાર શ્રી સીમધરસ્વામી વિગેરે ભગવતોને હું નમસ્કાર કરુ છુ (૧)

અજ્ઞાનરૂપી ઘોર અધકારનો વિનાશ કરનાર તથા મોહજાળને તાડી નાખનાર અને દેવતાઓના સમુદાયને તથા મનુષ્યના રાજાઓને પણ પૂજનિક એવા સિદ્ધાતને હું નમસ્કાર કરુ છુ ૨

જન્મ, જરા, મરણ તથા શોકનો સપૂર્ણ નાશ કરનાર, વળી અતિશય બહોળી સુખમાતા આપનાર તથા દેવ, દાનવ અને મનુષ્યના ઈંદ્રોને પણ પૂજવા યોગ્ય એવા ધર્મના-સારભૂત સિદ્ધાતનો મહિમા જાણ્યા પછી કયો મૂર્ખ માણસ તેના આરાધનમા પ્રમાદ કરે ? (૩)

---

૧ વસતતિલક છદ છે ૨ શાર્દૂલવિક્રીડિત છદ છે

હે જ્ઞાનવંત લોકો ! (સર્વનય—પ્રમાણથી) સિદ્ધ એવા જિનમતરૂપી સિદ્ધાંતને હું આદર સહિત નમસ્કાર કરું છું (તે જિનમતના પ્રતાપથી) મને ચારિત્રભાવની વૃદ્ધિ થાઓ ! જે ચારિત્રધર્મનું વૈમાનિક તથા ભવનપતિ તેમજ જ્યોતિષી અને વ્યંતર દેવોના સમુદાયે સાચા ભાવથી પૂજન કર્યું છે, વળી જે જિનમતમાં (તેમના સિદ્ધાંતોમાં) આ જગતના સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળરૂપી ત્રણે લોકનું તથા ત્રણે કાળનું જ્ઞાન સમાયલું છે, તે શ્રુતધર્મ વૃદ્ધિ પામો વળી જેનો અર્થ શાશ્વતો છે, તથા વિજયવંત છે તે સિદ્ધાંતધર્મ, ચારિત્રધર્મની ઉત્તમતા થાય તેવી વૃદ્ધિને પામો (૪) હે ભગવંત! આવા સિદ્ધાંતનું આરાધન કરવા માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરું છું (અથવા સિદ્ધાંત રૂપી ભગવાનને આરાધવા માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરું છું)

" સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં " (સિદ્ધસ્તવ—સૂત્ર.)

સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં, પારગયાણં પરંપરગયાણં, લોઅગ્ગમુવગયાણં, નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં ॥૧॥ જો દેવાણવિ દેવો, જં દેવા પંજલી નમંસંતિ, તં દેવદેવમહિઅં, સિરસા વંદે મહાવીરં ॥૨॥ ઇક્કોવિ નમુક્કારો, જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ, સંસારસાગ- રાઓ, તારેઇ નરં વ નારિં વા ॥૩॥ ઉજ્જિંતસેલસિ- હરે, દિખ્ખા નાણં નિસીહિઆ જસ્સ, તં ધમ્મચક્ક- વટ્ટિં અરિટ્ઠનેમિં નમંસામિ ॥૪॥ ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દોય—વંદિયા જિણવરા ચઉવ્વીસં, પરમટ્ઠનિટ્ઠિઅટ્ઠા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥૫॥

" સિદ્ધાણુ બુદ્ધાણુ " ની અર્થ—સમજૂતી.

જેણે પોતાના આત્માનો સર્વ અર્થ પૂર્ણ કર્યો છે, વળી જે તત્ત્વજ્ઞાની છે, તથા જે સંસારનો પાર પામીને અનુક્રમે મોક્ષને પામ્યા છે, તે સર્વ સિદ્ધ ભગવંતોને સદાકાળ મારો નમસ્કાર હો ૧

જે દેવના પણ દેવ છે, વળી જેને દેવતાઓ હાથ જોડીને નમસ્કાર કરે છે, તથા જે ઇંદ્રોવડે પૂજાયેલા છે, તે શ્રી મહાવીર સ્વામીને હું મસ્તકવડે નમસ્કાર કરું છું ૨

સામાન્ય કેવળી ભગવાનમાં વૃષભ સમાન શ્રી વર્ધમાન-સ્વામીને, સિદ્ધાંતમાં કહ્યા પ્રમાણે, ભાવપૂર્વક એક વાર પણ કરેલ નમસ્કાર નર, નારી (કે કૃત્રિમ નપુંસક)ને સંસારસાગરથી તારી પાર ઉતારે છે ૩

ગિરનાર પર્વતના શિખર ઉપર જેના ત્રણ કલ્યાણક દીક્ષા, કેવળ અને મોક્ષરૂપ થયા છે તે કર્મરૂપી શત્રુનો નાશ કરનાર, ધર્મચક્રવર્તી બાવીશમા શ્રી અરિષ્ટનેમિ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું ૪

અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવેલા ચાર મુખવાળા જિનપ્રાસાદમાં, દક્ષિણ દિશાએ શ્રી સંભવનાથથી માંડીને શ્રી પદ્મપ્રભ સુધીના ચાર તીર્થંકરોના, તથા પશ્ચિમ દિશાએ શ્રી સુપાર્શ્વનાથથી માંડીને ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ સુધીના આઠ તીર્થંકરોના, તથા ઉત્તર દિશાએ પંદરમા શ્રી ધર્મનાથથી માંડીને ચોવીશમા શ્રી મહાવીરસ્વામી સુધીના દશ તીર્થંકરોના, તથા પૂર્વ દિશાએ પહેલા શ્રી ઋષભદેવ ને બીજા શ્રી અજિતનાથ એ બે તીર્થંકરોના, મળીને વર્તમાન કાળના ચોવીશે તીર્થંકરોના પ્રતિબિંબ જિનો જે છે, જે ઇંદ્રાદિકવડે વંદાયા છે, તથા જે પોતાના સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ કરી મોક્ષસુખરૂપ સંપૂર્ણ ફળ પામ્યા છે, એવા તે સિદ્ધ ભગવંતો મને મોક્ષનું સુખ આપો ૫

" वेयावच्चगराणु " (शासनदेवतानी स्तुतिरूप)सूत्र

वेयावच्चगराणु संतिगराणु सम्मद्दिट्ठिसमाहिगराणु करेमि काउस्सग्गं ॥ १ ॥

" वेयावच्चगराणु " सूत्रनी समजूती.

श्री जिनशासनना सहायकारी, सारसंभाळ तथा चिन्ता करनार अने क्षुद्र उपद्रव तथा विघ्नो टाळनार, समस्त संघने सुखशांति करनार, तेमज शुद्ध श्रद्धावंत, बोधवान सम्यग्दृष्टि जीवोने समाधि पमाडनार श्री गोमुख तथा चक्रेश्वरी विगेरे शासनदेवतानु आराधन करवा माटे हु काउस्सग्ग करु छु

श्री महावीर स्तुति. (हरिभद्रसूरिकृत)

[१]संसारदावानलदाहनीरं, संमोहधूलीहरणे समीरं, मायारसादारणसारसीरं, नमामि वीरं गिरिसारधीरं ॥ १ ॥ [२]भावावनामसुरदानवमानवेन—चूलाविलोल कमलावलिमालितानि, संपूरिताभिनतलोकसमीहितानि, कामं नमामि जिनराजपदानि तानि ॥ २ ॥ [३]बोधागाधं सुपदपदवी नीरपूराभिरामं, जीवाहिंसा विरललहरीसंगमागाहदेहम् चूलावेलं गुरुगममणिसंकुलं दूरपारं, सारं वीरागमजलनिधिं सादरं साधु सेवे ॥ ३ ॥ [४]आमूलालोलधूलीबहुलपरिमलालीढलोलालि माला, झंकारारावसारामलदलकमलागारभूमिनिवासे !, छायासंभारसारे ! वरकमलकरे ! तारहाराभिरामे !, वाणीसंदोहदेहे ! भवविरहवरं देहि मे देवि ! सारम्॥४॥

१ इंद्रवज्रा २ वसंततिलका ३ मंदाक्रांता ४ स्त्रग्धरावृत्त

સંસારદાવા (મહાવીર સ્તુતિ) ની અર્થ સમજૂતી.

સંસારરૂપી દાવાગ્નિના તાપને ઓલવવામાં પાણી સમાન, તથા અજ્ઞાનરૂપી ધૂળને ઉડાડી નાખવામાં પવન સમાન, વળી કપટ રૂપી પૃથ્વીને ઉખેડી નાખવામાં તીક્ષ્ણ હળ સમાન અને ધૈર્યતામાં મેરુપર્વત સમાન શ્રી મહાવીરસ્વામીને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧

અત્યંત ભાવપૂર્વક નમન કરી રહેલા સર્વ દેવતા તથા મનુષ્યના નાયકોના મસ્તકને વિષે બિરાજિત સુંદર ઉપર રહેલી દેદીપ્યમાન કમળની શ્રેણિઓથી જેનું પૂજન થઈ રહેલું છે એવા તથા પોતાના ભક્તજનોના સર્વ મનોવાંછિત પૂર્ણ કરનાર શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના તે પ્રસિદ્ધ ચરણોને હું યથેચ્છપણે નમસ્કાર કરું છું ૨

ગંભીર બોધવાળા, સુંદર પદોની પંક્તિરૂપી પાણીના પ્રવાહે કરીને શોભાયમાન, તથા જીવદયારૂપી નિરંતર વહેતા તરંગોના પરસ્પર મળવાથી અગાધ છે પ્રમાણ જેનું, વળી શાસ્ત્રની ચૂલિકા રૂપી વેલો જેમાં વહી રહી છે અને મોટા તેમજ સરખા પાઠરૂપી રત્નોથી જે ભરપૂર છે તથા જેનો પાર પામવો બહુ કઠણ છે તેવા શ્રી વીરપરમાત્માએ પ્રકાશેલા ઉત્તમ સિદ્ધાંતરૂપી સમુદ્રને શુદ્ધ ભાવથી આદરપૂર્વક હું સેવું છું ૩

ઠેઠ મૂળ પર્યંત ડોલતું તથા મકરંદના અત્યંત સુગંધી રજ કણોની સુવાસમાં મગ્ન થઈ રહેલા હારબંધ ચપળ ભમરાઓના મનોહર ગુંજારવથી શોભતું અને નિર્મળ પત્રવાળું એવું જે કમળ તેની ઉપર રહેલા ભુવનના મધ્યભાગમાં જેનો નિવાસ છે, તથા જેના શરીરની ઉત્તમ કાંતિ છે તથા જેના હાથમાં શ્રેષ્ઠ કમળ રહેલું છે અને જેનું હૃદય શોભાયમાન હારવડે પ્રકાશી રહ્યું છે, તેમજ જેણે જિનેશ્વર ભગવંતની વાણીરૂપી શરીર ધારણ કર્યું છે, તેવી હે શ્રુતદેવી ! સરસ્વતિ ! મને સંસારના દુઃખમાંથી છૂટવારૂપ મોક્ષસુખનું શ્રેષ્ઠ વરદાન આપો ૪

વિભાગ બીજો

કંઠસ્થ કરવાયોગ્ય ચૈત્યવંદન સ્તુતિ સ્તવનોનો સંગ્રહ.

શ્રી શત્રુંજયનું શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત ચૈત્યવંદન

[1]વિમળ કેવળ જ્ઞાન કમલા, કલિત ત્રિભુવન હિતકરં,
સુરરાજ સંસ્તુત ચરણ પંકજ, નમો આદિ જિનેશ્વરં ॥ ૧ ॥
વિમળગિરિવર શૃંગ મંડણ, પ્રવર ગુણગણ ભૂધરં, સુર અસુર કિન્નર
કોડી સેવિત, નમો૦ ॥ ૨ ॥ કરતી નાટક કિન્નરીગણ ગાય
જિનગુણ મનહરં, નિર્જરાવલી નમે અહોનિશ, નમો૦ ॥૩॥
પુંડરીક ગણપતિ સિદ્ધિ સાધી કોડી પણ મુનિ મનહરં,
વિમળગિરિવર શૃંગ સિદ્ધા, નમો૦ ॥૪॥ નિજ સાધ્ય સાધન
સુર મુનિવર, કોડીનંત એ ગિરિવરં, મુક્તિ રમણી વર્યા રંગે,
નમો૦ ॥ ૫ ॥ પાતાળ નર સુર લોકમાંહી, વિમળગિરિવર તો
પરં, નહીં અધિક તીરથ તીર્થપતિ કહે, નમો૦ ॥ ૬ ॥ ઇમ
વિમળગિરિવર શિખરમંડણ, દુઃખ વિહંડણ ધ્યાઈએ; નિજ શુદ્ધ
સત્તા સાધનાર્થં, પરમ જ્યોતિ નિપાઈએ ॥ ૭ ॥ જિત મોહ
કોહ વિછોહ નિદ્રા, પરમપદ સ્થિત જયકરં, ગિરિરાજ સેવા
કરણ તત્પર, પદ્મવિજય સુહિતકરં ॥૮॥

પંડિત શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત

ચૈત્યવંદનની ચોવીશી

(૧) આદિ દેવ અલવેસરુ, વિનીતાનો રાય, નાભિરાયા કુળ મંડણો, મરુદેવા માય ॥ ૧ ॥ પાચશે ધનુષની દેહડી, પ્રભુજી પરમ દયાળ, ચોરાશી લાખ પૂર્વનુ, જસ આયુ વિશાળ ॥ ૨ ॥ વૃષભ લંછન જિન વૃષધરુ[1]એ, ઉત્તમ ગુણમણિખાણ, તસ પદપદ્મસેવનથકી, લહીએ અવિચલ ઠાણ ॥ ૩ ॥

---

(૨) અજિતનાથ પ્રભુ અવતર્યા, વિનીતાનો સ્વામી, જિતશત્રુ વિજયાતણો, નંદન શિવગામી ॥ ૧ ॥ બહોતેર લાખ પૂરવતણું, પાળ્યુ જેણે આય, ગજ લંછન લંછન નહિ, પ્રણમે સુરરાય ॥ ૨ ॥ સાડા ચારશે ધનુષની એ, જિનવર ઉત્તમ દેહ, પાદપદ્મ તસ પ્રણમીએ, જેમ લહીએ શિવગેહ ॥ ૩ ॥

---

(૩) સાવત્થી નયરી ધણી, શ્રી સંભવનાથ, જિતારી નૃપ નંદનો, ચલવે શિવ સાથ ॥ ૧ ॥ સેનાનંદન ચંદને, પૂજો નવ અંગે, ચારશે ધનુષ્યનુ દેહમાન, પ્રણમુ મનરંગે ॥ ૨ ॥ સાઠ લાખ પૂરવતણું એ, જિનવર ઉત્તમ આય, તુરગ[2] લંછન પદપદ્મને, નમતા શિવસુખ થાય ॥ ૩ ॥

---

(૪) નંદન સંવર રાયના, ચોથા અભિનંદન, કપિ[3] લંછન વંદન કરો, ભવદુ:ખ નિકંદન ॥ ૧॥ સિદ્ધાર્થા જસ માવડી, સિદ્ધારથ જસ તાય, સાડા ત્રણશે ધનુષ્ય માન, સુંદર જસ કાય ॥ ૨ ॥ વિનીતાવાસી વંદીએ એ, આયુ લખ પચાસ, પૂરવ તસ પદપદ્મને, નમતા શિવપુર વાસ ॥ ૩॥

---

૧ ધર્મને ધારણ કરનાર ૨ ઘોડો ૩ વાનર

(૫) સુમતિનાથ સુહકરુ, કોશલ્યા જસ નયરી, મેઘરાય મંગલાતણો, નંદન જિતવયરી ॥ ૧ ॥ ક્રૌચ લંછન જિનરાજીયો, ત્રણસેં ધનુષની દેહ, ચાલીશ લાખ પૂરવતણું, આયુ અતિ ગુણગેહ ॥ ૨ ॥ સુમતિ ગુણે કરી જે ભર્યો એ, તર્યો સંસાર અગાધ, તસ પદપદ્મસેવાથકી, લહો સુખ અવ્યાબાધ ॥ ૩ ॥

(૬) કોસંબી પુરી રાજીયો, ધર નરપતિ તાય, પદ્મપ્રભ પ્રભુનામથી, સુસીમા જસ માય ॥ ૧ ॥ ત્રીશ લાખ પૂરવતણું, જિન આયુ પાળી, ધનુષ અઢીશે દેહડી, સવિ કર્મને ટાળી ॥૨॥ પદ્મલંછન પરમેસરુએ, જિનપદપદ્મની સેવ, પદ્મવિજય કહે કીજીએ, ભવિજન સહુ નિત્યમેવ ॥ ૩ ॥

(૭) શ્રી સુપાસજિણંદ પાસ, ટાળ્યો ભવફેરો, પૃથ્વી માતાને ઉરે, જાયો નાથ હમેરો ॥ ૧ ॥ સુપ્રતિષ્ઠ સુત સુંદરુ, વાણારસી રાય, વીશ લાખ પૂરવતણું, પ્રભુજીનું આય ॥ ૨ ॥ ધનુષ બસે જિન દેહડી એ, સ્વસ્તિક લંછન સાર, પાદપદ્મ જસ રાજતા, તાર તાર ભવ તાર ॥ ૩ ॥

(૮) લક્ષ્મણા માતા જનમીયા મહસેન જસ તાય, ઉડુપતિ લંછન દીપતો, ચંદ્રપુરીનો રાય ॥ ૧ ॥ દશ લાખ પૂરવ આઉખું, દોઢસો ધનુષની દેહ, સુરનરપતિ સેવા કરે, ધરતા અતિ સસનેહ ॥ ૨ ॥ ચંદ્રપ્રભ જિન આઠમા એ, ઉત્તમ પદ દાતાર, પદ્મવિજય કહે પ્રણમીએ, મુજ પ્રભુ પાર ઉતાર ॥ ૩ ॥

(૯) સુવિધિનાથ નવમા નમું, સુગ્રીવ જસ તાત, મગર લંછન ચરણે નમું, રામા રૂડી માત ॥ ૧ ॥ આયુ બે લાખ

પૂરવતણુ, શત ધનુષની કાય, કાકંદી નગરી ધણી, પ્રણમુ પ્રભુપાય ॥ ૨ ॥ ઉત્તમ વિધિ જેહથી લહ્યો એ, તિણે સુવિધિ જિન નામ, નમતા તસ પદ પદ્મને, લહીએ શાશ્વત ધામ ॥ ૩ ॥

---

(૧૦) નંદા દઢરથ નંદનો, શીતલ શીતળ નાથ, રાજા ભદ્દિલપુરતણો, ચલવે શિવ સાથ ॥ ૧ ॥ લાખ પૂરવનું આઉખુ, નેઉ ધનુષ પ્રમાણ, કાયા માયા ટાળીને, લહ્યા પંચમ નાણ ॥ ૨ ॥ શ્રીવચ્છ લંછન સુંદરુ એ, પદ પદ્મે રહે જાસ, તે જિનની સેવાથકી, લહીએ લીલ વિલાસ ॥ ૩ ॥

---

(૧૧) શ્રી શ્રેયાંસ અગ્યારમા, વિષ્ણુ નૃપ તાય, વિષ્ણુ માતા જેહની, એંશી ધનુષની કાય ॥ ૧ ॥ વર્ષ ચોરાશી લાખનું, પાળ્યુ જિણે આય, ખડ્ગી લંછન પદકજે[1], સિંહપુરીનો રાય ॥ ૨ ॥ રાજ્ય તજી દીક્ષા વરી એ, જિનવર ઉત્તમ જ્ઞાન, પામ્યા તસ પદપદ્મને, નમતા અવિચલ થાન ॥ ૩ ॥

---

(૧૨) [2]વાસવ-વંદિત વાસુપૂજ્ય, ચંપાપુરી ઠામ, વસુ પૂજ્ય કુળ ચંદ્રમા, માતા જયા નામ ॥ ૧ ॥ મહિષ લંછન જિન બારમા, શીત્તેર ધનુષ પ્રમાણ, કાયા આયુ વરસ વળી, બહોતેર લાખ વખાણ ॥ ૨ ॥ સંઘ ચતુર્વિધ સ્થાપીને એ, જિન ઉત્તમ મહારાય, તસ મુખપદ્મ વચન સુણી, પરમાનંદીત થાય ॥ ૩ ॥

---

(૧૩) કંપિલપુર વિમલ પ્રભુ, શ્યામા માત મલ્હાર[3], કૃતવર્મા નૃપ કુળ-નભે[4], ઉગમીયો દિનકાર ॥ ૧ ॥ લંછન રાજવરાહનું, સાઠ ધનુષની કાય, સાઠ લાખ વરસા તણુ, આયુ અતિ સુખદાય ॥ ૨ ॥ વિમલ વિમલ પોતે થયા એ, સેવક વિમલ કરેહ, તુજ પદપદ્મ વિમલ પ્રત્યે, સેવુ ધરી સસનેહ ॥ ૩ ॥

* ગેંડો ૧ ચરણકમળે ૨ ઇંદ્રોવડે ૩ પુત્ર ૪ આકાશમાં

(૧૪) અનંત અનંત ગુણ આગરુ, અયોધ્યાવાસી, સિંહસેન નૃપ નંદનો, થયો પાપ નિકાસી[1] ॥ ૧ ॥ સુજસા માતા જનમિયો, ત્રીશ લાખ ઉદાર, વરસ આઉખુ પાળિયુ, જિનવર જયકાર ॥ ૨ ॥ લંછન સિંચાણાતણુ એ, કાયા ધનુષ પચાસ, જિનપદપદ્મ નમ્યા થકા, લહીએ સહજવિલાસ ॥ ૩ ॥

(૧૫) ભાનુનંદન ધર્મનાથ, સુવ્રતા ભલી માત; વજ્ર લંછન વજ્રી[2] નમે, ત્રણ ભુવન વિખ્યાત ॥ ૧ ॥ દશ લાખ વરસનુ આઉખુ, વપુ ધનુષ પીસ્તાલીશ, રત્નપુરીનો રાજીયો, જગમા જસ જગીશ ॥ ૨ ॥ ધર્મ મારગ જિનવર કહ્યો એ, ઉત્તમ જન આધાર, તીણે તુજ પાદપદ્મતણી, સેવા કરુ નિરધાર ॥ ૩ ॥

(૧૬) શાંતિ જિનેશ્વર સોળમા, અચિરાસુત વંદો, વિશ્વસેન કુળ નભમણિ[3], ભવિજન સુખકંદો ॥ ૧ ॥ મૃગલંછન જિન આઉખુ, લાખ વરસ પ્રમાણ, હથ્થિણાઉર નયરી ધણી, પ્રભુજી ગુણમણિખાણ ॥ ૨ ॥ ચાળીશ ધનુષની દેહડી એ, સમચોરસ સંઠાણ, વદન પદ્મ જ્યુ ચંદલો, દીઠે પરમ કલ્યાણ ॥ ૩ ॥

(૧૭) કુંથુનાથ કામિત દિયે, ગજપુરનો નાથ, સિરિ માતા ઉરે અવતર્યો, સુર નરપતિ તાય ॥ ૧ ॥ કાયા પાત્રીશ ધનુષની, લંછન જસ છાગ, કેવળનાનાદિક ગુણા, પ્રણુમો ધરી રાગ ॥ ૨ ॥ સહસ પંચાણુ વરસનુ એ, પાળી ઉત્તમ આય, પદ્મવિજય કહે પ્રણમીએ, ભાવે શ્રી જિનનાય ॥ ૩ ॥

૧ દૂરી ૨ ઇન્દ્ર ૩ સૂર્ય સમાન

(૧૮) નાગપુરે અર જિનવરૂ, સુદર્શન નૃપનંદ, દેવી માતા જનમિયો, ભવિજન સુખકંદ ॥ ૧ ॥ લંછન નંદાવર્ત્તનું, કાયા ધનુષહ ત્રીશ, સહસ ચોરાશી વરસનું, આયુ જાસ જગીશ ॥ ૨ ॥ અરજ[1] અજર[2] અજ[3] જિનવરૂ એ, પામ્યા ઉત્તમ ઠાણ, તસ પદ પદ્મ આલંબતા, લહીએ પદ નિરવાણ ॥ ૩ ॥

(૧૯) મલ્લિનાથ ઓગણીશમા, જસ મિથિલા નયરી, પ્રભાવતી જસ માવડી, ટાળે કર્મ વયરી ॥ ૧ ॥ તાત શ્રી કુંભ નરેશરૂ, ધનુષ્ય પચીશની કાય, લંછન કળશ મંગલકરૂ, નિરમલ નિરમાય ॥ ૨ ॥ વરસ પંચાવન સહસનું એ, જિનવર ઉત્તમ આય, પદ્મવિજય કહે તેહને, નમતા શિવસુખ થાય ॥ ૩ ॥

(૨૦) મુનિસુવ્રત જિન વીશમા, [4]કચ્છપનું લંછન, પદ્મા માતા જેહની, સુમિત્ર નૃપનંદન ॥ ૧ ॥ રાજગૃહી નગરી ધણી, વીશ ધનુષ શરીર, [5]કર્મ નિકાચીત રેણુવ્રજ, ઉદ્દામ સમીર ॥૨॥ ત્રીશ હજાર વરસતણું એ, પાળી આયુ ઉદાર, પદ્મવિજય કહે શિવ વર્યા, શાશ્વત સુખ નિરધાર ॥ ૩ ॥

(૨૧) મિથિલા નગરી રાજીઓ, વપ્રા સુત સાચો, વિજયરાય સુત છોડીને, અવરા મત માચો ॥ ૧ ॥ નીલ કમલ લંછન ભલું, પન્નર ધનુષની દેહ, નમિ જિનવરનું શોભતું, ગુણગણ મણિ ગેહ ॥ ૨ ॥ દશ હજાર વરસતણું એ, પાળ્યું પરગટ આય, પદ્મવિજય કહે પુણ્યથી, નમીએ તે જિનરાય ॥ ૩ ॥

---

૧ રોગરહિત ૨ જરારહિત ૩ જન્મરહિત ૪ કાચબો ૫ નિકાચીત કર્મરૂપી રજમાત્રને ઝાટકી કાઢવા પ્રભંજન (વાયુ) સમાન

(२२) नेमिनाथ બાવીશમા, શિવાદેવી માય, સમુદ્રવિજય પૃથ્વીપતિ, જેહ પ્રભુના તાય ॥ ૧ ॥ દશ ધનુષની દેહડી, આયુ વરસ હજાર, શંખ લંછનધર સ્વામીજી, તજી રાજુલ નાર ॥ ૨ ॥ સૌરીપુરી નયરી ભલી એ, બ્રહ્મચારી ભગવાન, જિન ઉત્તમ પદપદ્મને નમતા અવિચળ થાન ॥ ૩ ॥

---

(૨૩) આશ પૂરે પ્રભુ પાસજી, ત્રોડે ભવ પાસ, વામા માતા જનમિયા, [1]આહ લંછન જાસ ॥ ૧ ॥ અશ્વસેન સુત સુખકરુ, નવ હાથની કાય, કાશી દેશ વાણારસી, પુણ્યે પ્રભુ આય ॥ ૨ ॥ એક સો વરસનુ આઉખુ એ, પાળી પાસકુમાર, પદ્મ કહે મુગતે ગયા, નમતા સુખ નિરધાર ॥ ૩ ॥

---

(૨૪) સિદ્ધારથ સુત વંદીએ, ત્રિશલાનો જાયો, ક્ષત્રીકુંડમા અવતર્યા, સુર નરપતિ ગાયો ॥ ૧ ॥ [2]મૃગપતિ લંછન પાઉલે, સાત હાથની કાય, બહોંતેર વરસનુ આઉખુ, વીર જિનેશ્વર રાય ॥ ૨ ॥ ક્ષમાવિજય જિનરાજના એ, ઉત્તમ ગુણ અવદાત, સાત બોલથી વર્ણવ્યો, પદ્મવિજય વિખ્યાત ॥ ૩ ॥ ઇતિ

ઇતિ શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત ચૈત્યવંદન ચોવીશી સંપૂર્ણ

છુટક ચૈત્યવંદનો

(૧) આદીશ્વર જિનરાયનો, ગણધર ગુણવંત, પ્રગટ નામ પુંડરીક જાસ, મહીમાહે[3] મહંત ૧ પંચ ક્રોડ મુનીંદ સાથ, અણસણ તીહા કીધ, શુક્લધ્યાન ધ્યાતા અમૂલ, કેવલ તીહા લીધ ૨ ચૈત્રી પુનમને દિને એ, પામ્યા પદ મહાનંદ, તે દિનથી પુંડરીક ગિરિ, નામ દાન સુખકંદ ૩

---

૧ સર્પ ૨ સિંહ ૩ પૃથ્વીમા

(२) જય જય નાભિનરિંદનંદ, સિદ્ધાચલમંડન, જય જય પ્રથમ જિણંદચંદ, ભવદુ:ખવિહંડણ १ જય જય સાધુ સુરીંદ વૃંદ, વંદીએ પરમેસર, જય જય જગદાનંદકંદ, શ્રી ઋષભ જિણેસર २ અમૃતસમ જિનધર્મનો એ, દાયક જગમાં જાણ, તુજ પદપંકજ પ્રીત ધરી, નિશદિન નમત કલ્યાણ ३

---

(૩) પરમેશ્વર પરમાતમા, પાવન પરમિઠ; જય જગગુરુ દેવાધિદેવ, નયણે મેં દિઠ १ અચલ અકલ અવિકાર સાર, કરુણા સિંધુ, જગતિ જન આધાર એક, નિષ્કારણ બંધુ २ ગુણ અનંત પ્રભુ તાહરા એ, કિમહી કહ્યા ન જાય, રામ પ્રભુ જિનધ્યાનથી, ચિદાનંદ સુખ થાય ३

---

(૪) શ્રી સીમંધર વીતરાગ, ત્રિભુવન ઉપગારી, શ્રી શ્રેયાંસ પિતા કુળે, બહુ શોભા તુમારી १ ધન્ય ધન્ય માતા સત્યકી, જેણે જાયો જયકારી, વૃષભલંછન બિરાજમાન, વંદે નરનારી २ ધનુષ પાંચશે દેહડી એ, સોહીએ સોવન વાન, કીર્તિવિજય ઉવજ્ઝાયનો, વિનય ધરે તુમ ધ્યાન ३

---

(૫) સીમંધર પરમાતમા, શિવસુખના દાતા, પુક્ખલવઇ વિજયે જયો, સર્વજીવના ત્રાતા १ પૂર્વવિદેહ પુંડરિગિણી, નયરીએ સોહે, શ્રી શ્રેયાંસરાજા તિહાં, ભવિયણના મન મોહે २ ચૌદ સુપન નિર્મળ લહી, સત્યકી રાણી માત, કુંથુ અર જિન અંતરે, સીમંધર જિન જાત ३ અનુક્રમે પ્રભુ જનમિયા, વળી યૌવન પાવે, માત પિતા હરખે કરી રુક્મણી પરણાવે ४ ભોગવી સુખ સંસારના, સંયમ મન લાવે, મુનિસુવ્રત નમિ અંતરે, દીક્ષા પ્રભુ પાવે ५ ઘાતિકર્મનો ક્ષય કરી, પામ્યા કેવલનાણ, વૃષભ લંછને શોભતા, સર્વ ભાવના જાણ ६ ચોરાશી પ્રભુ ગણધરા, મુનિવર એક સો

કોડ, ત્રણ ભુવનમા જોયતા, નહિ કોઈ એહની જોડ ૭ દસ લાખ કહ્યા કેવલી, પ્રભુજીનો પરિવાર, એક સમય ત્રણ કાળના, જાણે સર્વ વિચાર ૮ ઉદય પેઢાલ જિનાતરે એ, થાશે જિનવર સિદ્ધ, જશવિજય ગુરુ પ્રણમતા, મનવાછિત ફળ લીધ ૯

---

(૬) અરિહત નમો ભગવત નમો, પરમેશ્વર જિનરાજ નમો, પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રેમે પેખત, સિધ્યા સઘળા કાજ નમો અ૦ ૧ પ્રભુ પારગત પરમ મહોદય, અવિનાશી અકલક નમો, અજર અમર અદ્ભુત અતિશય નિધિ, [1]પ્રવચનજલધિમયક નમો અ૦ ૨ તિહુયણ ભવિયણ જનમનવછિય,-પૂરણ દેવ રસાલ[2] નમો, લળી લળી પાય નમુ હુ ભાળ, કર જોડીને ત્રિકાળ નમો અ૦ ૩ સિદ્ધ બુદ્ધ તું જગ જન સજ્જન [3]નયનાનન્દન દેવ નમો, સકલ સુરાસુર નરવર નાયક, સારે અહનિશ સેવ નમો અ૦ ૪ તુ તીર્થંકર સુખકર સાહિબ, તુ નિષ્કારણ બધુ નમો, શરણાગત ભવિને હિતવત્સલ, તુહિ કૃપારસ સિધુ નમો અ૦ ૫ કેવલનાનાદર્શે દર્શિત, લોકાલોકસ્વભાવ નમો, નાશિત સકલ કલક કલુષગણ, દુરિત ઉપદ્રવ ભાવ નમો અ૦ ૬ જગચિતા મણિ જગગુરૂ જગહિતકારક જગજનનાથ નમો, ઘોર અપાર ભવોદધિ તારણ, તુ શિવપુરનો સાથ નમો અ૦ ૭ અશરણ શરણ નિરાગ નિરજન, નિરૂપાધિક જગદીશ નમો, [4]બોધિ દીઓ અનુપમ દાનેસર, જ્ઞાનવિમલ સૂરીશ નમો અ૦ ૮

---

૧ શ્રુતસાગરની વૃદ્ધિ કરવા ચદ્ર સમાન ૨ કલ્પવૃક્ષ ૩ નેત્રને આનદકારી ૪ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધર્મનો લાભ

૪ પંડિત શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત સ્તુતિ [થોય] ચોવીશી.

(૧) આદિ જિનવર રાયા, જાસ સોવન કાયા, મરુદેવી માયા, ધોરી લંછન પાયા, જગત સ્થિતિ નિપાયા, શુદ્ધ ચારિત્ર પાયા, કેવલસિરી રાયા, મોક્ષનગરે સધાયા ॥ ૧ ॥ સવિ જિન સુખકારી, મોહ મિથ્યા નિવારી, દુરગતિ દુખભારી, શોક સંતાપ વારી, શ્રેણિ ક્ષપક સુધારી, કેવલાનંત ધારી, નમીએ નરનારી, જેહ વિશ્વોપકારી ॥ ૨ ॥ સમવસરણ બેઠા, લાગે જે જિનજી મીઠા, કરે [1]ગણપ પઇટ્ઠા, ઇંદ્ર ચંદ્રાદિ દીઠા, દ્વાદશાંગી વરિટ્ઠા, ગુંથતા ટાળે [2]રિટ્ઠા, ભવિજન હોય હિટ્ઠા, દેખી પુન્યે ગરિટ્ઠા ॥ ૩ ॥ સુર સમકિતવંતા, જેહ રિધ્ધે મહંતા, જેહ સજ્જન સંતા, ટાળીએ મુજ ચિંતા, જિનવર સેવંતા, વિઘ્ન વારે દુરંતા, જિન ઉત્તમ થુણંતા, પદ્મને સુખ દિંતા ॥ ૪ ॥

(૨) વિજયાસુત વંદો, તેજથી જ્યું દિણંદો[3], શીતલતાએ ચંદો, ધીરતાએ ગિરિંદો[4], મુખ જેમ અરવિંદો[5], જાસ સેવે સુરિંદો, લહો પરમાનંદો, સેવના સુખકંદો[6] ॥ ૧ ॥

(૩) સંભવ સુખદાતા, જેહ જગમાં વિખ્યાતા, ષટ્ જીવોના ત્રાતા, આપતા સુખશાતા, માતા ને ભ્રાતા, કેવલજ્ઞાન જ્ઞાતા, દુખ દોહગ [7]ત્રાતા, જાસ નામે પળાતા ॥ ૧ ॥

(૪) સંવરસુત સાચો, જાસ સ્યાદ્વાદ વાચો, થયો હીરો જાચો, મોહને દેઇ તમાચો, પ્રભુ ગુણ ગણ માચો, એહને ધ્યાને રાચો, જિન પદ સુખ સાચો, ભવ્ય પ્રાણી નીકાચો[8] ॥ ૧ ॥

૧ ગણધર પ્રતિષ્ઠા ૨ પાપ ૩ સૂર્ય ૪ મેરુ ૫ કમળ ૬ સુખનું મૂળ ૭ દારિદ્રનો સમૂહ ૮ બાંધો

(५) सुमति सुमतिदाइ, मगला जास माइ, मेरु ने राइ, ओर एहने तुलाइ, क्षय कीधा धाइ[1], केवलज्ञान पाइ, नहि ऊणीम काइ, सेवीए ए सदाइ ॥ १ ॥

---

(६) अढीशे धनुष काया, त्यकत मद मोह माया, सुसीमा जस माया, शुक्ल जे ध्यान ध्याया, केवल वर पाया, चामराहि धगाया, सेवे सुरगाया, मोक्षनगरे सधाया ॥ १ ॥

---

(७) सुपास जिन वाणी, साभळे जेह प्राणी, हृदये पहे-चाणी, ते तर्या भव्य प्राणी, पात्रीश गुणखाणी, सूत्रमा जे गुथाणी, षट्द्रव्यशुं जाणी, कर्म पीले ज्युं घाणी ॥ १ ॥

---

(८) सेवे सुरवृदा, जास चरणारविंदा, अट्ठम जिनचदा, चदवरणे सोहदा, महसेन नृपनदा, कापता दुखददा, [2]लछन मिष चदा, पाय मानु सेवदा ॥ १ ॥

---

(९) [3]नरदेव [4]भावदेवो, जेहनी सारे सेवो, जेह देवाधि देवो, सार जगमा ज्यु मेवो जोता जग एहवो, देव दीठो न तेहवो, सुविधि जिन जेहवो, मोक्ष दे ततखेवो[5] ॥ १ ॥

---

(१०) शीतळ जिन स्वामी, पुन्यथी सेव पामी प्रभु आतमरामी, सर्व परभाववामी, जे शिवगति गामी, शाश्वतानद धामी, भवि शिवसुख कामी, प्रणमीए शिश नामी ॥ १ ॥

---

१ धाति कर्म २ लछनना मिषे आवीने चद्रमा आपनी सेवा करे छे एम हुं मानु छु ३ राजा-महाराजा ४ चार निकायना देवता ५ तत्काळ

(૧૧) વિષ્ણુ જસ માત, જેહના વિષ્ણુ તાત, પ્રભુના અવદાત[1], તીન ભુવને વિખ્યાત, સુરપતિ સંઘાત[2], જાસ નિકટે આયાત, કરી કર્મનો ઘાત, પામિયા મોક્ષ શાત ॥ ૧ ॥

(૧૨) વિશ્વના ઉપગારી, ધર્મના અધિકારી, ધર્મના દાતારી, કામ ક્રોધાદિ વારી, તાર્યા નર નારી, દુઃખ દોહગ્ગ હારી, વાસુપૂજ્ય નિહારી, જાઉં હું નિત્ય વારી ॥ ૧ ॥

(૧૩) વિમળ જિન જુહારો, પાપ સંતાપ વારો, [3]શ્યામાંગ મલ્હારો, વિશ્વ કીર્તિ વિફારો, યોજન વિસ્તારો, જાસ વાણી પ્રસારો, ગુણ ગણ આધારો, પુન્યના એ પ્રકારો ॥ ૧ ॥

(૧૪) અનંત અનંત નાણી, જાસ મહિમા ગવાણી, સુરનર તિરિ[4] પ્રાણી, સાંભળે જાસ વાણી, એક વચન સમજાણી, જેહ સ્યાદ્વાદ જાણી, તર્યા તે ગુણખાણી, પામિયા સિદ્ધિ રાણી ॥ ૧ ॥

(૧૫) ધરમ ધરમ ધોરી, કર્મના પાસ તોરી, કેવળશ્રી જોરી, જેહ ચોરે ન ચોરી, દર્શની મદ છોરી, જાય ભાગ્યા સટોરી, નમે સુરનર કોરી તે વરે સિદ્ધિ ગોરી ॥ ૧ ॥

(૧૬) વંદો જિન શાંતિ, જાસ સોવન્ન કાંતિ, ટાળે ભવ ભ્રાંતિ, મોહ મિથ્યાત્વ શાંતિ, દ્રવ્ય ભાવ અરિ પાંતિ[5], તાસ કરતા નિકાંતિ[6], ધરતા મન ખાંતિ, શોક સંતાપ વાંતિ[7] ॥ ૧ ॥ દોય જિનવર નીલા, દોય ધોળા સુશીલા, દોય રક્ત રંગીલા, કાઢતા કર્મ કીલા, ન કરે કોઈ હીલા, દોય શ્યામા સલિલા ॥ સોળ

૧ ચરિત્ર ૨ ઇન્દ્રોનો સમુદાય ૩ શ્યામા માતાનો પુત્ર ૪ તિર્યંચ. ૫ શત્રુની શ્રેણી ૬ વિનાશ-વિધ્વંસ ૭ વમી નાખે છે

સ્વામીજી પીળા, આપજો મોક્ષલીલા ॥ ૨ ॥ જિનવરની વાણી, મોહવલ્લી કૃપાણી[1], સૂત્રે દેવાણી, સાધુને યોગ્ય જાણી, અર્થે ગુથાણી, દેવ મનુષ્ય પ્રાણી, પ્રણમો હિત આણી, મોક્ષની એ નિશાણી ॥ ૩ ॥ વાઘેશ્વરી દેવી, હર્ષ હિયડે ધરેવી, જિનવર પાય સેવી, સાર શ્રદ્ધા વરેવી, જે નિત્ય સમરેવી, દુઃખ તેહના હરેવી, પદ્મવિજય કહેવી, ભવ્ય સંતાપ ખેવી[2] ॥ ૪ ॥

---

(૧૭) કુંથુ જિનનાથ, જે કરે છે સનાથ, તારે ભવપાથ[3], જે ગ્રહી ભવ્ય હાથ, એહનો તજે સાથ, બાવળે દિયે બાથ, તારે સુરનર નાથ, જે સુણે એક ગાથ ॥ ૧ ॥

---

(૧૮) અર જિનવર રાયા, જેહની દેવી માયા, સુદર્શન નૃપ તાયા, જાસ સુવર્ણ કાયા, નંદાવર્ત પાયા, દેશના શુદ્ધ ગાયા, સમવસરણ વિરચાયા, ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી ગાયા ॥ ૧ ॥

---

(૧૯) મલ્લિજિન નમીએ, પૂર્વલા પાપ ગમીએ, ઇંદ્રિયગણ દમીએ, આણ જિનની ન ક્રમીએ[4], ભવમાં નવિ ભમીએ, સર્વ પરભાવ વમીએ[5], નિજગુણમાં રમીએ, કર્મમળ સર્વ ધમીએ[6] ॥૧॥

---

(૨૦) મુનિસુવ્રત નામે, જે ભવિ ચિત્ત કામે, નવિ સંપત્તિ પામે, સ્વર્ગના સુખ જામે, દુર્ગતિ દુઃખ વામે, નવિ પડે મોહ ભામે, સવિ કર્મ વિરામે, જઇ વસે સિદ્ધિ ધામે ॥ ૧ ॥

---

(૨૧) નમીએ નમિ નેહ, પુન્ય વાધે જ્યુ દેહ, અઘઓઘ સમુદય જેહ, તે ગ્રહે નાહિ રેહ, લહે કેવળ તેહ, સેવના કાર્ય એહ, લહે શિવપુર ગેહ, કર્મનો આણી છેહ ॥ ૧ ॥

---

૧ ખડગ-તરવાર ૨ ક્ષય કરનારી ૩ ભવ-સમુદ્ર ૪ ઉલ્લંઘીએ ૫ છાંડીએ ૬ [illegible]

(२२) राजुल वर नारी, रूपथी रति हारी, तेहना परिहारी, बालथी ब्रह्मचारी, पशुआं उगारी हुआ चारित्रधारी, केवलथी सारी, पामिया [1]घाति वारी ॥ १ ॥ त्रण ज्ञान संजुत्ता, मातनी कुखे हुता, जनमे पुरहुता[2], आवी सेवा करता, अनुक्रमे व्रत धरता, पंच समिति धरता, महीयल विचरता, केवलश्री वरता ॥ २ ॥ सवि सुरवर आवे, भावना चित्त लावे, त्रिगडुं सोहावे, देवछंदो बनावे, सिंहासन ठावे, स्वामीना गुण गावे, तिहां जिनजी आवे, तत्त्व वाणी सुणावे ॥ ३ ॥ शासन सुरी[3] सारी, अंबिका नाम धारी, समकिती नर नारी, पाप संताप वारी, प्रभु सेवाकारी, जाप जपीए सवारी, संघ दुरित निवारी, पद्मने जेह प्यारी ॥ ४ ॥

---

(२३) श्री पासजिणंदा, मुखपूनम चंदा ॥ पदयुग अरविंदा, सेवे चोसठ इंदा ॥ लंछन नागिंदा, जास पाये सोहंदा ॥ सेवे गुणी वृंदा जेहथी सुखकंदा ॥ १ ॥ जनमथी वर चार, कर्म नाशे इग्यार ॥ ओगणीश निरधार, देव कीधा उदार ॥ सवि चोत्रीश धार, पुन्यना ए प्रकार ॥ नमीए नरनार, जेम संसार पार ॥ २ ॥ एकादश चंगा, तिम बार उपंगा ॥ षट छेद सुचंगा, मूल चारे सुरंगा ॥ दश पयन्न सुसंगा, सांभळो थइ एकंगा ॥ अनुयोग बहु भंगा, नंदीसूत्र प्रसंगा ॥ ३ ॥ पासे यक्ष पासो, नित्य करतो निवासो ॥ अडतालीश जासो, सहस परिवार खासो ॥ सहुए प्रभुदासो, मागतां मोक्ष [illegible] ॥ कहे पद्म निकासो[4], विघ्नना वृंद पासो ॥ ४ ॥

---

(२४) महावीर [illegible]
मृगईदा[1], जास पाये सो[illegible]

१ घाति कर्म २ [illegible]

કરદા ॥ ટાળે ભવફંદા, સુખ આપે અમંદા ॥ ૧ ॥ અડ જિનવર માતા, મોક્ષમાં સુખશાતા ॥ અડ જિનની ખ્યાતા, સ્વર્ગ ત્રીજે અખ્યાતા ॥ અડ જિનપ-જનેતા[1], નાક[2] માહેંદ્ર યાતા ॥ અભિ જિનવર નેતા, શાશ્વતા સુખદાતા ॥ ૨ ॥ મલ્લિ નેમિ પાસ, આદિ અઠ્ઠમ ખાસ ॥ કરી એક ઉપવાસ, વાસુપૂજ્ય સુવાસ ॥ શેષ છઠ્ઠ સુવિલાસ, કેવલજ્ઞાન જાસ ॥ કરે વાણી પ્રકાશ, જેમ અજ્ઞાન નાશ ॥ ૩ ॥ જિનવર જગદીશ, જાસ મોટી જગીશ ॥ નહીં રાગ ને રીસ, નામીએ તાસ શિશ ॥ માતંગ સુર ઈશ, સેવતા રાત દીશ ॥ ગુરુ ઉત્તમ અધીશ, પદ્મ ભાખે સુશીશ ॥ ૪ ॥ ઇતિ

છૂટક થોયો.

(૧) શ્રી સીમંધર જિનવર, સુખકર સાહેબ દેવ, અરિહંત સકળની, ભાવ ધરી કરૂં સેવ, સકળ આગમ પારગ[3], ગણધર ભાષિત વાણી, જયવંતી આણા, જ્ઞાનવિમળ ગુણખાણી ॥ ૧ ॥
આ થોય ચારે વખત પણ કહેવાય છે

---

(૨) શ્રી સીમંધર દેવ સુહંકર, મુનિમનપંકજહંસાજી, કુંથુ અર જિન અંતર જનમ્યા, તિહુઅણ જસ પરશંસાજી, સુવ્રત નમિ અંતર વર દીક્ષા, શિક્ષા જગત [4]નિરાશંસ, ઉદય પેઢાલ જિનાંતરમાં પ્રભુ, જાશે શિવ વહુ પાસેજી ॥ ૧ ॥

---

(૩) શ્રી શત્રુંજય તીરથ સાર, ગિરિવરમાં જેમ મેરુ ઉદાર, ઠાકુર રામ અપાર, મંત્રમાંહી નવકાર જ જાણું, તારામાં જેમ ચંદ્ર વખાણું, જળધર જળમાં જાણું, પંખીમાં જેમ ઉત્તમ હંસ, કુળ માંહી જેમ ઋષભનો વંશ, નાભિતણો એ અંશ, ક્ષમાવંતમાં શ્રી અરિહંત, તપશૂરા મુનિવર મહંત, શત્રુંજય ગિરિ ગુણવંત ॥૧॥

---

૧ જિનેશ્વરની માતાઓ ૨ સ્વર્ગ ૩ પારગામી ૪ નિ સ્વાર્થપણે

(૪) શ્રી શત્રુંજય મંડણ, રીખભ જિણંદ દયાળ, મરૂદેવા નંદન વંદન કરૂં ત્રણ કાળ; એ તીરથ જાણી, પૂર્વ નવાણું વાર, આદીશ્વર આવ્યા, જાણી લાભ અપાર ॥ ૧ ॥ ત્રેવીશ તીર્થંકર, ચઢીઆ એણે ગિરિ ભાવે, એ તીરથના ગુણ, સુરઅસુરાદિક ગાવે, એ પાવન તીરથ, ત્રિભુવન નહિ તસ તોલે; એ તીરથના ગુણ, સીમંધર મુખ બોલે ॥ ૨ ॥ પુંડરગિરિ મહિમા, આગમમાં પ્રસિદ્ધ, વિમલાચલ ભેટી, લહીએ અવિચલ રિદ્ધ, પંચમી ગતિ પહોંતા, મુનિવર કોડાકોડ, એણે તીરથ આવી, કર્મ વિપાક વિછોડ ॥ ૩ ॥ શત્રુંજયકેરી, અહોનિશ રક્ષાકારી, શ્રી આદિજિનેશ્વર-આણ હૃદયમાં ધારી, શ્રી સંઘ વિઘનહર કવડ જક્ષ ભરપૂર, શ્રી સંઘના સંકટ, રવિબુધસાગર ચૂર ॥ ૪ ॥

---

(૫) પુંડરીક મંડણ પાય પ્રણમીજે, આદીશ્વર જિન ચંદાજી, નેમિ વિના ત્રેવીશ તીર્થંકર ગિરિ ચઢીયા આણંદાજી, આગમમાંહે પુંડરિક મહિમા, ભાખ્યો જ્ઞાન દીણંદાજી, ચૈત્રી પૂનમ દિન દેવી ચક્કેસરી, સૌભાગ્ય દ્યો સુખકંદાજી ॥ ૧ ॥

---

(૬) મણિરચિત સિંહાસન, બેઠા જગદાધાર, પર્યુષણકેરો, મહિમા અગમ અપાર, નિજ મુખથી દાખી, સાખી સુરનર વૃંદ, એ પર્વ પર્વમાં, જિમ તારામાં ચંદ ॥ ૧ ॥ નાગકેતુની પરે, કલ્પ સાધના કીજે, વ્રત નિયમ આખડી, ગુરૂમુખ અધિકી લીજે, દોય ભેદે પૂજા, દાન પંચ પ્રકાર, કર પડિક્કમણાં ધર, શિયળ અખંડિત સાર ॥ ૨ ॥ જે ત્રિકરણ શુદ્ધે, આરાધે નવ વાર, ભવ સાત આઠ, અવશેષ ન તાસ સંસાર, સહુ સૂત્રશિરોમણિ, કલ્પસૂત્ર સુખકાર, તે શ્રવણ સુણીને, સફળ કરો અવતાર ॥ ૩ ॥ સહુ ચૈત્ય જુહારી, ખમતખામણાં કીજે, કરી સાહમીવત્સલ કુગતિ દ્વાર પટ દીજે, અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ, ચિદાનંદ ચિત્ત લાઇ, ઇમ કરતા સંઘને, શાસન દેવ સહાઈ ॥ ૪ ॥

(૭) શંખેશ્વર પાસજી પૂજીએ, નરભવનો લાહો લીજીએ, મનવંછિત પૂરણ સુરતરુ, જય વામાસુત અલવેસરુ ॥ ૧ ॥ દોય રાતા જિનવર અતિ ભલા, દોય ધોળા જિનવર ગુણનીલા, દોય નીલા દોય શ્યામળ કહ્યા, સોળે જિન કંચન વર્ણ લહ્યા ॥ ૨ ॥ આગમ જે જિનવર ભાખીઓ, ગણધર તે હઇડે રાખીઓ, તેહનો રસ જેણે ચાખીઓ, તે હુઓ શિવસુખ ભાગીયો ॥ ૩ ॥ ધરણીધર રાય પદ્માવતી, પ્રભુ પાર્શ્વતણા ગુણ ગાવતી, સહુ સંઘના સંકટ ચૂરતી, નયવિમલના વંછિત પૂરતી ॥ ૪ ॥ ઇતિ ॥

૬ શ્રી પદ્મવિજયજી-કૃત પાંચ સ્તવનો

(૧) પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રણમીએ, જાસ સુગંધી રે કાય, [1]કલ્પવૃક્ષ પરે તાસ ઇંદ્રાણી નયન જે, ભૃંગ પરે લપટાય ॥૧॥ રોગ [2]ઉરગ તુજ નવિ નડે, અમૃત જે આસ્વાદ, તેહથી પ્રતિહત તેહ માનું કોઇ નવિ કરે, જગમાં તુમશું રે વાદ ॥ ૨ ॥ વગર ધોઈ તુજ નિરમળી, કાયા કંચનવાન, નહીં પ્રસ્વેદ લગાર તારે તું તેહને, જે ધરે તાહરું ધ્યાન ॥ ૩ ॥ રાગ ગયો તુજ મન થકી, તેહમાં [3]ચિત્ર ન કોય, [4]રુધિર આમિષથી રાગ[5] ગયો તુજ જન્મથી, દૂધ [6]સહોદર હોય ॥ ૪ ॥ શ્વાસોશ્વાસ કમળ સમો, તુજ [7]લોકોત્તર વાત, દેખે ન આહારનિહાર, ચર્મચક્ષુ ધણી, એવા તુજ અવદાત ॥ ૫ ॥ ચાર અતિશય મૂળથી, ઓગણીશ દેવના કીધ, કર્મ ખપ્યાથી અગ્યાર ચોત્રીશ એમ અતિશયા, સમવાયાંગે પ્રસિદ્ધ ॥ ૬ ॥ [8]જિન ઉત્તમ ગુણ ગાવતા, ગુણ આવે

---

૧ કલ્પવૃક્ષની પુષ્પમાળાની પેઠે ૨ સર્પ ૩ આશ્ચર્ય ૪ લોહી ને માંસમાંથી ૫ રતાશ-લાલ રંગ ૬ સદૃશ ૭ લૌકિક-આશ્ચર્યકારી ૮ જિનેશ્વર પ્રભુના ગુણમાં આત્મલક્ષ (સ્થિર ઉપયોગ) સહિત થતાં આપણામાં એવા ગુણો પ્રગટે છે

નિજ અંગ, પદ્મવિજય કહે એક સમય પ્રભુ પાળજો, જેમ થાઉં અક્ષય અભંગ પ્રધાન૦ ॥ ૭ ॥

(૨) ભાળમા શાન્તિ જિનેશ્વર દેવ કે અચિરાના નંદ રે, જેહની ચાર સુરપતિ સેવ ક અચિરાના નંદ રે; તિરિ નર સુર સહુ સમુદાય ક અ૦ એક યોજનમાંહે સમાય કે અ૦ ॥૧॥ તેહને પ્રભુજીની વાણી કે અ૦ પરિણમે સમજે જે ભવિપ્રાણી ક અ૦ સહુ જીવના સંશય ભાંજે કે અ૦ પ્રભુ મેઘધ્વનિ પરે ગાજે કે અ૦ ॥ ૨ ॥ જેહને જોયણ સવાસો માન ક અ૦ જે પૂર્વના રોગ તેહો થાન કે અ૦ સવિ નાશ થાયે નવા નાવે કે અ૦ ષટમાસ પ્રભુ પ્રભાવે કે અ૦ ॥ ૩ ॥ જિહાં જિનજી વિચરે રંગ કે અ૦ નવિ [1]મૂષક શલભ પતંગ કે અ૦ નવિ કોઇને વયર વિરોધ કે અ૦ અતિવૃષ્ટિ અનાવૃષ્ટિ રોધ ક અ૦ ॥ ૪ ॥ નિજપરચક્રના ભય નાસે કે અ૦ વળી મરગી[2] નાવે પાસે કે અ૦ પ્રભુ વિચરે તિહાં ન દુકાળ કે અ૦ જાયે ઉપદ્રવ સવિ તતકાળ કે અ૦ ॥ ૫ ॥ જસ મસ્તક પુંઠે રાજે કે અ૦ ભામંડળ રવિ પેરે છાજે કે અ૦ કર્મક્ષયથી અતિશય અગિયાર કે અ૦ માનું યોગ સામ્રાજ્ય પરિવાર કે અ૦ ॥ ૬ ॥ કગ દેખુ ભાવ એ ભાવે ક અ૦ એમ હોરા ઘણી ચિત્ત આવે કે અ૦ જિન ઉત્તમ તુમ્હ પ્રભાવે કે અ૦ કહે પદ્મવિજય બની આવે કે ॥ ૭ ॥

(૩) નિરખો નેમિ જિણંદને અરિહંતાજી, રાજીમતી કર્યો ત્યાગ ભગવંતાજી, બ્રહ્મચારી સંયમ ગ્રહ્યો અ૦ અનુક્રમે થયા વીતરાગ ભ૦ ॥ ૧ ॥ ચામર ચક્ર સિંહાસન, અ૦ પાદપીઠ સંયુત્ત, ભ૦ છત્ર ચાલે આકાશમાં, અ૦ દેવદુંદુભિ વર[3] યુત્ત ભ૦ ॥ ૨ ॥ સહસ જોયણ ધ્વજ સોહતો, અ૦ પ્રભુ આગળ

૧ ઉંદર ને તીડ પ્રમુખ ૨ મરકી-પ્લેગ ૩ યુક્ત-સહિત

ચાલત, ભ૦ કનકકમળ નવ ઉપરે, અ૦ વિચરે પાય ઠવત ભ૦ ॥ ૩ ॥ ચાર મુખે દિયે દેશના, અ૦ ત્રણ ગઢ ઝાકઝમાળ, ભ૦ કેશ રોમ [૧]શ્મશ્રુ નખા, અ૦ વાધે નહીં કોઈ કાળ ભ૦ ॥૪॥ કાંટા પણ ઊંધા હોયે, અ૦ પંચ વિષય અનુકૂળ, ભ૦ ષટઋતુ સમકાળે ફળે, અ૦ વાયુ નહીં પ્રતિકૂળ ભ૦ ॥ ૫ ॥ [૨]પાણી સુગંધ વર કુસુમની, અ૦ વૃષ્ટિ હોય સુરમાળ, ભ૦ પંખી દીયે સુપ્રદક્ષિણા, અ૦ વૃક્ષ નમે [૩]અમરાળ ભ૦ ॥ ૬ ॥ જિન ઉત્તમ પદ પદ્મની, અ૦ સેવા કરે સુર કોડ, ભ૦ ચાર નિકાયના જઘન્યથી, અ૦ ચૈત્યવૃક્ષ તેમ જોડ ભ૦ ॥ ૭ ॥

---

(૪) જિનજી ત્રેવીસમો જિન પાસ, આશ મુજ પૂરવે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ ઈહ ભવ પરભવ દુઃખ દોહગ નવિ ચૂરવે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ આઠ પ્રાતિહારજશું જગમાં તું જયો રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ તાહરા વૃક્ષ અશોકથી શોક દૂર ગયો રે લોલ ॥૧॥ ॥ જિ૦ ॥ જાનુ પ્રમાણ[૪] ગીર્વાણ[૫] કુસુમ વૃષ્ટિ કરે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ દિવ્ય ધ્વનિ સુર પૂરે કે વાંસળીએ સ્વરે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ ચામર કેરી હાર ચલતી એમ કહેરે લોલ ॥જિ૦॥ જે નમે અમ પરે તે ભવિ ઉરધ ગતિ લહે રે લોલ ॥ ૨ ॥ જિ૦ ॥ પાદપીઠ સિંહાસન વ્યંતર વિરચિયે રે લોલ ॥ જિ૦॥ તિહાં બેસી જિનરાજ ભવિક દેશના દિયે રે લોલ ॥જિ૦ ॥ ભામંડળ શિર પુંઠે સૂર્ય પેરે તપે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ નિરખી હરખે જેહ તેહના પાતિક ખપે રે લોલ ॥ ૩ ॥ જિ૦ દેવદુંદુભિનો નાદ ગંભીર ગાજે ઘણો રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ ત્રણ છત્ર કહે તુજકે ત્રિભુવનપતિપણો રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ એ ઠકુરાઇ તુજ કે બીજે નવિ ઘટે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ રાગી દ્વેષી દેવ કે તે ભવમાં અટે[૭] રે લોલ ॥ ૪ ॥ જિ૦ ॥ પૂજક નિંદક દોય કે

---

૧ દાઢી-મૂછ ૨ સુગંધી જળની અને પુષ્પની ૩ નીચા ૪ ઢીંચણ

તાહરે સમપણે રે લોલ ॥જિ૦॥ કમઠ ધરણપતિ ઉપરે સમચિત્ત તું ગણે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ પણ ઉત્તમ તુજ પાદ પદ્મ સેવા કરે રે લોલ ॥જિ૦॥ એહ સ્વભાવે ભ ય ડે ભવસાયર તરે રે લોલ ॥ ૫ ॥

---

(૫) શાસનનાયક શિવસુખદાયક જિનપતિ મ્હારા લાલ, પાયક જાસ સુરાસુર ચરણે નરપતિ, મ્હા૦ [1]નાયક કંદર્પકેરા જિણે નવિ ચિત્ત ધર્યાં, મ્હા૦ દાયક પાતક વૃંદ ચરણ અંગી કર્યા મ્હા૦ ૧ ક્ષાયક ભાવે કેવળ જ્ઞાન દર્શન ધરે, મ્હા૦ જ્ઞાયક લોકાલોકના ભાવ સુવિસ્તરે, મ્હા૦ ઘાયક ઘાતિકર્મ મર્મની આપદા, મ્હા૦ લાયક અતિશય પ્રાતિહાર્યની સંપદા મ્હા૦ ૨ કારક ષટ્ક થયા તુજ આતમતત્ત્વમાં, મ્હા૦ ધારક ગુણ સમુદાય સયન એકત્વમાં, મ્હા૦ નારક નર તિરિ દેવ ભ્રમણથી હું થયો, મ્હા૦ કારક જેહ વિભાવ તિણે વિપરીત ભયો મ્હા૦ ૩ તારક તું ભવિ જીવનો સમરથ મેં લહ્યો, મ્હા૦ કારક કરુણારસથી ક્રોધાન [illegible]હ્યો, મ્હા૦ વારક જેહ ઉપાધિ અનાદિના સહચરી, મ્હા૦ કારક નિજ ગુણ ઋદ્ધિ સેવકને બરાબરી મ્હા૦ ૪ વાણી એહવી સાંભળી જિનઆગમતણી, મ્હા૦ જાણી ઉત્તમ આશ ધરી મનમાં ઘણી, મ્હા૦ માણું ગુણની તુજ પદ પદ્મની ચાકરી, મ્હા૦ આણી હીયડે હેજ કરું નિજ પદ કરી મ્હા૦ ૫

---

૭ શ્રી ઉદયરત્નજીકૃત સ્તવનની ચોવીશી

(ગા ગીત)

(૧) મરુદેવીનો નંદ માહરો, [2]સ્વામી સાચો રે, શિવનધૂની ચાહ કરો તો, એહને યાચો રે મ૦ ૧ કાચના કુંપા જેહવો, [illegible] કાચો રે, સત્ય મ[illegible]ગી [illegible] [illegible]ગે રાચ્યો

૧ કામના બાણ ૨ આ[illegible] [illegible] શકો[illegible]

રે મ૦ ૨ યમરાજના મુખડા ઉપર, દેઇ તમાચો રે, અમર વઈ ઉદયરત્ન પ્રભુશુ, મિલી માચો રે મ૦ ૩

---

(૨) વિષયને વિસારી, વિજયાનંદ વંદો રે, આનંદપદનો એ અધિકારી, સુખનો કંદો રે વિ૦ ૧ નામ લેતા જે નિશ્ચય ફેડે, ભવનો ફંદો રે, જન્મ મરણ જગને ટાળે, દુખનો દંદો રે વિ૦ ૨ જગજીવન જે જગજયકારી, જગતીચંદો રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ પર ઉપગારી, પરમાનંદો રે વિ૦ ૩

---

(૩) દીનદયાકર દેવ, સંભવનાથ દીઠો રે, સાકર ને સુધા થકી પણ, લાગે મીઠો રે દી૦ ૧ ક્રોધ રહ્યો ચંડાળની પરે, દુર બીઠો રે, અજ્ઞાનરૂપ અંધકારનો હવે, વેગ નીઠો રે દી૦ ૨ ભવીપર ભગવંત મુને, ભગતે તુઠો રે, ઉદય કહે માહરે આજ હવે, મેહ વુઠો રે દી૦ ૩

---

(૪) સિદ્ધારથના સુતના પ્રેમે, પાય પૂજો રે, દુનિયામાહિ એહ સરિખો, દેવ ન દૂજો રે મિ૦ ૧ મોહરાયની ફોજ દેખી, મ તમે ધૂજો રે? અભિનંદનને ઓઠે રહીને, જોરે ઝૂઝો રે મિ૦ ૨ શ્રી આગમનો એ અધિકારી, બુઝો બુઝો રે, ઉદય પ્રભુશુ મળી મનની, કરીએ ગુજો રે મિ૦ ૩

---

(૫) સુમતિકારી કુમતિનારી, સુમતિ સેવો રે, કુમતિનુ જે મદ કાપે, દેવદેવો રે સુ૦ ૧ ભવજ઼ંઝરના બંધ છેદે ભાગી, દેખતા એવો રે, દરસન તેહનુ દેખવા મુને, લાગી ટેવો રે સુ૦ ૨ કોડિ સુમંગળકારી સુમંગલા-સુત એહવો રે, ઉદય પ્રભુ એ સુજસો મ્હારો, માની લેવો રે સુ૦ ૩

(૬) લાલ જાસુના ફૂલનો વારૂ, વાન દેહનો રે, ભુવનમોહન પદ્મપ્રભ છે, નામ જેહનો રે લા૦ ૧ ઓષધીજ વધારવા જેમ, શુભ મેહનો રે મન વચન કાયા કરી હું, દાસ તેહનો રે લા૦ ૨ ચંદચકોર પરે તુજને ચાહુ, બાંધ્યો નેહનો રે, ઉદય કહે પ્રભુ તું વિણ નહી, આધીન કેહનો રે લા૦ ૩

(૭) સુપાસજી તાહરૂ મુખડું જોતા, રંગ ભીનો રે, જાણે પંકજની પાખડી ઉપર, ભમર લીનો રે સુ૦ ૧ હેત ધરી મે તાહરે હાથે, દિલ દીનો રે, મનડામાહિ આવ તું મોહન, મેહલી દીનો રે સુ૦ ૨ દેવ બીજો હું કોઈ ન દેખું, તુજ સમીનો રે, ઉદયરત્ન કહે મુજ પ્રભુ એ, છે નગીનો રે ૩

(૮) ચંદ્રપ્રભુના મુખની સોહે, કાંતિ સારી રે, કોડિ ચંદ્રમા નાખું વારી, હું બલિહારી રે ચં૦ ૧ શ્વેત રજતમી જ્યોતિ બિરાજે, તનની તાહરી રે, આશક થઈ તે ઉપર ભમે, આંખડી માહરી રે ચં૦ ૨ ભાવ ધરી તુજને ભેટે જે, નર ને નારી રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ પાર ઉતારે, ભવજલ તારી રે ચં૦ ૩

(૯) સુવિધિ સાહિબશું મન માહરૂ, થયું મગન રે, જિહાં જોઉં તિહાં તુજને દેખું, લાગી લગન રે સુ૦ ૧ મનડામાં જિમ મોર ઇચ્છે, ગાજે ગગન રે, ચિતડામાં જિમ કોયલ ચાહે, માસ ફગન રે સુ૦ ૨ એહવી તુજશું આસકી મુને, ભરૂ ડગ ન રે, જોર જસ ફોજનો તું, એક ઠગન રે સુ૦ ૩ પંચ ઇંદ્ર રૂપ સુનો જે, કરીય નગન રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ મિલી તેશું, ખાય સોગન રે સુ૦ ૪

(૧૦) શીતલ શીતલનાથ સેવો, ગર્વ ગાળી રે, ભવદાવાનળ ભંજવાને, મેઘમાળી રે શી૦ ૧ આશ્રવ રૂંધી એક બુદ્ધિ,

આગમન વાળી રે, ધ્યાન એહનુ મનમા ધરો, લેઇ તાળી રે શી૦ ૨ કામને બાળી ક્રોધને ટાળી, રાગને ગાળી રે, ઉદય પ્રભુનુ ધ્યાન ધરતા, નિત દીવાળી રે શી૦ ૩

(૧૧) મૂરતિ જોતા શ્રેયાનની માહરુ, મનડુ મોહ્યુ રે, ભાવે ભેટતા ભવના દુખનુ, ખાપણ ખોયુ રે મૂ૦ ૧ નાથજીએ માહરી નેહની નજરે, સામુ જોયુ રે, મહિર લહી મહારાજની મે તો, પાપ ધોયુ રે મૂ૦ ૨ શુદ્ધ સમકિત રૂપ શિવનુ, બીજ બોયુ રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ પામતા ભાગ્ય, અધિક મોહુ રે મૂ૦ ૩

(૧૨) જુઓ જુઓ એ જ્યાનદ જોતા, હર્ષ થયો રે, સુગુરુ પણ પાર ન પામે, ન જાય કહ્યો રે જુ૦ ૧ ભવ-અટવીમા ભમતા, બહુ કાળ ગયો રે, કોઇ પુણ્ય કલ્લોલથી અવસર, આજ લહ્યો રે જુ૦ ૨ શ્રી વાસુપૂજ્યને વાદના સઘળો, દુખ દહ્યો રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ અગીકરીને, બાહિ ગ્રહો રે જુ૦ ૩

(૧૩) વિમન તાહરુ રૂપ જોતા, રઢ લાગી રે, દુખડા ગયા વીસરી ને, ભૂખડી ભાગી રે વિ૦ ૧ કુમતિએ માહરી કેડ તજી, સુમતિ જાગી રે, ક્રોધ માન માયા લોભે, શીખ માગી રે વિ૦ ૨ પચ વિષય વિકારનો હવે, થયો ત્યાગી ર, ઉદયરત્ન કહે આજથી હુ તો, તાહરો રાગી રે વિ૦ ૩

(૧૪) અનત તાહરા મુખડા ઉપર, વારી જાઉં રે, મુગતની મુને મોજ દીજે, ગુણ ગાઉં રે અ૦ ૧ એકરસો હુ તલસુ તુને, ધ્યાન ધ્યાઉં રે, તુજ મિલવાને કારણ તાહરો, દાસ થાઉં રે અ૦ ૨ ભજન તાહરુ ભવોભવે, ચિત્તમા ચાહુ ર, ઉદયરત્ન પ્રભુ જો મિલે તો, છેડો સાહૂ રે અ૦ ૩

(૧૫) વારુ રે વાહલા વારુ તુ તોમે, દિલ વાહી રે, મુજને મોહ લગાડ્યો પોતે, બેપરવાહી રે વા૦ ૧ હવે હુ હઠ લેઇ બેઠો, ચરણ સાહી રે, કેઇ પેરે મેલાવશો કહોને, દ્યો બતાઇ રે વા૦ ૨ કોડ ગમે જો તુજશુ પ્રભુ, કરુ ગહિલાઇ રે, તોપણ તુ પ્રભુ ધર્મધારી, ટયો નિવાહી રે વા૦ ૩ તુ તાહરા અધિકાર માહમુ, જોને ચાહી રે, ઉદય પ્રભુ ગુનહીનને તારતા, છે વડાઇ રે વા૦ ૪

---

(૧૬) પોસહમા પારેવડો નાખ્યો, શરણ લેઇ રે, તન માટે જીવાડ્યો અભય-દાન દેઇ રે પો૦ ૧ અનાથ જીવનો નાથ કહાવે, ગુણનો ગેહી રે, તો તુજને પ્રભુ તારતા કહો, એ વાર કહી રે પો૦ ૨ ગરીબનિવાજ તુ ગિરુઓ સાહિબ શાંતિ સ્નેહી રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ તુજશુ બાંધી, પ્રીત અછેહી રે પો૦ ૩

---

(૧૭) વાઇવાઇ રે અમરા વીણ વાજે, મૃદંગ રણકે રે, ઠમક પાય વિછુવા ઠમકે, ભેરી ભણકે રે વા૦ ૧ ધમવમધમ ઘુઘરી ઘમકે, ઝાંઝરી ઝમકે રે, નૃત્ય કરતી દેવાંગના જાણે, [1]દામિની દમકે રે વા૦ ૨ દો દા દો દુંદુભિ વાજે, ચુડી ખમકે રે, કુદડી લેતા કુમતી ફરકે આલ ઝમુકે રે વા૦ ૩ કુંથુ આગે ઇમ નાચે, ચાલને ચમકે રે, ઉદય પ્રભુ બોધબીજ આપો, દીલને ઢમકે રે વા૦ ૪

---

(૧૮) અરનાથ તાહરી આંખડીએ મુજ, કામણ કીધુ રે, એક હેલામા મનડુ માહરુ, હરી લીધુ રે અ૦ ૧ તુજ નયણે વયણે માહરે, અમૃત પીધુ રે, જન્મ જરાનુ જોગ ભાગ્યુ, કાજ સિધ્યુ રે અ૦ ૨ દુરગતિના મ વે દુખનુ હવે, દાન દીધુ રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ શિવપદનુ મે, સબલ[2] લીધુ રે અ૦ ૩

---

૧ વીજળી ચમકે—ઝબુકે ૨ ભાતું

(૧૯) તુજ સરીખો પ્રભુ તુ જ દીસે, જોતા ¹ધરમા રે, અવર દેવ કુણ એહવો ખળિયો ? હરિ હરમા રે તુ૦ ૧ તાહરા અગનો લટકોમટકો, નારીનગમા રે, મહીમ ડલમા કોઉ નાવે, માહરા²હરમા રે તુ૦ ૨ મલ્લિજિન આવીને માહરા, મનમદિરમા રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ આવી વસો, તુ નજરમા રે તુ૦ ૩

(૨૦) મુનિસુવ્રત મહારાજ માહરા, મનનો વાસી રે, આશા દાસી કરીને થયો, તુ ઉદાસી રે મુ૦ ૧ મુગતિવિલાસી તુ અવિનાશી, ભવની ફાસી રે, ભ જીને ભગવત થયો તુ, સહજ-વિલાસી રે મુ૦ ૨ ચૌદ રાજ પ્રમાણ લોકાલોક પ્રકાસી રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ અતરજામી, જ્યોતિવિકાસી રે મુ૦ ૩

(૨૧) નમિ નિરજન નાથ નિર્મળ, ધરુ ધ્યાને રે, સુદર જેહનુ રૂપ સોહે, સોવન વાને રે ન૦ ૧ વેણ તાહરા હુ સુણવા રમીયો, એકતાને રે, નેણ માહરા રહ્યા છે તલસી, નિરખવાને રે ન૦ ૨ એક પલક જો રહસ્ય પામુ, કોઈક થાને રે, હુ તુ અતર મેલી મળુ, અભેદ જ્ઞાને રે ન૦ ૩ આઠ પહોર હુ તુજ આરાધુ, ગાવુ ગાને રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ નિહાલ કીજે, બોધિ દાને રે ન૦ ૪

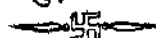
(૨૨) બોલ બોલ રે પ્રીતમ મુજશુ, મેલી આટો રે, પગલે પગલે પીડે મુજને, પ્રેમનો કાટો રે બો૦ ૧ રાજેમતી કહે છોડ છબીલા, મનનો ગાઠો રે, જિહા ગાઠો તિહા રસ નહી જિમ, શેલડી સાઠો રે બો૦ ૨ નવભવનો મુને આપ નેમજી, નેહનો આટો રે, ધોયો કિમ ધોવાય જાદવજી, પ્રીતનો છાટો રે. બો૦ ૩ નેમ રાજુલ બે મુગતિ પહોચ્યા, વિરહ નાઠો રે, ઉદયરત્ન કહે આપને સ્વામી ! ભવનો કાઠો રે બો૦ ૪

---

૧ ધર ૨ ,, હૃદયમા

(૨૩) ચાલ ચાલ કુમર ચાલ તાહરી, ચાલ ગમે રે, તુજ દીઠડા વિના મીઠડા માહરા પ્રાણ ભમે રે ચા૦ ૧ ખોળામાંહિ પડતુ મેલે, મીને દમે રે, માવડી વિણ આવડુ ખુન્દુ, કુણ ખમે રે ચા૦ ૨ માના વામા મ્હે મુખડુ જોતા, દુખડા ગમે રે, લળીલળી ઉદયરત્ન પ્રભુ, તુજને નમે રે ચા૦ ૩

(૨૪) આવ આવ રે માહરા મનડામાહે, તુ છે પ્યારો રે, હરિહરાદિક દેવતુ તી, તુ છો ન્યારો રે આ૦ ૧ અહો મહાવીર! ગભીર તુ તો, નાવ માહરો રે, હુ નમુ તુને ગમે મુને, સાથ તાહરો રે આ૦ ૨ આહીમાહી રે મીઠડા હાથ માહરા, વૈરી વારો રે, ઘો ઘો રે દર્શન દેવ મુને, ઘેને લારો રે આ૦ ૩ તુ વિના ત્રિલોકમે કેહનો, નથી આગે રે, સસાગ [1]પારાવારનો સ્વામી ! આપને આરો રે આ૦ ૪ ઉદયરત્ન પ્રભુ જગમે જોતા, તુ છે [3]તારો રે, તાર તાર રે મુને તાર તુ, સસાર [4]સારો રે આ૦ ૫

૮ કઠાગ્રે કરવા યોગ્ય સજ્ઝાય—પદો

(૧) કડવા ફળ છે ક્રોધના, જ્ઞાની એમ બોલે, રીસતણો રસ જાણીએ, હલાહલ તોલે કડવા૦ ॥ ૧ ॥ ક્રોધે ક્રોડ પૂર્વતણું, સજમ ફળ જાય, ક્રોધ સહિત તપ જે કરે, તે તો લેખે ન થાય કડના૦ ॥ ૨ ॥ સાધુ ઘણો તપીયો હતો, ધરતો મન વૈરાગ, શિષ્યના ક્રોધથકી થયો, ચડકોશીયો નાગ કડવા૦ ॥ ૩ ॥ આગ ઊઠે જે ઘરથકી, તે પહેલુ ઘર બાળે, જળનો જોગ જો નવિ મળે, પાસેનુ પરજાળે કડવા૦ ॥ ૪ ॥ ક્રોધતણી ગતિ એહવી, કહે કેવલનાણી, હાણ કરે જે હેતની, જાળ-વજો એમ જાણી કડવા૦ ॥ ૫ ॥ ઉદયરત્ન કહે ક્રોધને, કાઢજો ગળે સાહી, કયા કરજો નિર્મળી, ઉપશમ રસે નાહી કડવા૦ ॥ ૬ ॥

૧ સાગર ૨ અત-પાર-છેડો ૩ તારનાર ૪ સકળ-ચારગતિ રૂપ

મરે રે, લોભે ઊંચ તે નીચું આદરે રે, લોભે પાપ ભણી પગલા ભરે રે, લોભે અકારજ કરતા ન ઓસરે રે. તુમેં૦ ॥ ૩ ॥ લોભે મનડું ન રહે નિર્મળું રે, લોભે સગપણ નાસે વેગળું રે; લોભે ન રહે પ્રીતિ ને પાનડું રે, લોભે ધન મેળે બહુ એકઠું રે તુમેં૦ ॥ ૪ ॥ લોભે પુત્ર પ્રત્યે પિતા હણ્યો રે, લોભે હત્યા પાતક નવિ ગણ્યો રે, તે તો દામનો લોભે કરી રે, ઉપર મણિધર થાયે મરી રે તુમેં૦ ॥ ૫ ॥ જેના લોભનો થોભ દીસે નહી રે, એવું સૂત્ર સિદ્ધાન્તે કહ્યું સહી રે, લોભે ચક્રી સુભૂમ નામે જુવો રે, તે તો સમુદ્રમાંહે ડુબી મુવો રે. તુમેં૦ ॥ ૬ ॥ એમ જાણીને લોભને છંડજો રે, એક ધર્મશું મમતા મંડજો રે, કવિ ઉદયરત્ન ભાખે મુદા રે, વંદુ લોભ તજે તેહને સદા રે તુમેં૦ ॥ ૭ ॥

---

(૫) અવધુ નિરપક્ષ વિરલા કોઇ, દેખ્યા જગ સહુ જોઇ અવધુ૦ સમરસ ભાવ ભલા ચિત્ત જાકે, થાપ ઉથાપ ન હોઇ, અવિનાશીકે ઘરકી બાતા, જાનેંગે નર સોઇ અવ૦ ॥ ૧ ॥ રાવ રંકમેં ભેદ ન જાને, કનક ઉપલ સમ લેખે, નારી નાગણીકો નહિ પરિચય, તે શિવમંદિર દેખે ॥ અવ૦ ॥ ૨ ॥ નિંદા સ્તુતિ શ્રવણ સુણીને, હર્ષ શોક નવિ આણે, તે જગમેં જોગીસર પૂરા, નિત્ય ચઢતે ગુણઠાણે ॥ અવ ॥ ૩ ॥ ચંદ્રસમાન સૌમ્યતા જાકી, સાયર જેમ ગંભીરા, અપ્રમત્ત ભારંડ પરે નિત્ય, સુર-ગિરિ સમ શુચિ ધીરા ॥ અવ૦ ॥ ૪ ॥ પંકજ નામ ધરાય પંકશું, રહત કમલ જિમ ન્યારા, ચિદાનંદ ઇસ્યા જન ઉત્તમ, સો સાહેબકા પ્યારા ॥ અવ૦ ॥ ૫ ॥

---

(૬) લઘુતા મેરે મન માની, લઈ ગુરુગમ જ્ઞાન નિશાની, ॥ લઘુ૦ ॥ મદ અષ્ટ જીનોને ધારે, તે દુર્ગતિ ગયે બિચારે, દેખો જગતમેં પ્રાની, દુ:ખ લહત અધિક અભિમાની ॥ લઘુ૦ ॥૧॥ શશી સૂરજ બડે કહાવે, તે રાહુ કે બસ આવે, તારા ગણ લઘુતા

ધારી, [1]સરભાનુભીતિ નિવારી ાલઘુ૦ ાારા છોટી અતિ [2]જ્યેય-
ગુણ ધી, લહે ખટરસ સ્વાદ સુગંધી, [3]કરટી મોટાઈ ધારે, તે છાર
શીશ નિજ ડારે ॥ લઘુ૦ ॥ ૩ ॥ જબ બાલચંદ હોય આવે,
તબ સહુ જગ દેખણુ ધાવે, પૂનમ દિન બડા કહાવે, તબ ક્ષીણુ
કળા હોઈ જાવે ॥ લઘુ૦ ાા૪ાા ગુરુવાઈ મનમે વેદે, નૃપ શ્રવણુ
નાસિકા છેદે, અંગમાહે લઘુ કહાવે, તે કારણુ ચરણુ પૂજાવે
॥ લઘુ૦ ॥ ૫ ॥ શિશુ રાજધામમે જાવે, સખી હિલમિલ [4]ગોદ
ખીલાવે, હોય બડા જાણુ નવિ પાવે, જાવે તો શીશ કટાવે ાલઘુ૦
॥ ૬ ॥ અંતર મદ ભાવ વહાવે, તબ ત્રિભુવનનાથ કહાવે, ઇમ
ચિદાનંદ એ ગાવે, રહણી બિરલા કોઉ પાવે ॥ લઘુ૦ ॥ ૭ ॥

---

(૭) કથણી કથૈ બહુ કોઇ, રહણી અતિ દુર્લભ હોઇ ॥
કથ૦ ॥ શુક રામકો નામ વખાણે, નવિ પરમારથ તસ જાણે,
ચાવિધ ભણી વેદ સુણાવે, પણુ અકળ કળા નવિ પાવે ॥ કથ૦
॥ ૧ ॥ પટ્ત્રીશ પ્રકાર રસોઈ, મુખ ગણુતા તૃપ્તિ ન હોઇ, શિશુ
નામ નહિ તસ લેવે, રસ સ્વાદત સુખ અતિ બેવે ॥ કથ૦ ॥
॥ ૨ ॥ બંદીજન કડખા ગાવે, સુણી શૂરા શીશ કટાવે, જબ
રૂંઢમુંઢતા ભાસે, સહુ આગળ ચારણુ નાસે ॥ કથ૦ ॥ ૩ ॥
કથણી તો જગત મજૂરી, રહણી હે બંદી હજૂરી, કથણી સાકર
સમ મીઠી, રહણી અતિ લાગે અનીઠી ॥ કથ૦ ॥ ૪ ॥ જબ
રહણીકા ઘર પાવે, કથણી તબ ગિણુતી આવે, અબ ચિદાનંદ
ઇમ જોઇ, રહણીકી સેજ રહે સોઇ ॥ કથ૦ ॥ ૫ ॥

---

(૮) વિરથા જનમ ગમાયો મૂરખ વિર૦ રચક સુખરસવશ
હોય ચેતન, અપનો મૂલ નસાયો, પાચ મિથ્યાત્વ ધાર તુ અજહુ,
સાચ ભેદ નવિ પાયો મૂ૦ ॥ ૧ ॥ કનક કામિની અરુ એહથી,

---

૧ સ્વર્ભાનુ–રાહુની બીક ૨ કીડી ૩ હાથી ૪ ખોળે રમાડે

નેહ નિરંતર લાયો, તાહુથી તુ ફિરત નોરાનો, કનકબીજ[1] આનુ ખાયો મૂ૦ ॥ ૨ ॥ જનમ જરા મરણાદિક દુઃખમે, કાળ અનંત ગમાયો, અરહટ ઘટિકા જિમ કહો યાકો, અંત અજહુ નવિ આયો મૂ૦ ॥ ૩ ॥ લખ ચોરાશી પહેર્યા ચોલના, નવ નવ રૂપ બનાયો, બિન સમકિત સુધારસ ચાખ્યા, ગિણુતિ કોઉ ન ગિણાયો મૂ૦ ॥૪॥ એતી પર નવિ માનત મૂરખ, એ અચરિજ ચિત્ત આયો, ચિદાનંદ તે ધન્ન જગતમે, જિણે પ્રભુશું મન લાયો મૂ૦ ॥ ૫ ॥

---

(૯) પૂરવ પુણ્ય ઉદય કરી ચેતન, નીકા નરભવ પાયા રે. પૂ૦ એ આંકણી દીનાનાથ દયાલ દયાનિધિ, દુર્લભ અધિક બતાયા રે, દશ દૃષ્ટાંતે દોહિલા નરભવ, ઉત્તરાધ્યયને ગાયા રે પૂ૦ ॥ ૧ ॥ અવસર પાય વિષય રસ રાચત, તે તો મૂઢ કહાયા રે, કાગ ઉડાવણ કાજ વિપ્ર જિમ, ડાર મણિ પછતાયા રે પૂ૦ ॥ ૨ ॥ નદી ઘોલ પાષાણ ન્યાય કર, અર્ધ વાટ તો આયા રે, અર્ધ સુગમ આગળ રહી તિનકું, જિને કછુ મોહ ઘટાયા રે પૂ૦ ॥ ૩ ॥ ચેતન ચાર ગતિમે નિશ્ચે, મોક્ષદ્વાર એ કાયા રે, કરત કામના સુર પણ યાકી, જિનકું અનર્ગલ માયા[2] રે પૂ૦ ॥ ૪ ॥ રોહણગિરિ જિમ રતનખાણ તિમ, ગુણ સહુ યામેં સમાયા રે, મહિમા મુખથી વરણત જાકી, સુરપતિ મન શંકાયા રે પૂ૦ ॥ ૫ ॥ કલ્પવૃક્ષ સમ સંયમકેરી, અતિ શીતળ જિહાં છાયા રે, ચરણ કરણ ગુણ ધરણ મહામુનિ, મધુકર મન લોભાયા રે પૂ૦ ॥ ૬ ॥ યા તન વિણ તિહું કાળ કહો કિણે, સાચા સુખ નિપજાયા રે, અવસર પાય ન ચૂક ચિદાનંદ, સદ્‌ગુરુ યું દરસાયા રે પૂ૦ ॥ ૭ ॥

---

(૧૦) અનુભવ અમૃતવાણી હો પાસ જિન અ૦ સુરપતિ ભયો જે નાગ શ્રીમુખથી તે વાણી ચિત્ત આણી હો ॥ ॥ ૧ ॥ સ્યાદ્‌વાદ મુદ્રા મુદ્રિત શુચિ, જિમ [3]સુરસરિતા–

[1] ધતુરાના બી. [2] ઋદ્ધિ–લક્ષ્મી [3] ગંગાજળ

પાણી, અતર મિથ્યાભાવલતા જે, છેદન તાસ [1]કૃપાણી હો ॥ પા૦ ॥ ૨ ॥ અહોનિશ નાવ અસખ્ય મળ્યા તિમ, તિરછે અચરિજ એહો, લોકાલોક પ્રકાશ અશ જન, તમ ઉપમા કહો કેહી હો ॥ પા૦ ॥ ૩ ॥ વિગ્રહ વિગોગહગુણી એ દતી, સધીએ વેગ મિલાવે, યાકી અનેક અવચકનાથી, આણુ-ભિમુખ કહાવે હો ॥ પા૦ ॥ ૪ ॥ અક્ષર એક અનત અરા જિહા, લેપ રહિત મુખ ભાખો, તાસ ક્ષયોપશમ ભાન વધ્યાથી, શુદ્ધ વચન રસ ચાખો હો ॥ પા૦ ॥ ૫ ॥ ચાખ્યાથી મન તૃસ થયુ નવિ, શામાટે લોભાવો ?, કર કરુણા કરુણારસ સાગર, પેટ ભરી તે પાવો હો ॥ પા૦ ॥ ૬ ॥ એ લવલેશ લહ્યા વિણુ સાહિબ, અશુભ સુગજગતિ ધારો, ચિદાનદ વામાસુત તારો, વાણીની બલિહારી હો ॥ પા૦ ॥ ૭ ॥

---

(૧૧) આતમ પરમાતમ પદ પાવે, જો પરમાતમસુ લય લાવે ॥ આ૦ ॥ સુણકે શબ્દ કીટ ભૃગીકો, નિજ તનમનકી સુધ બિસરાવે, દેખહુ પ્રગટ ધ્યાનકી મહિમા, સોઇ કીટ ભૃગી હો જાવે ॥ આ૦ ॥ ૧ ॥ કુસુમસગ તિલ તેલ દેખ કુનિ, હોય સુગધ ફુલેલ કહાવે, [2]શુક્તિગર્ભગત સ્વાતિઉદક હોય, મુક્તાફલ અતિદામ ધરાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૨ ॥ પુન [3]પિચુમદ પલાશા-દિકમે, ચદનતા જ્યુ સુગધથી આવે, ગગામે જલ આય આયકે, ગગોદકકી મહિમા ભાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૩ ॥ પારસકો પરસગ પાય કુનિ, લોહા કનક સ્વરૂપ લિખાવે, ધ્યાતા ધ્યાન ધરત ચિત્તમે ઇમ, ધ્યેયરૂપમે જાય સમાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૪ ॥ ભજ સમતા મમતાકુ તજ જન, શુદ્ધ સ્વરૂપથી પ્રેમ લગાવે, ચિદાનદ ચિત્ત પ્રેમ મગન ભયા, દુવિધા ભાવ સકળ મિટ જાવે ॥ આ૦ ॥ ૫ ॥

---

૧ તલવાર ૨ છીપ મધ્યે ગયેલુ. ૩ લીંમડા ને ખાખરા

સજ્જન શ્રાવક કોણ કહેવાય ?

સુખ દુ:ખના વખતમા, ધીરજ ધારે જેહ,
અહડતીમા જે નવ છકે, સજ્જન માનો તેહ ૧
ભૂડુ ન ચાહે કોઈનુ, ભૂડુ ન બોલે જેહ,
ભૂડુ ન કરે કર્મ જે, સજ્જન માનો તેહ ૨
કલેશ કષાય કરે નહી, વેર ન રાખે જેહ,
અવગુણ ઉપર ગુણ કરે, સજ્જન માનો તેહ ૩
બોલ વિચારી જે વદે, બોલ્યુ પાળે જેહ,
ગરીબનુ રક્ષણ કરે, સજ્જન માનો તેહ ૪
વિશ્વાસુને નવિ ઠગે, જે ગુણચોર ન થાય,
નિદા ન કરે પારકી, તે સજ્જન કહેવાય ૫
પરગુણ બોલે પ્રેમથી, ન કરે આપ વડાઈ,
ગુણગ્રાહી સૌ વાતમા, તે સજ્જન કહેવાય ૬
કપટકળા જે નવ કરે, ન કરે જે અન્યાય,
સાચે રાચે જે સદા, તે સજ્જન કહેવાય. ૭
પર દુ ખ દાઝ દિલે ધરે, પરહિત કરી હરખાય,
ગુરુજનને દે માન જે, તે સજ્જન કહેવાય ૮
સજ્જન સત ને સત્પુરુષ, છે એકાર્થી નામ,
સજ્જનના લક્ષણથકી, દુર્જન દૂર તમામ ૯
શાસ્ત્ર સાભળી ગુરુ કને, અર્થ વિચારે જેહ,
બુદ્ધિ વધારે આપણી, શ્રાવક જાણો તેહ ૧૦
સુણતા પૂરા ધ્યાનથી, તત્ત્વ વિચારે જેહ,
જ્ઞાનકાજ ધન વાવરે, શ્રાવક જાણો તેહ ૧૧

બાળ કેળવણી પરત્વે આપણી ફરજ

'દયાળુ માતાપિતાદિક વડીલો ધારે તો તે બાળકોના એક ઉમદા શિક્ષકની ગરજ સારી શકે.'

કેળવણી એ એક અજબ ચીજ છે તેનાથી અનેક ફાયદા થઇ શકે છે ઘઉંની કણકને જુદી જુદી રીતે કેળવવાથી તેમાથી તરેહ-તરેહની ચવતી (રસોઈ) બને છે અને તે ભારે મીઠાશ આપે છે ફળફૂલના ઝાડને પણ સારી રીત કેળવીને ઉગાડવાથી તે જાતજાતના જથ્થાબ ધ મીઠા, મધુર, સ્વાદિષ્ટ અને ખુશબોદાર ફળફૂલ આપી આન દ-સ તોષ ઉપજાવે ; જ્યારે જડ વસ્તુઓ પણ તથાપ્રકારની કેળવણીવાળા સ સ્કાર પામી આન દદાયક બને છે તો પછી ચૈતન્યવાળો મનુષ્ય-આત્મા યોગ્ય કેળવણી પામીને સ સ્કારિત બને તો તે સ્વપરને કેટલો બધો આન દદાયક થાય? શરીરનો, મનનો, બુદ્ધિનો અને હૃદયનો વિકાસ કરવા માટે કેળવણીની ઓછી જરૂર નથી, બલ્કે ઘણી જરૂર છે ઉક્ત દરેક પ્રકારની કેળવણી જરૂરની છે, ઉપેક્ષા કરવા યોગ્ય નથી વળી તે ગુણમા એકએકથી ચઢિયાતી પણ છે, છતા અફસોસની વાત છે કે બહુધા તેની ઉપેક્ષા જ કરવામા આવે છે જુઓ! આપણા દેશમા જન્મેલા બાળકો બધા ઉછરીને મોટા થતા નથી, ઉછરેલા બધા તદુરસ્ત રહેતા નથી, જન્મેલા બાળકોમાથી એક વર્ષની અ દરનો ⅕ અને પાચ વર્ષની અ દરનો ⅕ ભાગ તો મરી જાય છે બાકીના ⅗ ભાગમાથી પણ થોડાઘણા જ લાબો વખત બચી શારીરિક સુખસ પત્તિ પામી શકતા હશે આ સ્થિતિ ખરેખર ખેદજનક છે ગર્ભને પોષવા અને બાળકોને ઉછેરવા તરફ માબાપોની અત્ય ત બેદરકારીનુ આ અનિષ્ટ પરિણામ જણાય છે બચ્ચાઓને કુશળતાથી ઉછેરવામા આવે તો તે શરીરે પુષ્ટ, કદાવર અને નીરોગી થવા પામે છે, તેને બદલે બેદરકારીથી,

તેમને ભય, ત્રાસ અને ખેદ ઉપજાવ્યા કરવાથી તે દુર્બળ, સત્ત્વહીન અને રોગીષ્ટ તથા દુ:ખીયાં બને છે કોમળ વયના બચ્ચાંઓને બચપણથી જ યોગ્ય રીતે ઉછેરવાની માબાપની જે પવિત્ર ફરજ છે તે અત્યારે બહુધા વિસારી દેવાય છે, એનું જ આ અનિષ્ટ પ્રકારનું માઠું પરિણામ લેખવા યોગ્ય છે

પ્રથમ તો બાળક આઠેક વર્ષનું થાય ત્યાંસુધી નિર્દોષ રમતગમતમાં દિવસ નિર્ગમી તેને વિદ્યા તરફ રુચિ કરાવવાની જરૂર છે ગમત સાથે જ્ઞાન મળે અને તે નાહકની મહેનતથી બચે તેવી ગોઠવણ પ્રથમથી જ રાખવી જોઇએ ધીમેધીમે તેનામાં સારા સદ્ગુણો ખીલી નીકળે એવા બીજ સંસ્કારો તેના ઉપર પડતા રહેવા જોઇએ તે તરફ જેટલી કાળજી વધારે રહે તેટલું હિત અધિક થઇ શકે, પરંતુ અદ્યાપિ માબાપનું તેમજ શિક્ષકોનું આ આવશ્યક વાત તરફ દુર્લક્ષ્ય જેવું જ જણાય છે જે શુભ સંસ્કાર બચપણથી જ બાળકો ઉપર પડે છે તે બહુ ત્યાંથી ન ભુંસાઇ શકે તેવા ટકાઉ બને છે શિક્ષકો ધારે તો બાળ વિદ્યાર્થીઓને સુસંસ્કારિત બનાવવા ઘણું કરી શકે અને એમ કરવાની એમની ફરજ પણ છે તે તેમણે નિઃસ્વાર્થપણે બજાવવા લક્ષ્ય રાખવું જોઇએ જડ બાળકોને પણ હીરા જેવા કરવાનું સદ્ભાગ્ય સુશિક્ષિત માબાપો ઉપરાંત દિલસોજ શિક્ષકોનું છે તેથી જ તેમનો તે દરજ્જો ઊંચો દેખાય છે જો માબાપ તથા શિક્ષકો ન્યાયી તથા સદાચરણી હોય તો તેમના રૂડા આચરણની સચોટ અસર બાળકો ઉપર ઘણી સારી થવા પામે છે જો બાળકોનું જીવન સુધારવું હોય તો તેમની જેમને શુભ ચિંતા રાખવી હોય તેવા માબાપ તથા શિક્ષકોએ પણ પોતાનું વર્તન જરૂર સુધારવું જોઇએ આપણાં બાળકોમાંના ઘણાં એક તો કુસંગથી જ બગડે છે અને તે વળી બીજાં બાળકોને બગાડે છે બચપણમાં જે બુરી આદતો પડે છે, તે કુસંગતિનું જ પરિણામ

હોય છે તે દોષથી પોતાના વહાલા બાળકો બચી શકે તેવુ ઉચિત લક્ષ માબાપોએ તેમજ શિક્ષકોએ અવશ્ય રાખવુ જોઇએ ઊંચા પ્રકારના નૈતિક શિક્ષણવડે તથા ધાર્મિક શિક્ષણવડે જ બીજી શારીરિકાદિક કેળવણીની સાર્થકતા છે, તે ભૂલવુ જોઇતુ નથી એવા શુભ લક્ષપૂર્વક બાળવયથી બાળકોને યોગ્ય કેળવણી અપાવી જોઇએ

આવી ઉત્તમ કેળવણી ક્રમસર પામેલા માનવરત્નોની કિંમત કોણ કરી શકે વારુ? સૌ માતા-પિતા અને શિક્ષકાદિકને પોતપોતાની જવાબદારી સમજીને સદાચારપરાયણ થઇ રહેવા સદાય સદ્બુદ્ધિ સ્ફુરો ઇતિશમ્

સ કર્પૂરવિજયજી

વીતરાગ પરમાત્માની ગૃહસ્થ-શ્રાવકોવડે કરાતી પૂજા

તેના જુદા જુદા પ્રકાર, પ્રયોજન તથા ફળ સમજી સુજ્ઞ ભાઇ બહેનોએ તેમા કરવો જોઇતો આદર

આઠ પ્રકારી, સત્તર પ્રકારી અને એકવીશ પ્રકારી પૂજાનો સમાવેશ અગપૂજા, અગ્રપૂજા અને ભાવપૂજામા થઇ શકે છે પહેલી વિઘ્નોપશમ કરનારી, બીજી અભ્યુદય કરનારી અને ત્રીજી મોક્ષ આપનારી થાય છે વિધિયુક્ત કરેલી પૂજા યથાન્વિત ફળ દાયક બને છે અગશુદ્ધિ, વસ્ત્રશુદ્ધિ, મનશુદ્ધિ ભૂમિ શુદ્ધિ, પૂજોપકરણશુદ્ધિ, દ્રવ્યશુદ્ધિ અને વિધિશુદ્ધિ-એ સાત પ્રકારની શુદ્ધિ પ્રભુપૂજા વદનાદિ પ્રસગે સાચવવા યોગ્ય છે વળી પૂજા કરનારના આશય-અભિપ્રાયને અનુસરી પ્રભુપૂજા વિચારામૃતસગ્રહમા સાત્ત્વિકી, રાજસી અને તામસી એ રીતે પણ ત્રણ પ્રકારની કહી છે, તે એવી રીતે કે —

१ અરિહંત પરમાત્માના ઉત્તમ ગુણોના જ્ઞાનપૂર્વક ગમે તેવા કષ્ટ સમયે પણ મનનો રંગ બદલ્યા વગર પ્રભુભક્તિ નિમિત્તે મહા ઉત્સાહથી નિસ્પૃહભાવે સર્વસ્વ અર્પણ કરતો ભવ્યાત્મા યથાશક્તિ જે પૂજા કરે તે સાત્વિકી પૂજા સમજવી

૨ જે આ લોકના સુખ પ્રાપ્ત કરવાનો નિશ્ચય રાખી લોક રંજન અર્થે કરવામા આવે તે રાજસી ભક્તિ સમજવી

૩ પોતાના કલ્પેલા શત્રુઓના નિગ્રહ અર્થે મત્સર ભાવથી દૃઢ નિશ્ચય કરી તેમના માર્ગમા અવરોધ ઊભા કરવા માટે જે થાય તે તામસી ભક્તિ જાણવી

રાજસી અને તામસી ભક્તિથી સર્વ કોઈને સુખ (સ્હેજે) પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પણ મોક્ષ પર્યંત સુખને આપનારી સાત્વિકી ભક્તિ પ્રાપ્ત થવી અતિ દુર્લભ છે સાત્વિકી ભક્તિ ઉત્તમ છે, રાજસી મધ્યમ છે અને તામસી જઘન્ય છે પાછલી બન્નેને છોડીને તત્વજ્ઞોએ પહેલીનો જ સ્વીકાર કરેલો છે (બીજા ત્રણ પ્રકાર)

૧ અંગ પૂજા–જળ, ચંદન, પુષ્પ (પત્ર–ફળ) અને આભૂષણવડે કરાય છે

૨ અગ્ર પૂજા–અક્ષત, ફળ, નૈવેદ્યાદિક તથા તાલમૃદંગાદિક વડે કરાય છે ધૂપ, દીપનો પણ આમાંજ સમાવેશ છ

૩ ભાવ પૂજા–વૈરાગ્ય ઉપજાવી આત્મગુણ જગાવે એવી રીતે વીતરાગ પ્રભુની પાસે તન, મન, વચનની એકાગ્રતાથી સમજ અને ઉપયોગ સાથે ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ, સ્તવનાદિકવડે કરાય છે

ભાવવાની ભાવના

૧ જળપૂજાવડે પ્રભુનો અભિષેક કરતા સ્વચેતનને કર્મમલ રહિત વિશુદ્ધ કરવાનુ ભાવવુ ચંદનાદિક શીતળ વસ્તુવડે પ્રભુના

સર્વાંગે વિલેપન કરતા તાપ રહિત શાંત થવાનું ભાવવું, સુગંધી પુષ્પમાં યાદિ પ્રભુ ઉપર આરોપી ચિત્તની પ્રસન્નતા, પ્રફુલ્લતા રૂડા પ્રકારે ભાવવી ઉત્તમ પત્ર ફળ પ્રભુના કરકમળમાં સ્થાપી, ઉત્તમ આભૂષણો આરોપી ચિત્તની એકાગ્રતા ભાવવી

૨ અખંડ અને ઉજ્જવળ તંદુલવડે ત્રણ ઢગલી પ્રભુ પાસે કરી નિર્મળ રત્નત્રયીની ભાવના કરવી તેમજ સ્વસ્તિકાદિક આળેખનાવડે આત્માનું મંગળ ચહાવું

ઉત્તમ સરસ શ્રીફળ, કેરી, દાડમાદિ ફળો ધરવાવડે અનુપમ એવું પ્રધાન મોક્ષફળ ચહાવું સરસ પકવાનાદિ ઉત્તમ નૈવેદ્ય પ્રભુ પાસે ધરીને આત્માનું અણાહારીપદ ચહાવું

૩ તાલમૃદંગાદિક વાજીત્રના સાજથી સંગીતનૃત્યાદિ પ્રભુ પાસે કરી, નિજભાન ભૂલી, પ્રભુરૂપ થવું

'જિન ઉત્તમ ગુણ ગાવતા, ગુણ આવે નિજ અંગ' એવા ઉચ્ચ આશયથી સ્વપરને સુખે સમન્વય અને વૈરાગ્ય ભાવ ઉપજાવે એવા ઉત્તમ પદ ને અર્થયુક્ત ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ, સ્તવનાદિ કેવળ પ્રભુ કે પ્રભુના સ્વરૂપ સામે દ્રષ્ટિ સ્થાપી રાખી, બીજાના ધ્યાનમાં વ્યાઘાત ન થાય તેમ શાંત ચિત્તથી ગંભીર સ્વરે ગાવા અથવા અન્યકૃત ગાયનાદિ સાંભળવા, અનુમોદવા કે જેથી આત્માની અનાદિ મલિન વિષયવાસનાદિ નિર્મૂળ થઈ સ્વાત્મ ગુણ જાગૃત થવા પામે અને ઉત્કૃષ્ટ યોગની એકતાથી ચેતન નિજ ભાન ભૂલી જઈ પરમાત્મસ્વરૂપી થવા પામે

આ ત્રણ પ્રકારની પ્રસિદ્ધ પૂજા ઉપરાંત એક ચોથી પ્રતિપત્તિ નામની પૂજા પણ કહી છે અને તે પ્રમાદમાત્ર પરિહરી પરમાત્મા પ્રભુની અખંડ આજ્ઞાનું પરિપાલન કરવાવડે બને છે

સ. કર્પૂરવિજયજી

૧૪ નીતિની કેળવણી ન મળે તો બાળક અસભ્ય અને અવિવેકી થાય શિક્ષકની રહેણીથી અને નીતિપાઠોની અસરકારક સમજુતીથી એ કેળવણી આપી શકાય

૧૫ કિંડરગાર્ટનની સીસ્ટમથી ત્રણે પ્રકારની કેળવણી એકી સાથે મળે છે

૧૬ શિક્ષક સદાચરણી, ન્યાયી અને મનને કબજામા રાખી શકે તેવો ન હોય તો તેની અસર બાળકો પર સારી થાય નહીં

૧૭ સેવાવૃત્તિ રાખી દરેક શિક્ષકે કર્તવ્યપરાયણ થવુ

(સ ક વિ.)

મોક્ષની વાનગીરૂપ સમતા–સામાયિકની પ્રાપ્તિનો ઉપાય

શ્રુત સામાયિક, સમકિત સામાયિક, દેશવિરતિ સામાયિક અને સર્વવિરતિ સામાયિક–એમ ચાર પ્રકારે સામાયિક હોઈ શકે છે શાસ્ત્રાભ્યાસવડે પહેલુ, શમ, સવેગ, નિર્વેદ, અનુકપા અને આસ્તિકયલક્ષણ સમ્યક્ત્વવડે બીજુ, સ્થૂલ હિસા, જૂઠ, ચોરી પ્રમુખ તજવાવડે ત્રીજુ અને સર્વથા હિસાદિક પાપવૃત્તિનો ત્યાગ કરવાવડે સાધ્યદષ્ટિવત જીવને ચોથુ સર્વવિરતિ સામાયિક પ્રાપ્ત થાય છે બાહ્યદૃષ્ટિવાળા જીવ તેવો અપૂર્વ લાભ મેળવી શકતા નથી સર્વવિરતિવત સાધુજનોને જિદગી પર્યત સામાયિક હોય છે અને દેશવિરતિવત શ્રાવકને તે કમમા કમ બે ઘડીનુ હોય છે આત્મલક્ષથી તેમા જેટલો વધારે સમય લેવાય તેટલો તેથી અધિક લાભ થાય છે જ્યાસુધી શ્રાવક સામાયિક (સમતાભાવ)મા વર્તે છે ત્યાસુધી પાપારભ રહિત હોવાથી

સાધુસમો લેખાય છે, તેથી જ ભવ્ય આત્માઓ અવકાશ પામી, સામાયિકનો અધિક ખપ કરે છે જેમ બને તેમ સમજપૂર્વક ભવ્યાત્માઓએ તેનો અધિકાધિક ખપ કરવો ઘટે છે, કેમકે તેમા જે સમય જાય છે તે અપૂર્વ લાભકારી થવા પામે છે જેમ જેમ તનો અભ્યાસ આત્મલક્ષપૂર્વક અધિકાધિક કરવામા આવે છે તેમ તેમ આત્મશાન્તિમા વધારો જ થતો જાય છે, એ વાત સ્વાનુભવસિદ્ધ છે કઇક મુગ્ધજનો પોતાનો સમય ફોગટ ગપ્પાસપ્પામા ગાળે છે, તો કઇક ક્ષણિક મોજમજા માણવામા ગાળે છે, કઇક કલેશ કંકાસ કરવામા, તો કઇક કપટજાળ ગુંથવામા ગાળે છે એમ સ્વેચ્છાચારમા જ બાપડા જીવો માનવભવ ફોગટ હારી જાય છે કોઇક વિરલા આત્માર્થી જનોજ પુણીયા શ્રાવકની પેઠે અથવા આણંદ કામદેવાદિકની પેઠે પોતાનો અમૂલ્ય માનવ ભવ ધર્મ આરાધન કરવાવડે લેખે કરે છે સુલસા, ચંદનબાળા, સીતા, દ્રૌપદી પ્રમુખ સતીઓ પોતાના પવિત્ર આચરણથી જ પ્રસિદ્ધ થઇ છે ગરીબ-ભિક્ષુ સરખો પણ સામાયિક-ચારિત્રના પ્રભાવથી ઇન્દ્ર અને નરેન્દ્રાદિકવડે પૂજિત બને છે સામાયિકના આઠ પર્યાય નામો સમજવા યોગ્ય છે

૧ સામાઇય=સામાયિક=સમતાભાવની પ્રાપ્તિ

૨ સમઇય=સમયિક=સમ્યગ્ શાન્તિપૂર્વક સર્વ જીવ પ્રત્યે વર્તન

૩ સમ્મવાઓ=સમ્યગ્વાદ=રાગ દ્વેષ રહિતપણે યથાસ્થિત કથન

૪ સમાસ=સ્તોક (થોડા) અક્ષરોવડે કર્મનાશક તત્ત્વાવબોધ

૫ સંખેવો=સંક્ષેપ=અક્ષરો થોડા પણ અર્થ ગંભીર

૬ અણવજ્જ=અનવદ્ય=નિષ્પાપ આચરણ

૭ પરિણ્ણા=પરિજ્ઞા=પાપત્યાગવડે વસ્તુતત્ત્વનુ જ્ઞાન

પચ્ચખ્ખાણ=પ્રત્યાખ્યાન=તજવા યોગ્ય વસ્તુનો ત્યાગ

એ આઠ પર્યાય નામોનું રહસ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે. નવમી વ્યાખ્યાનમાં દૃષ્ટાન્તપૂર્વક તે દર્શાવેલું છે. સહજ-સામાયિક આત્મિક સુખ પ્રગટ કરવાના અભિલાષી જનોએ પ્રતિદિન અવકાશ મેળવી ઉક્ત સામાયિકનો જેમ અધિક લાભ મેળવાય તેમ પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે. સામાયિક એટલે સમભાવનો અભ્યાસ, તેની વૃદ્ધિ જે રીતે-જે માર્ગે અધિક થવા પામે તે રીતે-તે માર્ગે અધિક કાળજીથી પ્રવર્તન કરવું ઉચિત છે. દેશવિરતિ શ્રાવકને સામાયિક ઉચ્ચરવાનો કાળ બે ઘડીથી ઓછો ન જ હોય, પણ કદાચ પાંચ દશ મિનિટનો અવકાશ છૂટોછવાયો મળે તો તેનો પણ સદુપયોગ કરી, સમભાવ-સમતા ગુણની પ્રાપ્તિ અને વૃદ્ધિ કરવાનું ભૂલવું જોઈએ નહીં. સામાયિકમાં જે પ્રતિજ્ઞા કરવામાં આવે છે તેનું રહસ્ય સારી રીતે લક્ષમાં રાખી તેને સફળ કરવા કાળજી રાખવી જોઈએ. મન, વચન અને કાયાવડે કંઈ પણ પાપાચરણ કરવું કે કરાવવું નહીં, તથા ભાવના ઉદાર રાખવી. મૈત્રી, કરુણા, મુદિતા અને માધ્યસ્થનો કાયમ અભ્યાસ રાખવો. શરીરાદિક સંયોગની અસારતા ને ક્ષણિકતા વિચારી, ભાગ્યયોગે પ્રાપ્ત થયેલ માનવભવાદિક દુર્લભ સામગ્રીની સફળતા શીઘ્ર કરી લેવી ઉચિત છે.

(સ. ક. વિ.)

